

KÁNTÁS BALÁZS – SZABÓ PIROSKA

HUMANITÁS ILLEGALITÁSBAN

**A SZABADKŐMŰVES MOZGALOM ÉS A HORTHY-
KORSZAK TITKOSSZOLGÁLATI SZERVEI –
FORRÁSOK**

KÁNTÁS BALÁZS – SZABÓ PIROSKA

HUMANITÁS ILLEGALITÁSBAN
A SZABADKŐMŰVES MOZGALOM ÉS A HORTHY-
KORSZAK TITKOSZOLGÁLATI SZERVEI – FORRÁSOK

ISBN 978-615-6250-54-4

Lektorálta: Dr. Kunt Gergely PhD

Felelős kiadó–szerkesztő: Dr. Zsávolya Zoltán PhD

HORTHY-KORSZAK TÖRTÉNETÉNEK KUTATÁSÁÉRT
TÁRSASÁG
BUDAPEST, 2023

BEVEZETÉS EGY TÖBBSZÖR ÚJRAGONDOLT SZABADKŐMŰVESSÉG-TÖRTÉNETI ÉS TITKOSSZOLGÁLAT-TÖRTÉNETI TÁRGYÚ FORRÁSKIADVÁNYHOZ¹

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának őrizetében² található a HU-MNL-OL-K 149 törzsszámot viselő állag,³ melynek megnevezése a Magyar Királyi Belügyminisztérium *rezervált iratai*, és a belügyi tárca fontosabb nemzetiségi, munkásmozgalmi és egyéb bizalmas jellegű ügyeinek iratait, gyakorlatilag a dualizmus és a Horthy-korszak politikai rendészeti szerveinek jelentéseit tartalmazza 1876-tól kezdve egészen 1944-ig.

Ezen az irategyüttesen belül találhatóak *HU-MNL-OL-K 149-1938-7-12805*, valamint a *HU-MNL-OL-K 149-1938-7-szám nélküli iratok-1* jelzettel ellátott, érdekes és jelentős történeti forrásértékkel rendelkező iratok, melyek a korabeli magyar belügyi szervek, mai terminológiával a tulajdonképpeni polgári titkosszolgálatok a szabadkőműves mozgalom megfigyeléséről szóló jelentést és értékelést tartalmazzák. Miként a forrásként

---

¹ Jelen forráskiadás Kántás Balázs és Szabó Piroska *A szabadkőműves dosszié* című forráskiadványának jelentősen bővített újraközlése. A bevezető titkosszolgálat-történeti összefoglalóját Kántás Balázs írta.

² A magyarországi szabadkőművesség huszadik századi működéséről az egyik legteljesebb forráskiadvány: BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (forráskiad.): *Iratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918-1950*. Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2001.

³ Kántás Balázs főlevéltáros részéről köszönet illeti Csósz Lászlót, a jelen forráskiadvány közreredása idején immár a Magyar Zsidó Levéltár főlevéltárosát, amiért 2016-ban alkalma volt vele együtt a HU-MNL-OL-K 149 jelzetű fond darabszintű segédletén dolgozni a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában.

közölt iratokból kitűnik, a Horthy-korszak hatóságai⁴ a nemzetiségi, munkásmozgalmi és egyéb, politikai ellenzékiességgel vádolható szervezetek mellett a szabadkőműves mozgalmat is de facto állam- és rendszerellenes, felforgató tömörülésként kezelték, és folyamatosan megfigyelték, monitorozták annak működését.

E humanista, a felvilágosodás eszméit valló, a nyugati világban a kelet-európai közegnél kétségtelenül nagyobb hagyományokkal és presztízzsel rendelkező, ugyanakkor az összeesküvés-elméletek igen gyakori céltábláját képező értelmiségi mozgalmat magyarországi története során is többször betiltották, a huszadik század elején már a Tanácsköztársaság rövid időszakában is korlátozták a szabadkőművesség működését, hasonlóan a többi polgári egyesületéhez. A Horthy-korszakban végül Dömötör Mihály belügyminiszter 1920. május 18-ai 1550/res. rendeletével betiltotta a szabadkőművesség működését a Magyar Királyság egész területén. Az belügyminiszteri rendelet indokolása szerint a szabadkőműves páholyok az *„alapszabályaikban kitűzött, kormányhatóságilag is törvényesen elismert céljaik és feladatuk megvalósítása helyett a politikai élet irányítására és a tényleges hatalomnak a kezükbeöz ragadására terelték át egyleti tevékenységüket”*.

---

⁴ Az 1930-as években jobbra a Belügyminisztérium alá tartozó rendőrség és csendőrség különböző, egyébként számos alkalommal átszervezett nyomozó osztályai láttak el mai értelemben vett polgári titkosszolgálati tevékenységet, így a belső politikai reakcióelhárítást is. A rendőrségi és a csendőrségi politikai nyomozó szervek a forrás keletkezése idején nagyjából párhuzamosan működtek, egymással sokszor rivalizálva. Elláttak továbbá politikai rendészeti feladatokat, és elsősorban külügyi hírszerzést a Honvédség bizonyos szervezeti egységei is – a katonai titkosszolgálatokat a korszakban szintén többször átszervezték. Vö. többek között KEDVES Imre: *A különleges titkosszolgálati eszközök alkalmazásának története, különös tekintettel a 20. századra. Jogtörténeti vázlat*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014. Valamint: KOVÁCS Tamás: *Közigazgatás és rendvédelem Magyarországon, 1867-1945*, in *A rendőrákadémiától az egyetemig. Rendészettörténeti tanulmányok*, szerk.: JÁMBOR Orsolya, LÉNÁRT Máté Gábor, TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2018,111-132.

A szabadkőműves mozgalom Podmaniczky utcai székházában a Horthy-korszak legjelentősebb magyar titkos szervezete, az Etelközi Szövetség (rövidítve jellemzően EX, ET vagy X) rendezkedett be. A korszak kiterjedt befolyással rendelkező, a szabadkőművesség ellenében alakult, annak sajátosan magyar, nacionalista változataként funkcionáló, politizáló, alapvetően kormányközeli-kormánypárti titkos társaságáról titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk, elsősorban egyik alapítója, Zadravec István tábori püspök emlékiratainak köszönhetően.⁵ Az EX a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét közvetett módon irányította, így azok ernyőszervezetének is tekinthető. Valószínűleg 1919 novemberében alakult Szegeden, az ellenforradalmi kormány politikusai és a Nemzeti Hadsereg tisztjei részvételével. Megemlítendő továbbá az is, hogy bár a szakirodalom igen gyakran illeti az Etelközi Szövetséget a *szélsőjobboldali* jelzővel, a szervezet maga politikailag igen heterogén volt. Bár célkitűzései között a tragikus történelmi helyzetnek köszönhetően, amelyben született, valóban szerepeltek radikális mozzanatok, nem kezelhető egyszerűen a korai magyar jobboldali radikalizmus csúciszerveként, hiszen a tagok között együtt voltak jelen a kormánypárti mérsékelt jobboldal és a radikális jobboldal képviselői, valamint a legitimisták és a szabad királyválasztók is, akiket az összeomlást, forradalmakat, polgárháborút, majd területelcsatolást elszenvedett, megcsonkított ország területi integritásának helyreállításának eszméje egyesített. Gróf Bethlen Istvánt, gróf Teleki Pált vagy gróf Bánffy Miklóst a

---

⁵ ZADRAVECZ István, *Páter Zadravec titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában található: HU-ÁBTL-4.1-A-719. Zadravec naplója alapján készült egy állambiztonsági jelentés is az EX-ről az 1940-es évek végén: HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

korszak jelentős, és hibáik ellenére a magyar történelemben alapvetően inkább pozitív szerepet játszó konzervatív politikusait, akik egyúttal az EX tagjai is voltak, például mindenképpen túlzás és leegyszerűsítés volna a *szélsőjobboldali* vagy a *radikális jobboldali* jelzővel illetni. Vezető szerepet töltöttek be az egyesületben ugyanakkor olyan radikális jobboldali politikusok, mint Eckhardt Tibor, aki 1923 decemberétől az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME), a korszak legbefolyásosabb nacionalista, félkatonai jellegű tömegszervezetének elnöki tisztét is betöltötte, illetve fokozatosan ragadta magához a szervezet vezetését a politikai radikalizmusáról ismert, a kormánypártból 1923-ban kilépő, majd a radikális jobboldal parlamenti képviselőjét megteremtő Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot megalapító Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, a korai magyar szélsőjobboldali erők informális vezetője is. A szervezet története főleg az 1920-as évekre vonatkozóan ismert, az ezt követő időszakról jóval kevesebb adat áll rendelkezésre, de legalább a kitekintés szintjén igyekszem rekonstruálni a titkos társaság történetét egészen annak megszűntetéséig, 1945-ig. Az EX rítusaiban és külsőségeiben az általa megvetett és nemzetrontónak gondolt, alapvetően liberális és humanista eszmék mentén szerveződő, elsődlegesen a felvilágosodás hagyományát követő szabadkőművességre kívánt hasonlítani, és annak nacionalista változataként óhajtott funkcionálni. Az Etelközi Szövetség tehát nem csupán egy pragmatikus célokat követő titkos politikai organizáció, hanem titokzatos, misztikus, filozofikus-ezoterikus szellemiséget, a tagok számára egyfajta sajátos magyar nacionalista vallást vagy legalábbis valamiféle valláspótlékot megtestesíteni kívánó szervezet is volt.⁶ Ez a kezdeti időszakra, az 1920-as évek első

---

⁶ FODOR Miklós Zoltán, Az Etelközi Szövetség története, in *Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve*, 2007 (XXXI.), Salgótarján, 2008, 118–156.

felére halmozottan igaz, mert a későbbiekben, már amennyire a forrásokból tudni lehet, a politizálás és a pragmatikus politikai célok elérése a társaság működésében sokkal fontosabbá vált.

Az Etelközi Szövetség elvileg hivatalosan, kifelé nem létezett, bár létezése ettől függetlenül a korszakban köztudomású volt. Fedőszerveket tartott fenn, egyik fű fedőegyesülete a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület volt, mely 1920. szeptember 28-án alakult meg, és aznap hagyták jóvá alapszabályát.⁷ Ez volt a titkos társaság jogi szempontból is létező, gazdasági-pénzügyi tevékenységet folytatni képes, vagyonnal rendelkező, azt a külvilág felé reprezentáló formája, noha némi leegyszerűsítéssel a szoros személyi átfedések miatt a haderóval is szoros kapcsolatban álló, a fegyverkezési korlátozások alatt álló honvédség rejtett kiegészítő alakulataként is funkcionáló, eredetileg katonai érdekvédelmi szervezetként alakult, erősen félkatonai jellegű Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE),⁸ amely szintén a Podmaniczky utcai páholyházban rendezte be a

---

⁷ ZINNER Tibor, Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez, *Történelmi Szemle*, 1979/3–4, 562–576.

⁸ A Magyar Országos Véderő Egylet 1918. november 15-én, félkatonai-ellenforradalmi egyesületként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-korszak a rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt a Horthy-korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete, a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilaskeresztes mozgalom és más szélsőjobboldali pártok képviselő kerültek többségbe (pl. Bánkúti László, Baross Gábor, vitéz dr. Endre László, báró Feilitzsch Berthold stb.). 1942-től vezetősége a magyar szélsőjobboldali szervezetek összefogására mozgósított. 1944 elején 144 fiókegyesülettel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészklubok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb szélsőjobboldali egyesületeket is a MOVE-be olvasztották, illetve az egyesület sok tagja csatlakozott a Nyilaskeresztes Párt fegyveres alakulataihoz. Az egyesület töredékesen fennmaradt iratanyaga kutatható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360. Történetéről lásd: DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

székhelyét, is tekinthető az EX egyik fedőszervezetének.⁹ Mindkét erősen kormányközeli szervezet élén a radikális jobboldali politikus-katonatiszt, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök állt...

Magyar *titkostársaság-történeti* összefoglaló tanulmányában Fodor Miklós Zoltán röviden analizálja az Etelközi Szövetség és a szabadkőművesség közötti külsőség- és mentalitásbeli hasonlóságokat és különbségeket. Itt most néhány rövid bekezdést a szabadkőművesség és magyar, nacionalista párja összehasonlításának tárgyában szó szerint idézünk attól a kutatótól, aki a kérdéssel már behatóbban és alaposan foglalkozott:

„Indokolt röviden összefoglalni a szabadkőművesség és az EX közötti hasonlóságokat és különbségeket, hiszen a Szövetséget »ellen«, vagy »fehér« szabadkőművességnek minősítették. A szabadkőművesség – a maszonéria – sem ma, sem a vizsgált korszakban nem volt egységes. Számos szervezet sorolnak-soroltak a szabadkőművesség körébe – a »szabadkőműves« minősítést gyakran megkapja minden titkos vagy exkluzív társaság. Az összehasonlítás alapjának a világon működő két fő irányzatot, az angol vagy János rendi páholyt (Grand Lodge), valamint a francia eredetű Nagyoriens (Grand Orient) páholyiszisztémát tekintem. Az előbbi öndefiníciója szerint deista, inkább kontemplatív irányultságú, direkt politikai állásfoglalásoktól inkább tartózkodik. A Grand Orient ateista, de legalábbis az agnoszticizmus felé hajlik, politikai aktivitása, a »progresszió« iránti elkötelezettsége egyértelműbb. (Magyarországon sajátos volt a helyzet 1886 és 1920 között: a két fő irányzat integrálódott a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy keretein belül, miközben más országokban ellentét állt fenn a két páholy szisztéma között. Az összeolvadás azonban azt is

---

⁹ FODOR, *Az Etelközi Szövetség története*, 123.

eredményezte, hogy a századelőtől egyre inkább teret nyert a páholyokban egy türelmetlen, a progressziót a magyar közjogi hagyománnyal össze nem egyeztethetőnek tartó irányzat. A páholyokban egyre nagyobb befolyást szerző, Jászai Oszkár nevével fémjelezhető radikális irányzat pártolta az 1908-ban létrejött Galilei-kört,¹⁰ amelyben 1917-re egyértelműen a két évvel későbbi Tanácsköztársaság¹¹ szinte kizárólag zsidó származású vezetői váltak hangadókká. A radikális és szélsőbaloldali irányzatok jelenléte, azok egyes páholyok általi támogatása diszkreditálta a teljes honi szabadkőművességet. A szabadkőművesség önmeghatározása szerint »az a férfiakból álló testvéri szövetség, amelynek célja tagjainak morális és spirituális tökéletesítéses ezúton az egyetemes emberiség erkölcsi és szellemi fejlődésének elősegítése a közös cselekvés útján, a szeretet szolgálatában, valamint a rászorulókat támogatása.«

[...] A maszonéria hivatalos célja tehát egyrészt személyre szabott – öntökéletesítés –, másrészt egyetemes, kozmopolita célú, az egész emberiséget kívánja formálni. Az EX öndefiníciója szerint olyan szervezet, melynek elsődlegesen nemzetpolitikai célja volt: az ország integritásának helyreállításán dolgozni. A cél tehát nemzeti, ha úgy tetszik, nacionalista. A cél elérésének eszköze a kereszténynemzeti elit uralmi pozíciójának biztosítása. (Természetesen itt is kizárólag férfiak alkották a tagságot.)

A szabadkőművesség különféle hagyományrendszerekből (Ó- és Újszövetség, kabbala, a hellenisztikus eredetű hermetika-alkímia, a középkor templomépítőinek céhes terminológiája, rózsakeresztesség, a templomos lovagrendi hagyomány) kompilált gazdag szimbólumrendszerrel dolgozik, melyek mélyebb értelmének megértése, az abban való elmélyedés az egyik eszköze az öntökéletesítésnek. Az EX esetén nincs ismeretünk egy mélyebb jelentéstartamú szimbólumrendszer létéről, céljai miatt erre valószínűleg nem

---

¹⁰ A Galilei-kör történetéről részletesen lásd: CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

¹¹ A Tanácsköztársaság történetéről lásd: HATOS Pál, *Rosszfiúk világorradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

is volt szüksége. (Pröble Vilmos szerepét ismerve azért nem kizárt, hogy használtak hasonlót. Az EX-ben Pröble egyfajta keretet láthatott, melyben egy újfajta spiritualitás, vallásrendszer ébredhet fel, bár ennek célja inkább nemzeti-társadalmi szinten mozgott: a nemzet egységesítésének szolgálatában állott az új vallás ideája, nem szellemi-spirituális tökéletesedést célzott.)

A maszonéria egyik kifelé irányuló, látható tevékenységi köre a jótékonykodás. Az EX ez irányú cselekvési köréről nincs tudomásunk, ámbar az elszakított területek magyarjainak, nagyszámú menekült tisztviselőjének minden bizonnyal segített az elhelyezkedésben. Az elszakított területek magyarságának tagjai természetesen az irredenta ügy legelkötelezettebb hívei voltak, ilyenformán általában megbízhatóaknak is minősültek. (A karitatív tevékenység egy szervezetnél az erkölcsi megfontolásokon túl, a jó lelkiismeret biztosítása mellett kiváló propaganda eszközként is funkcionálhat.)

Lássuk a két szervezet közti, inkább csak felületi hasonlóságokat. Mindkét esetben működött, működik a szertartásosság. A maszonéria két évszázados múltú, komplikált és szerteágazó rítusrendszerével persze az EX nem versenyezhetett, ráadásul a források szerint inkább csak a kezdeti időszakban adtak sokat a titokzatoskodó ceremóniákra. Létezett beavatás is a szövetségnél, bár a jelek szerint ez inkább egy – a kezdetekben teátrális formák közt végbemenő – esküvételre korlátozódott. Nincs szó a szabadkőművesség több, legalább háromfokozatú (inas, legény, mester) iniciációs rendszeréről, amelynek célja nemcsak az exkluzivitás formai megteremtése, hanem a testvérek tökéletesedési szintjének, vagy legalábbis hierarchikus elhelyezkedésének jelölése.

Felületi hasonlóság, hogy a beavatottak mindkét szervezetnél egyaránt a »testvér« minősítést használták egymás között, valamint a konspirációs kézjelzések megléte. Az új tagok mind az EX-nél, mind a maszonéria

esetén meghívással, kezesek jóállásával kerültek beszerzésre, direkt jelentkezés nem volt.”¹²

Láthatjuk tehát, hogy míg a szabadkőművesség alapvetően spekulatív-kontemplatív, a tagok lelki-erkölcsi fejlődését, jobbá válását, illetve a jótékonykodást, az emberiség és a világ általános jobbá tételét tűzi ki céljául, és nemzetközi, nemzetek felett álló mozgalom, melynek legtöbb irányzata az aktuálpolitizálástól lehetőleg távol tartja magát, addig az önmagát a szabadkőművesség nacionalista, „fehér” és sajátosan magyar megfelelőjeként meghatározó Etelközi Szövetség nagyon is gyakorlati, politikai célokat kitűző és azok eléréséért ténylegesen tevékenykedő, egyúttal pedig szigorúan magyar nemzeti keretek között gondolkodó titkos társaság volt. Míg a szabadkőművesség számára az ezoterikus külsőségek, rítusok és szimbólumok egyfajta filozofikus irányultság megtestesítői, és mélyebb, igen összetett és többféleképpen is értelmezhető, irányzatonként is eltérő jelentéssel bírnak, addig úgy tűnik, az Etelközi Szövetségben mindezek a kellékek leginkább valóban csak külsőségekként szolgáltak a gyakorlati, politikai célok megjelenítésére és megideologizálására. Továbbá míg a szabadkőművesség lényegénél fogva toleráns mozgalom, addig az Etelközi Szövetség célkitűzései között kifejezetten az intoleráns nacionalizmusra utaló jegyeket találhatunk. Hiszen a trianoni békediktátum által elcsatolt területek részleges vagy teljes visszaszerzése, az országot ért történelmi igazságtalanságok teljesen jogos revíziója és a magyar nemzet általános felemelése mellett a szervezet alapszabálya egyik fő célként tűzte ki a magyarság ellenségének, hazafiatlannak és nemzetietlennek

---

¹² FODOR, *Az Etelközi Szövetség története*, 131–132.

gondolt zsidóság kiszorítását a politikai, gazdasági és kulturális életből. Miként arra Ungváry Krisztián is felhívja a figyelmet, a Horthy-korszak jobboldali politizáló titkos szervezetei, élükön az Etelközi Szövetséggel, az úgynevezett bürokratikus antiszemitizmus fő fórumai voltak a korszak jobboldali és radikális jobboldali politikusai, katonatisztjei és közigazgatási tisztviselői számára.¹³

A magyarországi szabadkőművesség egyik szervezete, lévén korántsem centralizált mozgalomról van szó, a Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya¹⁴ nem tekintette magára nézve érvényesnek a belügyminiszteri betiltást, és ennek köszönhetően legalább 1929-ig tovább működött. Alapító tagjai és vezetői többek között (főmester, nagymester) megtaláljuk többek között a szombathelyi Zimmermann Károly építész, a budapesti Tuszkai Ödön orvost, a szegedi Kormányos Benő ügyvédet és a szintén szegedi Espersit János¹⁵ ügyvédet, aki többek között József Attila¹⁶ és Vén Emil¹⁷ támogatója volt.

1938-ban, a forrásközlésünkben közre adott belügyminisztériumi közölt iratok keletkezésének idején a szabadkőművesség hivatalosan tehát már rég be volt tiltva Magyarországon. A két világháború közti Magyarországon az

---

¹³ UNGVÁRY, *A Horthy-rendszer mérlege*, 97–100.

¹⁴ Erről bővebben lásd: VÁRI László, ORBÁN Róbert, PÉTER László: *A Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya*. Aetas, XXVIII. évf. 4. sz. (2013) 145–165. o.

¹⁵ Espersit János (1879-1931), ügyvéd, újságíró, költő, többek között József Attila anyagi támogatója és egyik mentora, a magyarországi szabadkőművesség egyik korabeli vezéralakja.

¹⁶ József Attila (1905-1937), a huszadik század legjelentősebb magyar költőjének munkásságában ugyan található szabadkőműves szimbólumok, ám semmi nem bizonyítja, hogy maga szabadkőműves lett volna. József Attila lehetséges szabadkőművességéről, vagy legalábbis az életművében fellelhető szabadkőműves motívumokról lásd: SZIGETI Lajos Sándor: *Apokaliptikus és démonias. A betedik és a jelenések könyve*. A Magyar Tudományos Akadémia honlapján: old.mta.hu/fileadmin/I_osztaly/eloadastar/jozsefa_szigeti.doc

¹⁷ Vén Emil (1902-1984), festőművész, József Attila és Juhász Gyula barátja, későbbi 1956-os forradalmár, aki forradalmi tevékenysége miatt rövid ideig börtönben is ült.

állam intézményesen nem üldözte különösebben kemény eszközökkel a szabadkőműveseket, nem voltak letartóztatások, komolyabb rendőri atrocitások, a tilalom pedig abban nyilvánult meg, hogy a szervezet nem létezhetett, mint bejegyzett egyesület, nem lehetett vagyona, nem végezgetett pénzügyi tevékenységet, nem voltak adottak intézményes működési keretei, a tagok nem rendezhettek rituális összejöveteleket, csak zárt ajtók mögött, magáningatlanokban gyűlhetnek össze. Csupán az éthosz, a szabadkőműves eszmeiség tudata tartotta össze a tagokat, és bár a gyakorlatban semmiféle komoly rendszerellenes, az államrendet veszélyeztető politikai tevékenységet nem folytattak, a belügyi szervek mégis alaposan szemmel tartották a nem-hivatalos keretek között továbbra is működő szabadkőműves mozgalmat, mint a fennálló politikai rendszerre potenciális veszélyt jelentő szervezetet. A magyarországi szabadkőművesség történetét, beleértve a két világháború közti időszak illegalitásában való működését már olyan kiváló kutatók feldolgozták, mint L. Nagy Zsuzsa,¹⁸ Berényi Zsuzsanna Ágnes,¹⁹ vagy éppenséggel Jászberényi József.²⁰ A forrás ugyan sok új mozgalomtörténeti részlettel a téma nagy történelmi feldolgozottsága okán feltehetőleg nem szolgál, ám e *szabadkőműves dosszié* mindenképpen rávilágít a szabadkőművesség a magyar állam viszonyára az 1930-as évek végén.

Ami a magyar titkosszolgálati szervezetek, tehát lényegében a közreadott forrás keletkeztetőinek első világháború utáni

---

¹⁸ Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesség a XX. században*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1977.

¹⁹ Vö. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *A szabadkőművesség kézikönyve*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2001.; Uó: *Budapest és a szabadkőművesség*. Budapest: Argumentum Kiadó. 2005.; Uó: *Szabadkőműves pábolyok Budapesten*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2006.

²⁰ Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*. Budapest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

történetét illeti, erről is érdemes röviden szólnunk, hogy az olvasó jobban megérthesse a forrás keletkezésének kontextusát. Magyarországon az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után, az 1920-as évek elejére stabilizálódott a magyar titkosszolgálati rendszer. Ebben a korszakban még nem vált el egymástól élesen a rendőri, a katonai és a hírszerző-kémelhárító szakma, így Magyarországon sem léteztek szervezetükben teljesen önálló, a rendvédelmi és honvédelmi szervektől élesen elkülönülő, mai értelemben vett polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatok. Léteztek ellenben a Magyar Királyi Államrendőrség, a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Honvédség kötelékében különböző titkosszolgálati tevékenységet végző, hírszerzéssel, kémelhárítással és belső reakció-elhárítással (politikai rendészettel) foglalkozó szervezeti egységek, melyek dolgozói köztisztviselői állományú rendőrnymozók, illetve hivatásos csendőr- és katonatisztek voltak.

A tanácsköztársaság összeomlása utáni ellenforradalom átmeneti idejében a Nemzeti Hadsereg Fővezérségén a II. csoport (nyilvántartó csoport) foglalkozott a hírszerzéssel, kémelhárítással, valamint a sajtó- és propagandaügyekkel. 1920. április 1-jével megszűnt a Fővezérség, és létrehozták a Magyar Királyi Vezérkar főnöke megnevezésű beosztást, alárendeltségében a vezérkari irodákkal. Ezek egyike volt a Nyilvántartó Iroda. Az ország érdekei védelmében és a Magyar Királyi Honvédség vezérkarának feladata ellátásához szükség volt a külföldi államok – elsősorban a kisantant (Csehszlovákia, Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, 1929-től Jugoszlávia) – katonai helyzetének és háborús felkészülésének felderítésére, ugyanakkor a saját fegyveres erőkkal kapcsolatos titkos adatok védelmére. A trianoni békeszerződés tiltotta a haderő fejlesztését, így egy ideig a katonai hírszerzés és

kémelhárítás is csak rejtve működhetett. Stojakovics Döme ezredes, a későbbi Sztójay Döme néven németbarát miniszterelnökké váló katonatiszt-politikus nevéhez köthető a rejtetten működő, de a haderőn belül már önálló magyar katonai hírszerzési és kémelhárítási szervezet megszervezése. Sztójay 1925-ig állt a katonai titkosszolgálat élén, egyúttal folytonosságot is adva az osztály 1918-tól tartó, rendszereken átívelő kiépülésének. A HM VI-2. (hírszerző és kémelhárító) osztály alapját a nyilvántartó alosztály képezte, a hírszerzésért a központi offenzív alosztály, az elhárításért a defenzív alosztály felelt. Az egyes magasabb egységek alárendeltségében hírszerző irodák működtek. A magyar katonai hírszerzés és elhárítás legfontosabb feladata a kisantant országok hírszerző szerveinek elhárítása, irányukban a hírszerzési feladatok végrehajtása volt. A szerv tevékenységi körébe tartozott – a rendőrség és a csendőrség titkosszolgálati/nemzetbiztonsági tevékenységet végző szervezeti egységeivel párhuzamosan – a belbiztonsági területen a politikai szélsőségekkel (szélsőjossal és szélsőballal egyaránt) kapcsolatos titkos információgyűjtés is.²¹ A katonai hírszerzés hagyományos eszközeként alkalmazott fedőbeosztást a trianoni békeszerződés megtiltotta, emiatt a katonai attaséi hálózat kiépítését 1927-ig – a Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság kivonulásáig – is titokban kezdték meg. A valójában hírszerző tevékenységet végző katonai attasék elnevezése 1920 és 1927 között tehát katonai szakelődőkre változott, majd a szorosabb ellenőrzés megszűntével megkezdődött a szakdiplomata-hálózat intenzívebb, nyílt fejlesztése. 1932-ben katonai attasékat küldtek Bécsbe, Berlinbe, Varsóba, Rómába, Párizsba, Bukarestbe,

---

²¹ BODA József–REGÉNYI Kund, *Önálló magyar hírszerzés és elhárítás (1918-1945)*, in *A hírszerzés története az ókortól napjainkig*, szerk. BODA József–REGÉNYI Kund, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 116–128; 117–118.

Belgrádba, Szófiába és Ankarába. Ebben az időszakban tovább bővítették a nagykövetségeken működő diplomáciai képviselőket is, és katonai attasékat neveztek ki Londonba és Washingtonba, majd 1935-től Moszkvába is. Ekkorra már 12 ország fővárosában működött magyar katonai attaséhivatal. Végül a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium katonai attasékat delegált Svájcba, Finnországba, akit egyben akkreditáltak Stockholmban is, valamint Spanyolországba, Horvátországba és Szlovákiába. Lényegében ugyanezen országokból voltak Budapestre delegált külföldi katonai attasék, akik voltaképpen afféle nyílt állományú hírszerzőnek tekinthetők. A két világháború közötti katonai hírszerzés offenzív alosztálya klasszikus értelemben vett ügynököket is alkalmazott, sőt, differenciált hírszerző hálózatokat is létrehozott, elsősorban természetesen a Magyarországgal szomszédos országokban. Ezek konkrét tevékenységéről azonban nem rendelkezünk túl sok információval a források hiánya miatt,²² annyi azonban bizonyos, hogy a kivant országokban magyar hírszerző tisztek a két világháború között különböző információszerző és diverzánsakciókat hajtottak végre.

A katonai hírszerzés mellett Magyar Királyi Államrendőrségen belül a két világháború közötti időszakban elsősorban a Budapesti Rendőr-főkapitányság foglalkozott titkosszolgálati jellegű tevékenységgel és politikai rendészettel.²³

---

²² BODA-REGÉNYI, i. m., 119.

²³ A két világháború közti politikai rendőrség a rendőrségi titkosszolgálati tevékenység talán egyik legjobb összefoglalóját nyújtja Kovács Tamás forráskiadványa Sombor-Schweinitzer József budapesti rendőrfőkapitány-helyettes magyar szélsőjobboldali mozgalmakról szóló feljegyzéseiből. *Vö. Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról 1932–1943*, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009. A könyv kapcsán ugyancsak remek összefoglalót nyújt a két világháború közötti politikai rendőrségről és rendőrségi titkosszolgálati tevékenységről, elsősorban a

Ezen belül is elsődleges titkosszolgálati szervekként említendő a Budapesti Rendőr-főkapitányság Államrendészeti Osztálya és Politikai Rendészeti Osztálya. Mindazonáltal az 1920-as évek elején már a rendőrség budapesti és a vidéki rendőr-főkapitányságán is, a bűnügyi nyomozati részleg keretein belül egy-egy politikai rendészeti osztály (PRO) foglalkozott a mai szóval belső elhárítási feladatokkal. Az 1930-as évekre a szakmai munka túlnyomó részét végző budapesti osztály két alosztályra tagozódott, amelyen belül már megvalósult bizonyos mértékű specializáció is (szélsőjobb, szélsőbal, helyszínbiztosítás, vezényelt detektívek felügyelete).²⁴ A titkosszolgálati munkát végző rendőrnnyomozók a felderítés eszköztárából legkiterjedtebben a követést és figyelést, illetve az emberi forrású információszerezést (ideértve a provokátorok, beépített nyomozók használatát) alkalmazták. Emellett ismert volt a levél- és telefoncenzúra (azaz levél- és telefon-ellenőrzés); ezeket a belügyminiszter engedélye alapján, ám nem arra szakosodott szervezet és speciális technikai eszközök révén, hanem a postán kialakított kapcsolati pozíciók segítségével működtették. Már ekkor szakosodott nyomozók feleltek a helyiségellenőrzésért, azaz a lehallgatásért is.²⁵ A két világháború közötti politikai rendőrség működéséről, nyomozásairól viszonylag sok információval rendelkezünk, de miként arra kiváló és hiánypótló hírszerzéstörténeti kéziönnyükben Regényi Kund és Boda József is felhívják a figyelmet, ezeket elsősorban csak szóbeli elbeszélésekből ismerhetjük, a levéltári források e tekintetben is viszonylag szűkösen állnak a történészek rendelkezésére.

---

belső reakció-elhárításról Varga Krisztián tanulmányigényű kritikája. Vö. VARGA Krisztián, *Politikai rendőrség és illegális mozgalmak a két világháború között*, Betekintő, 2009/3.

http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_3_varga_k.pdf

²⁴ BODA–REGÉNYI, i. m., 120.

²⁵ BODA–REGÉNYI, i. m., 121.

Tekintettel arra, hogy a rendőrségi detektívtestület múltja, hagyományai az Osztrák–Magyar Monarchia időszakára nyúltak vissza, a Horthy-korszak politikai nyomozóinak szakmai módszerei is a dualista rendszer felfogásában gyökereztek. A rendőrség, és azon belül a civil ruhás nyomozók végig megőrizték polgári tisztviselői jellegüket, és felfogásukban élesen elkülönültek a honvédség és a csendőrség katonai állományú és mentalitású hírszerző- és kémelhárító tisztjeitől.²⁶ És bár elsősorban a kémelhárítás és a belső reakció-elhárítás volt a feladatuk, a Magyar Királyi Államrendőrség mai értelemben vett titkosszolgálati szervei olykor végeztek külügyi hírszerző tevékenységet is, ráadásul a politikai rendőrségnek igen kiterjedt beépített detektívhálózata volt más állami szervek, így például a Külügyminisztérium vagy a haderő kötelékében is.²⁷

A Magyar Királyi Csendőrség katonailag szervezett, háború esetén a hadseregbe integrálandó, egyébként sok más ország hasonló szervével azonos módon a hadseregen belüli katonai rendészeti feladatokat is ellátó, egyenruhás, alapvetően közbiztonsági profilú rendőri szerv volt, emellett (vagy ennek ellenére) voltak civil ruhás nyomozó egységei, amelyek titkosszolgálati tevékenységet is végeztek.²⁸ Az eredetileg a közrend és köznyugalom fenntartására szánt csendőrségnél az 1920-as években egyre erősebb volt az igény arra, hogy saját erőből is képesek legyenek azokat a bűncselekményeket

---

²⁶ BODA–REGÉNYI, i. m., 121.

²⁷ Többek között Varga Krisztián is felhívja rá a figyelmet a Horthy-korszak politikai rendőrségéről szóló monográfiájában, hogy Hetényi Imre budapesti rendőrfőkapitány-helyettes, a Magyar Államrendőrség titkosszolgálati részlegeinek vezetője milyen kiterjedt besúgóhálózatot működtetett a magyar állam szervein belül. Vö. VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015, 61–74.

²⁸ Vö. VEDŐ Attila, *A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai*, Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/1, 5–25.

felderíteni, kinyomozni, illetve vizsgálni, amelyek a közbiztonsági feladatok ellátása során felmerültek. A csendőrség fokozatosan készült a feladatra. Kijelölt munkatársai megfigyelőként részt vettek a bűnügyi, ezen belül politikai rendészeti részlegek által fogantatosított eljárási cselekményekben. A Belügyminisztérium végül 1930. március 1-jén bocsátotta ki rendeletét (71.464/VI-b.-1930 számon) a Csendőr Nyomozó Osztályparancsnokság felállításáról. Megszervezése Tihanyi Ferenc csendőr őrnagy nevéhez köthető, aki maga is éveken át személyesen tanulmányozta a titkosszolgálati munkát. A központi osztállyal párhuzamosan négy csendőrkerületben állítottak fel nyomozó alosztályokat, majd fokozatosan valamennyi kerületben megalakultak a nyomozó alosztályok, a csendőrnnyomozók pedig egyre aktívabban vettek részt a kémelhárítási és belső reakció-elhárítási munkában is.²⁹

A közreadott belügyminisztérium jelentés, melyet a fentebb ismertetett magyar titkosszolgálatok közül leginkább valószínűleg a Magyar Királyi Államrendőrség politikai rendészeti szerve vagy a Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága keletkeztetett, arról tanúskodik, hogy a Magyar Királyi Belügyminisztérium korabeli polgári titkosszolgálati az igen apró részletekig bezárólag tisztában voltak az illegalitásban működő szabadkőműves mozgalom céljaival, eszmeiségével, pontos történetével, na és persze az immár illegalitásban való működés minden részletével is. Feltérképezték a szervezet külkapcsolatait, figyelemmel kísérték a még illegalitásban is gyakorolt jótékonyági tevékenységeit, és pontosan nyilvántartották a tiltás ellenére továbbra is aktív a tagok számát és névsorát is, melyből kitűnik, hogy igen ismert, prominens értelmiségiek még az illegalitás

---

²⁹ BODA József-REGÉNYI Kund, i. m., 122.

éveiben is tagjai voltak a szervezetnek. Az olykor igen analitikus hangnemben íródott, helyenként ugyanakkor túlzó állításokat megfogalmazó belügyi iratokból kitűnik, hogy a magyar állam valamely szervének fedett nyomozói konspiratív módon épültek be a szabadkőműves mozgalomba, de legalábbis egy vagy több belső informátor – önként vagy megfélemlítés hatására, ezt nem lehet tudni – folyamatosan jelentett a mozgalom tevékenységéről a belügyi szerveknek. A közölt források mindenesetre érdekes és tanúságos adalékként szolgálhatnak olvasójuknak mind a magyarországi szabadkőművesség története, mind pedig a Magyar Királyi Belügyminisztérium és a korszakban működik politikai rendészeti és titkosszolgálati jellegű tevékenységet végző állami szervek intézménytörténete szempontjából. Tanúságos tény, hogy a dokumentumoktól finoman szólva sem idegen a korszakra oly jellemző antiszemitizmus sem, amely a szabadkőműves mozgalom és a zsidóság, illetve a cionista mozgalom primitív összemosásával mintha egy országos, de akár világméretű szabadkőműves-cionista összeesküvés lehetőségét vázolná fel, illetve említésre kerülnek benne olyan prominens magyar értelmiségiek, közéleti szereplők is, akik később, 1944-1945 folyamán zsidó származásuk vagy épp embermentő tevékenységük miatt a Holokauszt embertelenségeinek estek áldozatul.

A szövegközléskor a huszadik századi források publikálásának elveit és bevett gyakorlatát követtük. Mivel írógéppel gépelt, a mai magyar olvasó számára is igen jól érthető és követhető iratokról van szó, alapvetően változatlan formában közöljük a forrásszövegeket, ám ahol kellett, apróbb módosításokat hajtottunk végre rajta a magyar nyelv mai helyesírási és központoszási szabályai szerint. A forrás integritása és hitelessége indokolja, hogy azt teljes terjedelmében,

mindenfajta érdemi változtatás, felül- vagy alulstilizálás nélkül adjuk közre, stilisztikai javításokat tehát a közölt szöveg nem tartalmaz. S bár a közölt iratok igencsak magukért beszélnek, a forrásanyagot annak jól érthetősége és szabadkőművesség-történeti összefoglalót is nyújtó jellegével együtt magyarázó, illetve helyenként szövegkritikai jegyzetekkel is elláttuk, ahol azt szükségesnek véltük.

Bár a fő forrás, amelyet közreadunk, a Magyar Királyi Belügyminisztérium az illegalitásban működő szabadkőművesség megfigyeléséről szóló titkosszolgálati jelentése, úgy véltük, jelentős korszakfestő, korszakjellemző erővel bír, ha ennek mellékleteként közzé tesszük Altenburger Gyula matematikus, a Horthy-korszak ismert radikális jobboldali publicistájának 1926-ban megjelent, szabadkőműves-ellenes pamfletjét is, amely nemes egyszerűséggel *A szabadkőművességről*³⁰ címet viseli, és amelyet a Horthy-korszak első évtizedének legnagyobb és legbefolyásosabb radikális jobboldali, erősen félkatonai, a haderő és a katonai titkosszolgálat által is félhivatalos katonai alakulatként/fedőszervként használt Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) adott ki.³¹

---

³⁰ Eredeti megjelenés: ALTENBURGER Gyula, *A szabadkőművességről*, in *Fajvédelem és munkáskérdés. Három előadás az Ébredő Magyarok Egyesülete 1925. évi december hó 20-án tartott országos kongresszusáról*, szerk. ULAIN Ferenc, Budapest, Ébredő Magyarok Egyesülete, 1926, 33–50.

³¹ Az Ébredő Magyarok Egyesülete az első világháború és a forradalmak utáni Magyarország legbefolyásosabb nacionalista társadalmi egyesülete volt, mely az 1920-as évek elején saját segédrendőri milíciákat, karhatalmi alakulatokat tartott fenn, és határozottan befolyásolta a pártpolitikát is. Tagjai számos hírhedt, antiszemita és irredenta indíttatású bűncselekményt, kisebb-nagyobb terrorcselekményt követtek el. Alapítói és vezetőségi tagjai között számos politikust és befolyásos katonatisztet találunk, pl. Prónay Pált, Héjjas Ivánt vagy Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt. Működése csúcspontján tagsága több száz ezresre volt tehető, elnökei az 1920-as évek elején Szmracsányi György, Eckhardt Tibor és Buday Dezső nemzetgyűlési képviselők voltak. Jelentősége 1923 után, a kormánypártból kiváló Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (Fajvédő Párt) megjelenésével fokozatosan, majd az 1930-as

Mellékeljük továbbá dr. Bakonyi Kálmán³² 1927-ben megjelent, *A magyar szabadkőművesek igazsága*³³ című, a szabadkőművesség védelmében írott rövid esszójét is, többek között a „hallgattassék meg a másik fél is” elv jegyében, noha a szabadkőműves Bakonyi Kálmán (pozitív irányban) bizonyára nem kevésbé elfogult a szabadkőműves mozgalommal kapcsolatban, mint a korszak titkosszolgálati, politikai rendészeti szervei, félkatonai jellegű társadalmi egyesületei és jobboldali politikusai negatív irányban...

években létrejövő, részben az egyesület tagjaiból szerveződő, nyugati mintájú magyar fasiszta és nemzetiszocialista pártok megalakulásával jelentősebben csökkent. Az ÉME a különböző radikális jobboldali politikai pártok mellett ezzel együtt egészen 1945-ös feloszlásáig működött. Történetének első éveiről lásd: ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

³² Dr. Bakonyi Kálmán (1859–1942) jogász, kúriai tanácselnök, gyakorló szabadkőműves értelmiségi.

³³ Eredeti megjelenés: BAKONYI Kálmán, *A magyar szabadkőművesek igazsága*, Budapest, Bíró Miklós Nyomdai Műintézete és Kiadóvállalata, 1927.

A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTERIUM POLITIKAI RENDÉSZETI SZERVEINEK JELENTÉSE A SZABADKŐMŰVESSÉGRŐL, 1938

HU-MNL-OL-K 149-1938-7-12805

Szabadkőművesek

A háború végéig Magyarországon 83 szabadkőműves páholy és 11 szabadkőműves kör volt.

Az ellenséges megszállás folytán több vidéki páholy szakadt el, s így a magyarországi páholyok feloszlásokat már csak 31 budapesti és 16 vidéki páholy és 1 szabadkőműves kör volt a magyar impérium uralta területen, melyet a magyar királyi belügyminiszter 1920. május hó 18-án kelt 1550/1920 res. számú rendeletével véglegesen fel is oszlattott.

Az osztrák és a magyar szabadkőművesek között 1926-ban megállapodás jött létre:

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy a magyar kormány betiltó rendelkezése ellenére nem oszlott fel, a páholyokat azonban „elaltatták”.

A baráti összejövetelek formájában továbbra is fennmaradt páholyokat azóta „szabálytalan” páholyoknak tekintik.

Az új szabadkőművesek 1921-től 1926-ig különböző csehszlovákiai páholyokban jelentkeztek felvételre. Ezeket a jelentkezéseket a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége nem nézte jó szemmel, mert nem akarta a „testvéreket” a hűtlenség gyanújának kitenni. Ezért a „Grossloge von Wien”³⁴ vezetőségével történt megállapodás alapján 1926.

---

³⁴ Bécsi Nagypáholy (német)

január 24-én Bécsben megalakult a „Labor” páholy, kizárólag magyarországi testvérek befogadására.

A „Labor” páholy első alapító mestere Herceg Marcell vezérigazgató volt. Herceg a magyarországi szabadkőműves mozgalom betiltása előtt a budapesti „Reform” páholy tagja volt, de már akkor is Bécsben élt. Jelenleg a bécsi Semperit Gummiwaren A. G. vezérigazgatója és a Wimpasig Gummiwarenfabrik³⁵ vezetője. Dúsgazdag ember, a bécsi osztrák-magyar kereskedelmi kamara elnökségi tanácsának tagja.³⁶
/Lakása: III. Veithgasse 4./

Nyolc éven keresztül a „Labor” páholy képviselte a magyar szabadkőművességet, 1933 végén azonban ezt a páholyt is „elaltatták”, mert a tagok közt különböző ellentétek merültek fel.

„Az elaltatott” „Labor” páholy tagjainak egy része 1934. január 24-én megalakította az „In Labori Virtus”³⁷ nevű páholyt, mely ma is közös testülete a Bécsben megtelepedett és a Magyarországon élő „testvéreknek”.

Ennek a páholynek a vezetője Goldmark Sándor kereskedő /lakása: I. Salagries 12/14., irodája: Fischhof 1/a/. Goldmarknak a magyarországi proletárdiktatúra előtt Budapesten a Rákóczi út 75. sz. alatt volt kalapkereskedése. A kommün bukása után Bécsbe

---

³⁵ Wimpasig Gumiárigyár (német)

³⁶ Az Osztrák-Magyar Monarchia ideje alatt, illetve még a Horthy-korszakban is igen gyakran voltak a szabadkőműves mozgalom tagjai a gazdasági élet szereplői, jobbra liberális gondolkodású, prominens gyáriparosok. Ebből a tendenciából következően a korszak nacionalista kormányai előszeretettel látták a szabadkőművességben és annak tagjaiban is igen zavarosan és leegyszerűsítő módon valamiféle nemzetellenes, cionista-zsidó-nemzetközi nagytőkés összeesküvés képviselőit. A gondolat ma sem idegen egyes nacionalista elveket valló értelmiségiektől Vö. persze igencsak kritikusan olvasva például Raffay Ernő történész a szabadkőművesség negatív történelmi szerepéről írott, igencsak elfogult könyveivel.

³⁷ Az In Labori Virtus szabadkőműves páholyt valóban a magyar szabadkőművesség további működésének elősegítése érdekében alapították Bécsben, az 1930-as évek végén. Vö. L. NAGY Zsuzsa: *A magyar szabadkőművesség*, Iskolakultúra, 1994/4, 53-58.

költözött. 1912-ben lépett a „Galiliei” páholyba, és a forradalom alatt a szélsőbaloldali izgatók csoportjához tartozott.

Az „In Labori Virtus”-nak külön állandó helyisége van Bécsben a IV. Schwindgasse 8. sz. alatti előkelő magánpalotában. A palota egy Ettinghausen nevű ügyvéd tulajdona, aki az egész alagsort a magyar szabadkőművesek rendelkezésére bocsátotta. Az alagsornak az utcára néző ablakait utólag befalazták. Itt van a „templom”, ahol a felavatásokat tartják.

A Bécsben élő magyar szabadkőművesek itt tartják minden héten egyszer összejöveteleiket, a Magyarországon élő testvérek pedig ugyancsak itt minden két hónapban egyszer jönnek össze.

1936. március hó 4-én a magyarországi testvérek számára tartott ülésen Fleissig József bankigazgató /lakása: Budapest VI. Benczúr utca 31./ volt az előadó, ugyanakkor 4 új szabadkőművest is felavattak, akik Fleissig társaságában jöttek fel Bécsbe.

A kéthavonkénti magyarországi összejöveteleken Magyarországról mindig 40-50 szabadkőműves vesz részt, azon kívül legalább kétszer annyi bécsi magyar.

Az összes magyarországi szk. Testvérek száma 300-400-ra tehető, akik az „In Labori Virtus”-hoz tartoznak. Bécsben összesen 16 páholy működik, ezek közül az „In Labori Virtus” egyike a legnagyobb létszámú, legtevékenyebb páholyoknak. Felvételét a „Grossloge von Wien” kebelébe az osztrák szabadkőművesek 1934. márc. hó 24-én tartott XVIII. Bundesversammlungja³⁸ engedélyezte.

Az „In Labori Virtus”-nak van egy Zürichben élő tagja is: Laczó András író, aki a svájci központ előtt képviseli a magyar szabadkőművességet.

---

³⁸ Bundesversammlung (német) = Szövetségi Tanács, egy szabadkőműves nagypáholy választott, az egyes páholyok delegáltjaiból álló testülete.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége 1926 óta csaknem ugyanolyan intenzív tevékenységet folytat, mint a forradalmak előtt. Maga a tisztikar sem csinál titkot abból, hogy az illegális működést átmenetinek tartja, melyet – a szabadkőművesség nemzetközi befolyásának nyomására – ismét a nyílt tevékenység fog felváltani.³⁹

Jelenleg a tisztikar főleg arra törekszik, hogy a szabadkőműveseket összetartsa. A magyarországi páholymunka feladatairól Dr. Balassa József volt nagymester⁴⁰ írt egy hosszabb cikket a svájci „Allgemeine Freimaurerliga”⁴¹ által 1935-ben kiadott monográfiában.⁴²

Ebben a cikkben Balassa megemlíti, hogy a magyar felelős kormányzat eddig mindig elutasított a szabadkőműves működés újbóli engedélyezését. Így intim tevékenységük főleg arra szorítkozik, hogy a szabadkőműves eszméhez hű testvéreket összetartsák, s a szabadkőműves kezekben lévő jótékony intézményeket, továbbá külföldi összeköttetéseiket fenntartsák és az utódállamokban alakított páholyokkal együttműködjenek. Az utódállamokban kialakított páholyokkal való együttműködést

---

³⁹ A magyarországi szabadkőműves mozgalom a tiltó rendelkezések ellenére az illegálitás éveiben is valóban igen aktívan működött.

⁴⁰ Balassa József, született Weidinger József (1864-1945), magyar nyelvész professzor, a hazai szabadkőműves mozgalom történetének ismert alakja, számos szabadkőművesség-történeti tanulmány szerzője, az illegálításban is a mozgalom egyik vezető figurája.

⁴¹ Az Allgemeine Freimaurer Liga nemzetközi szabadkőműves szervezet volt, mely elsősorban német nyelvterületen működött, és a Magyarországon betiltott szabadkőművességet is összekapcsolta a németajkú páholyokkal. Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Az Anschluss és a magyar liberális ellenzék*, Történelmi Szemle, 1982/4, 714-739.

⁴² A forrás valószínűleg az alábbi tanulmánya utal: BALASSA József: *Die Aufklärung und die Ungarische Freimaurerei* [*A felvilágosodás és a magyar szabadkőművesség*], in *Das Jahrbuch des Weltfreimaurerei*, 1935.

elismeri Dr. Balassa József a Posner Oszkár,⁴³ a csehszlovákiai nagypáholy nagymesterének elhunytá alkalmából kiadott emlékfüzetben írott cikkében is. A cikk címe „Begegnung mit Posner”.⁴⁴

A cikk tanúsága szerint maga Balassa⁴⁵ is több alkalommal részt vett a pozsonyi „Zur Verschweigenheit” páholy ünnepi összejövetelein Bécsben.

A magyarországi szabadkőművesek nemcsak Pozsonyban, hanem más csehszlovákiai városokban, így Kassán, Prágában, Pilsenben, Karlsbadban, Olmützben, Brünnben, Gablonzban és egyéb városokban is felkeresték és felkeresik a ma is a szabadkőműves testvéreket azoknak a páholyoknak az ünnepségén, amelyek a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholyból váltak ki és nyertek önállóságot.

A „Lessing zu den 3 Ringen” nagypáholynek egyébként Magyarországon élő tagjai is van: Dr. Fridmann Ignác ügyvéd, kormányfőtanácsos /Lipót krt. 10./, a magyar-csehszlovák kereskedelmi kamara elnöke.

Ennek a páholynek a tiszteletbeli tagjai Dr. Bakonyi Kálmán, Dr. Balassa József és Pfeiffer Ignác⁴⁶ nyugalmazott

---

⁴³ Oskar Posner (1878-1932), osztrák származású csehszlovák orvos, író, számos, a szabadkőművesség történetéről szóló mű szerzője, egy ideig a csehszlovák szabadkőműves nagypáholy nagymestere.

⁴⁴ A cikk címe magyarul: *Találkozás Posnerrel*. Könyvészeti adatait sajnos nem sikerült beazonosítani.

⁴⁵ A forrás érdekes módon nem említi Benedek Marcell (1885-1969) irodalomtörténész professzort és műfordítót, Benedek Elek fiát, aki 1910-ben csatlakozott a szabadkőműves mozgalomhoz, és aki hosszú élete során ugyancsak a magyarországi szabadkőművesség egyik vezéralakjává vált, 1949-ben lett a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy nagymestere, majd a második világháború és a kommunista hatalomátvétel után az ugyancsak illegálisban működő szabadkőművesség meghatározó alakja volt.

⁴⁶ Pfeiffer Ignác (1868-1941), vegyészmérnök professzor, a budapesti Műegyetem tanára, a Horthy-korszakbeli liberális értelmiség ismert tagja, alapító tagja többek között a Galilei Körnek is.

műegyetemi tanár. Ezek ugyancsak tiszteletbeli tagjai a bécsi „Grossloge von Wien”-nek.

Ez a három egyén nagy szerepet játszik úgy a hazai, mint a nemzetközi szabadkőműves mozgalomban. Egymás közt felosztották a szerepeket, és pedig Bakonyi intézi a magyarországi szabadkőműves intézmények ellenőrzését, Balassa a hazai és külföldi irodalmi tevékenységet és a külföldi testvérszervezetekkel való összeköttetést, Pfeiffer intézi a legfőbb pénzügyi ellenőrzést és a külföldi támogatások megszerzését. Pfeiffer eszközölte ki, hogy a két legnagyobb és leggazdagabb magyar gyár vállalat, az Egyesült Izzógyár és Magyar Általános Kőszénbánya a szabadkőműves intézmények állandó és bőséges támogatója lett. Pfeiffer szerezte meg a nemzetközi izzószáltkartell támogatását is, mivel ennek intézésében nagy szerepe van.

A bécsi „In Labori Virtus” páholyban Goldmark Sándor mellett nagy szerepe van egy Somló András nevű fiatalembernek, aki az ifjú szabadkőművesek nemzetközi szövetségének alelnöke. Ismert tagja a páholynak még Vitéz Dezső, a Magyar Általános Kőszénbánya bécsi képviselője. Az „In Labori Virtus” ünnepélyes megnyitása 1934. november 17-én volt /Magyarországról 103-an voltak jelent/, az ünnepi díszszónok Balassa József volt.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy munkaprogramján az alábbi pontokban foglalta össze:

a./ A Szimbolikus Nagypáholy védnöksége alatt álló emberbaráti intézmények fenntartása.

b./ A külföldi testvérpáholyokkal, különösen a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholyból született ausztriai, csehországi, romániai és jugoszláviai páholyokkal való jó viszony és együttműködés ápolása.

c./ A leszerelés érdekében és a háborús izgatás ellen indult munka folytatása.

d./ Az emberi jogok védelmében, továbbá a faji és felekezeti izgatás ellen kezdeményezett propaganda kiszélesítése.

e./ Külföldön élő magyar páholytagokkal, valamint a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy külföldi tiszteletbeli tagjaival való baráti kapcsolatok kimélyítése.

f./ A politikai üldözés folytán hazájukból kiüldözött páholytagok támogatása és további letelepülésük elősegítése /Palesztina-munka/.

g./ Az emberi méltóságot és szabadságot sértő politikai mozgalmak elleni küzdelem /fasizmus, horogkereszt/.

A bécsi „Grossloge von Wien” vezetősége már több alkalommal szóvá tette, hogy a budapesti páholyok tagjai szabályszerűtlen működést fejtenek ki. A régi magyar páholyokat annak idején elaltatták, szabályszerű páholyoknak tehát csak azok tekinthetők, amelyek a „Grossloge von Wien” illetékessége alá tartoznak. Ilyen páholy pedig csak egy van: az „In Labori Virtus”.

Ennek a kérdésnek a rendezése ügyében tárgyalt Bécsben Fleissig Sándor és Varró István. A tárgyalás azzal végződött, hogy 1936 évi októbertől kezdve magyarországi páholy többé nem létezik, hanem csak szabadkőműves kör.

A működő páholyok ezentúl kötelesek címük mellé a „páholy” szó helyett a „kör” vagy a „baráti kör” nevet felvenni. Rájuk nézve a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy Alkotmányának a szabadkőműves körökre vonatkozó része irányadó, amely így hangzik: A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy védelme alatt dolgozó páholyok rendes tagjai, ha rendes lakhelyükön páholy nincsen, saját páholyaiktól kieszközölt beleegyezés alapján szabadkőművesi kört alkothatnak. Ily

szabadkőművesi kör tagja lehet egy helyben lakó, de különböző – elismert –, s a Magyarországi Szimbolikus Nagypáhollyal baráti viszonyban levő szabadkőművesi hatóság védelme alatt dolgozó páholybeli tag is.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy az ilyen szabadkőműves kört – ha ez iránt megkerestetik – védelmébe fogadja és vele közvetlen érintkezésbe lép.

Ez érintkezéssel járó költség fedezése céljából a szabadkőművesi kör a nagypáholy részére fizetendő mérsékelt díjjal megróható. Beligazgatására vonatkozólag köteles házi- és ügyrend megalkotásáról gondolkodni s azt a páholy jóváhagyása alá terjeszteni.

A szabadkőművesi kör működési köre a szabadkőművesi elvek, az alkotmány és alapszabályok által körülírva van. Ezek áthágása vagy megsértése a nagypáhollyal való összeköttetés azonnal megszüntetését vonja maga után.

A magyarországi szabadkőműves mozgalom 3 részre tagozódik, úgy mint:

- 1./ a régi páholytagok és
- 2./ az új szabadkőművesek működésére, valamint
3. / a szabadkőműves egyesületek tevékenységére.

1./ A régi páholyokat de jure elaltatták, de nagy részük de facto ma is működik. A külvilág felé „baráti körnek” nevezik a páholyokat.

A régi páholytagok az „elaltatás” felől rendelkező színleges nagymesteri határozatot csak annyiban respektálták, hogy a rituális szertartásokat száműzték és az új tagok felvételét /a régi páholyok/ beszüntették, mert a szertartások lehetősége nélkül nincs avatás sem.

De egyebekben a régi páholyokban tovább folyik a munka, a nemzetközi kapcsolatok kiépítése, a tagdíjszedés, a karitatív akciók alimentálása⁴⁷ és a szimbolikus nagypáholy-vezetőség utasításainak végrehajtása, bár tagadhatatlan, hogy a régi páholytagok összejöveteleinek legfőbb célját nem az agitatív szempontok képezik, hanem főleg a baráti szellem ápolása és a páholykeretek fenntartása arra az – szerintük – átmeneti időre, amíg ismét nyíltan akcióba léphetnek.

A 16 működő páholy évente egy-egy megbízottat választ, aki a Szimbolikus Nagypáhollyal a kapcsolatot fenntartja. Ezek a megbízottak – a nagymesterrel és helyetteseivel együtt – alkotják a nagypáholy szövetségi tanácsát. A tipikusan szabadkőműves munkát /külföldi összeköttetést/ nem az egyes páholyok végzik, hanem a szövetségi tanács.

2./ Új szabadkőművesek azok a magyar állampolgárok, akik a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy belügyminiszteri feloszlata után valamelyik külföldi páholy kötelékébe vétették fel magukat. Legnagyobb részük a bécsi „In Labori Virtus” páholy tagja.

Az Orszák Köztársaság kikiáltása előtt fordított volt a helyzet: a magyar nagypáholy osztrák szabadkőművesek számára alapított Budapesten páholyokat, minthogy a szabadkőművesség Ausztriában tiltva volt.⁴⁸

Az „In Labori Virtus” tagjai részint Bécsben és az emigrációban letelepedett magyarok, részint Magyarország

---

⁴⁷ táplálása

⁴⁸ A szabadkőművesség a XIX. században, már 1795-től, a Martinovics-összeesküvés leleplezése után az Osztrák-Magyar Monarchia idején, egészen annak felbomlásáig valóban be volt tiltva Ausztriában. Magyarországon azonban 1868-tól belügyminiszteri rendelet engedélyezte a szabadkőműves páholyok működését. A sajátos, kettős helyzet a Monarchián belül egészen annak felbomlásáig fennállt.

területén élő újságírók, művészek, társadalomtudományi írók, fiatal bankigazgatók és vállalati vezetők, stb. Ezek felavatása Bécsben történt rituális külsőségek mellett, és Bécsben látogatják a páholyösszejöveteleket is. Ezen kívül részt vesznek a külföldi páholygyűléseken is, végül – mint vendégek – látogatásokat tesznek a régi budapesti páholyok összejövetelein is, nagyjából előadói minőségben.

A régi és új páholytagok között a legnagyobb különbség, hogy míg a régi tagok többsége szabadkőműves „testvériségét” inkább csak baráti alapon ápolja, addig az új tagok csaknem kivétel nélkül aktív, tevékeny szabadkőművesek, akik megszakítás nélkül konspirálnak.

A régi páholytagok között sokan vannak, akik az „In Labori Virtus”-ba is felvétették magukat. Ez nem szokatlan jelenség. Már a múltban is gyakori volt az „átiratkozás”, midőn valamelyik szabadkőműves „testvér” kilépett páholyából és egy másik páholyba lépett be. Csakhogy amíg a múltban az ilyen átiratkozást a páholy területéről való elköltözés, vagy pedig a páholytagok között felmerült személyi és világnézeti különbség áthidalása tette szükségessé, addig az „In Labori Virtus”-ba való átlépés ma sokkal többet jelent: a „tespedtségből” való kilépést és a napi küzdelembe való bekapcsolódást.

3./ A szabadkőműves egyesületek /ingyen tej, ingyen kenyér, stb./ a szabadkőműves páholyok lojális, földfeletti fedőszervezetei, amelyekben a régi és az új szabadkőműves páholytagok zavartalan működési lehetőséget találnak.⁴⁹

---

⁴⁹ A szabadkőműves mozgalom valóban fenntartott ingyen kenyeret és tejet osztó, jótékonyági egyesületeket, a karitatív munka az illegális éveiben is élénken folyt. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 122-123.

Az említett egyesületek keretén belül vált lehetségessé az, hogy a nemzetközi szabadkőművesség új programját, a nőknek a mozgalomba való bekapcsolását magyar földön is lehetségessé tegyék. A szabadkőműves szertartás szigorú szabályai nem engedik meg, hogy nőket is avassanak. De arra nem találtak semmi tiltó akadályt, hogy a nők az egyesületi keretben végezhesenek szabadkőműves funkciókat. Nálunk több páholyintézményben, főleg az ingyentej-egyesületben a nőknek domináló szerepük van.

1936. évi január hó 22-én a párizsi Grande Loge keretébe tartozó „General Peigné” nevű francia-jugoszláv páholyban a szabadkőművesség közép-európai helyzetéről tartottak eszmecsere-t. Az előadáson két külföldi előkelőség vett részt: a „Jugoszlávia” nevű jugoszláv nagypáholy főmestere, Dr. Milicsevics és az előadóként szerepelt Pierre nevű úr /ez a családi neve/. Ez az előkelő belga származású, de naturalizált cseh állampolgár, s jelenleg az Alliance Maconnique Internationale ügyvezető elnöke. Az előadás első része politikai eszme-futtatás volt, teletűzdelve magyarellenes támadásokkal.

Az előadás második része a cseh, ausztriai, romániai, lengyelországi és törökországi szabadkőművesség helyzetét ismertette, s a csehországi helyzettel kapcsolatban vázolta a magyarországi helyzetet is, és a cseh-magyar kapcsolatokat.

Eszerint Benes⁵⁰ és Masarik⁵¹ szabadkőműves testvérek erőteljes támogatásával megvalósult a csehszlovákiai

---

⁵⁰ Edvard Beneš (1884-1948), a magyarellenes dekrétumairól ismert, a magyarság kollektív bűnösségét valló csehszlovák államelnök (1935-1938, majd 1940-1945) maga is igen ismert szabadkőműves volt.

⁵¹ Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937), csehszlovák, pontosabban cseh filozófus és egyetemi tanár, Csehszlovákia első köztársasági elnöke (1918-1935) maga is ismert szabadkőműves volt.

szabadkőműves egység, és egyetlen nagypáholyban egyesültek, amelynek nemzetmentő feladatai vannak a nemzeti egységesítés terén. Az új nagypáholy első feladata volt még 1935 decemberében, hogy a „legjobban veszélyeztetett cseh végvárakban”, Kassán és Ungvárott megalapítsa és működésbe helyezze az új nagypáholy egy-egy fiókját. Természetes, hogy ezek cseh szellemben dolgozó elemek vezetése alá kerültek, s megszűnt a régi kassai páholy, amelyben a cseh hatóságok és szabadkőművesség nézete szerint „túl sok volt a magyar elem”.

A magyarországi szabadkőművességre vonatkozólag azt adta elő, hogy azok a hazai hatóságok szempontjából jelenleg toleráns állapotban vannak. Előadó szerint a „feudális” Magyarország azért kénytelen eltérni a szabadkőművesek csendes működését, mert amikor New York-ban a Kossuth-szobor leleplezése volt,⁵² arra az amerikai magyarok meghívták a Szimbolikus Nagypáholyt is, nem tudva, hogy az fel van oszlatva. Erre magyar kormánykörökben nagy zavar támadt, s a nemzetközi komplikációk elkerülése érdekében azóta megengedték a magyar szabadkőművesség rituálé nélküli működését. Sőt, újabban lassan-lassan azt is megengedik nekik – folytatta Pierre –, hogy visszavásárolják a magyar szabadkőművesek saját pénzükön ama tárgyakat, amelyeket annak idején illegálisan elkoboztak tőlük.

---

⁵² Az Amerikai Egyesült Államokban élő magyar emigráció tagjai 1927-ben állítottak szobrot New York-ban, Manhattanben Kossuth Lajosnak. Horvay János (1874-1944) szobrászművész alkotása ma is áll, és a Riverside Drive és a 113. utca sarkán található. A szobor valóban jórészt szabadkőműves értelmiségiek kezdeményezésére jött létre, 1927-ben az avatásra magyar kormánydelegációt is meghívtak, azonban a szervezők ragaszkodtak prominens magyarországi szabadkőművesek részvételéhez is, így Balassa József is kénytelen-kelletlen a Horthy-féle küldöttség részeként utazott az Egyesült Államokba. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 119.

Az előadó szerint a magyar szabadkőművesség valódi élete azonban Bécsben zajlik le, a gróf Lónyai vezetése alatt álló „In Labori Virtus” nevű páholyban. Itt avatják fel azokat, akiket a budapesti csoport érdemesnek tart a szabadkőművesség tagjai közé való beiktatásra. Ennek a páholynek a cseh szabadkőművesség és Csehország két szempontból hálás. Garanciákat kaptak ugyanis tőlük – amelyeket azonban nem is kértek –, hogy a magyar szabadkőművesség nem fogja ellenezni a Csehországgal való kibékülést, és hogy minden eszközzel megakadályozzák a Habsburgok visszatérését úgy az osztrák, mint a magyar trónra.

Bizalmasan értesítették az összes magyar szabadkőművest, hogy a legitimizmus ellen harcolni kell annak ellenére, hogy ez a harc véletlenül egyezik a magyar kormány programjával is. Ennek hátterében nem csak világnézeti /köztársasági/ szempontok vannak. Az osztrák legitimisták vezére, Wolff ezredes⁵³ ugyanis hadat üzent a szabadkőműveseknek, s ő volt az első, aki legelőször követelte Bécsben a szabadkőműves páholyok betiltását. Minthogy ez az akciója nem járt sikerrel, szabadkőműves-ellenes ligát alakított. Erre az akcióra a válasz a szabadkőművesek részéről a legitimizmus elleni harc.

A magyarországi szabadkőműves mozgalomban egykor nagy szerepet játszó egyén szerint nemcsak hazánkban, hanem az egész világon hanyatlott a mozgalom. Időnként egyes országokban egy-egy városban divatba jön, de rövidesen ismét erőtlen lesz. Régi hatalmát nem nyerheti többé vissza. A

---

⁵³ Gustav Wolff (1870-1963) osztrák katonatiszt és legitimista politikus, meggyőződéses monarchista, az Osztrák Köztársaság I. világháború utáni kikiáltása után a Habsburg-ház restaurációját követelő politikai erők egyik legemblemikusabb vezéralakja. A korszakról és az osztrák legitimizmusról lásd bővebben pl.: FIZIKER Róbert: *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az Anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2010.

szabadkőművességnek /:az informátor szerint:/⁵⁴ addig volt jelentősége, míg az egyetlen olyan polgári szervezet volt, mely nemzetközi kapcsolattal rendelkezett. Ma azonban a szabadkőművesség helyét különböző más nemzetközi polgári szervezetek foglalták el, a Páneurópai Unió,⁵⁵ az Emberi Jogokat Védő Liga, stb., amelyeknek programja körülbelül egyezik a szabadkőműves gondolattal, utóbbinak misztikus formalitásai nélkül, amelyek annyi ellenséget szereztek a páholyoknak.

Ahol a szabadkőművesség időnként erőre kap, mint például jelenleg Szlovákiában, ott is csak helyi érdekek szolgálatában álló emberek és klikkek alkalmi gyülekezetéül szolgál, de a régi politikaszabályozó hatása tehát nincs már.

Az illető szerint tehát nálunk sem annyira a tiltó rendelkezések, mint inkább az általános nemzetközi helyzet hatása alatt szűnt meg a lelkesedés a szabadkőműves mozgalom iránt.

Ezt a nyilatkozatot nem lehet általános érvényű igazságnak elfogadni, mert igaz ugyan, hogy ez a felfogás egyezik a volt páholytagok nagy részének véleményével, mégis nagy számban vannak olyanok, akik a mai stagnációt úgy Magyarországon, mint külföldön csupán átmenetinek tekintik, és bíznak abban, hogy a „divatos politikai jelszavak” letűnése után a szabadkőműves mozgalom visszanyeri régi erejét. Ezek arra hivatkoznak, hogy a

---

⁵⁴ A forrás itt egyértelműen arra utal, hogy a magyar rendvédelmi szervek vagy fedett nyomozót építettek be az illegalitásban működő szabadkőműves mozgalomba, vagy egy bizonyos páholytag önként vagy kényszer hatására tett jelentéseket a szabadkőművesek működéséről.

⁵⁵ Nemzetközi Páneurópai Unió, 1923-ban alakult politikai mozgalom Európa egyesítésére, eszmeiségét elsőként Richard Coudenhove-Kalergi gróf osztrák filozófus (1894-1972) vázolta fel. Eszmei kapcsolata kétségtelenül van a szabadkőművességgel a „testvér léssen minden ember” gondolat révén, azonban egy az egyben szabadkőműves szervezetnek bélyegezni a korszakra oly jellemző leegyszerűsítés és összeesküvéselmélet-gyártás, nem több.

kulisszák mögött ma is érvényesül a szabadkőműves akarat, és sok nemzetközi akció, mint például a Magyarország elleni bojkott, az olaszellenes hangulat és a palesztinai zsidótelepülés nem fejlődhetett volna a mai színvonalra, ha a szabadkőművesek nem támogatták volna teljes erővel ezeket az akciókat.

A mozgalom jelenlegi vezetői szerint a mozgalom nálunk csak erőforrásait vesztette el, az azonban szerintük inkább előnyös, mint hátrányos a mozgalomra nézve, mert távol tartja azokat, akik annak idején anyagi előnyök és összeköttetések szerzése érdekében léptek be a páholyokba.

Amint a beszámoló elején már említettem, a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy munkaprogramjának fő része a védnöksége alatt álló emberbaráti intézmények fenntartása.

Ilyen emberbaráti intézmények az alábbiak:

Budapesti Szünidei Gyermeküdülő Telep,⁵⁶ az intézmény vezetője dr. Kaunitz Lajos tanár /(:Üllői út 121:)/, az elnökség tagjai Bakonyi, Balassa, Pfeiffer, stb. valamennyien ismert szabadkőművesek. Zebegényben van egy nagy ingatlanuk, amely különösen alkalmas szabadkőműves összejövetelekre. Az ilyen zebegényi „kirándulások”-on volt eset, hogy a bécsi „In Labori Virtus” páholy tagjai csaknem teljes létszámmal megjelentek Goldmark Sándor vezetésével. Ez az intézmény a „Haladás” páholy alapítása.

---

⁵⁶ A budapesti Szünidei Gyermeküdülő Telep valóban ugyancsak a szabadkőműves mozgalomhoz köthető karitatív intézmény volt, amelynek Zebegényi ingatlanjában a magyarországi szabadkőművesek 1936-ban körülbelül száz fő részvételével valóban rendeztek egy tanácskozást. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 119.

Országos Gyermekvédő Egyesület⁵⁷. Az egyesület elnöke dr. Bakonyi Kálmán. A Bajza u. 35. szám alatti ház az egyesület tulajdonát képezi. Itt leányinternátust tartanak fenn 30 leánygyermek részére. Az épület egy része ez az intézet, míg a másik része szabadkőműves célokat szolgál. Itt tartják összejöveteleiket a működő tagok, itt osztják ki a szerepeket egymás közt, és itt jelölik ki esetenként azokat, akiknek 1-1 elhunyt szabadkőműves temetésén gyászbeszédet kell mondaniuk.

A temetési gyászbeszéd egyébként a szabadkőműves tevékenység egyetlen nyilvános formája, de ezt a kötelező szereplést is igyekeznek burkoltan csinálni, ezért vigyáznak arra, hogy a temetésre lehetőleg olyan szónokot küldjenek ki, akit az elhunyt szabadkőműves rokonsága nem is ismerhet.

A Bajza utcai páholyban folynak le a nagyobb összejövetelek. Állítólag itt halmozták fel azokat a „kegyszereket”, amelyeket a Podmaniczky utcai palota berendezésének elárverezése alkalmával titokzatos kezek megvásároltak.

A Bajza utcai palota kiválóan alkalmas titkos összejövetelek. A kapu állandóan zárva van, s idegent egyáltalán nem engednek be arra az ürügyre hivatkozva, hogy ezt az intézkedést a leánynövendékek érdeke követeli.

A palota egyik termét a szabadkőművesek „szentély”-nek használják. Ugyancsak itt tartja évi kongresszusát a nagypáholy, és itt választja meg a külföldi delegátusokat és levelezőket.

A magyarországi szabadkőművesek a múltban rendszeresen eljártak Bécsbe az ottani testvérpáholyok üléseire. A szocialistáknak a bécsi városháza éléről való eltávolítása óta ezt a

---

⁵⁷ Teljes nevén Országos Gyermekvédő és Fröbel Egyesület, jótékonyági szervezet a Horthy-korszakban, melynek elnöke valóban Dr. Bakonyi Kálmán kúriai tanácselnök, gyakorló szabadkőműves volt, és a jótékonyági egyesület tényleg igen nagymértékben kapcsolódott a szabadkőművesek karitatív tevékenységéhez. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőműveség története*, 122.

közösséget azonban nem ápolják. Most már csak a svájci világközpont⁵⁸ üléseire és a pozsonyi „Lessing zu den 3 Ringen” páholy kongresszusaira küldik ki a magyarországi nagypáholy megbízottait. /:Rendszerint Balassa József szokott egy pár vezető taggal kiutazni.:/

Ez az intézmény is a magyarországi szabadkőművesség egyik fedőszervezete. Az említett egyesület közgyűlésén, amelynek tartására alapszabályszerűen hatóságilag is kötelezve vannak, tulajdonképpen nem egyebek, mint szabadkőműves kongresszusok, szövetségi tanácsi és ítélőszéki ülések, vakolások, stb.

A magyarországi szabadkőművesség alapszabályai az úgynevezett „alkotmány” értelmében a szabadkőműves nagypáholy, valamint az összes páholyok minden év június 26-án gyűlést tartoznak tartani. Ez a nap /:János napja:/ a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy alapítási évfordulónapja. A júniusi gyűlés megfelel az évi kongresszusnak. Ezeket a kongresszusokat a feloszlítás óta is minden évben megtartották. Első éveiben csak magánlakásokban, később a Bajza utca 35 szám alatti házban. Az 1936-ban tartott kongresszus 3 napig tartott /:június 26, 27 és 28:/ . Június 26-án a Bajzai utcai házban megtartotta kongresszusát a Szimbolikus Nagypáholy; a következő nap ugyanott a demokráciatábor. Külön összejövetelek voltak magánlakásokon és a „Pesti Lloyd” Társulat székházában. Végül június 28-án a „szünidei gyermekügyelő telep” zebegényi nyaralójában, ami kifelé úgy szerepelt, mint a zebegényi gyermeküdülő telep közgyűlése. Ezen részt vettek a bécsi páholy tagjai is.

---

⁵⁸ A szabadkőművesség nem világszinten centralizált mozgalom, így a forrás itt nyilván túloz, valamiféle világméretű szabadkőműves összeesküvést feltételezve. t feltételezve.

A Bajza utca 35 szám alatt épületben szabadkőműves könyvtárat is létesítettek. A legtöbb könyvet Gergely könyvkereskedő /:Grill:/, Hatvani Lajos⁵⁹ és Balassa József adományozták a könyvtárnak. Tervbe vették egy szabadkőműves múzeum felállítását is.

Az „Országos Gyermekvédő Egyesület” Laufer Sándor, a „Haladás” páholy volt nagymesterének az alapítása.

Az „Ingyen Kenyér Egyesület”-et a „Minerva” páholy alapította.

Az „Ingyen Tej Egyesület” ugyancsak a „Minerva” páholy alapítása.

A „Nyomorék Gyermekek Otthoná”-t a Deák Ferenc páholy alapította és tartja fenn.⁶⁰

Az „Ingyen Kenyér Egyesület”-et jelenleg a Neuschloss páholy tagjai tartják fenn, összejöveteleiket Kovács Róbert sírkőgyáros Újpesti rakpart 12. szám alatti lakásán tartják. Igen aktív tagok itt Gábor Ignác fiúintézeti tulajdonos, Gárdonyi, stb. Idetartozott Madzsar József⁶¹ is.

Az „Ingyen Tej Egyesület” vezetője Deutsch Ernő orvos, Tisza István út 12 szám alatti lakos.

A budapesti skót református egyház védnöksége alatt álló iskola /Vörösmarty u. 49-51:/ kifejezetten szabadkőműves

---

⁵⁹ Báró Hatvani Lajos, született Deutsch Lajos, a zsidó származású író, szerkesztő és irodalmi mecénás (1880-1961) maga is szabadkőműves volt, a mozgalom egyik ismert és elismert tagja.

⁶⁰ A Nyomorék Gyermekek Országos Otthona is valóban a szabadkőműves mozgalom karitatív tevékenységéhez kapcsolódott. Az egyesület elnöke, Morvay Izsó textilgyáros valóban a Deák Ferenc páholy tagja volt. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőműveség története*, 123.

⁶¹ Madzsar József (1876-1940 vagy 1944), orvos, társadalomkutató, kommunista szociálpolitikus. Az 1930-as években a Szovjetunióba emigrált, azonban a sztálini diktatúra idején letartóztatták, koncepció perbe fogták és máig nem bizonyos, hogy 1940-ben vagy 1944-ben, végül kivégezték.

intézmény, s már akkor is az volt, amikor a magyarországi szabadkőműves mozgalom nem is létezett. 1886. március 21-én, amikor a János-rendi és skót rítusú szabadkőműves páholyok egyesületek, a Vörösmarty utcai iskola is a Szimbolikus Nagypáholy irányítása alá került. Az iskola igazgatónője, Rau Erzsébet Rau Gottlób⁶², az elhunyt szabadkőműves nagymesternek a húga.

Magyar Miklós fővárosi bizottsági tag naponta ingyen levest osztogat az Almásy téren a környék szegényei részére. Költségei fedezésére tehető szabadkőművesektől kap hozzájárulásokat. Rendszeresen az Angol-Magyar Bank több szabadkőműves igazgatója támogatja ezt az akciót.

Szabadkőműves befolyás alatt állnak a következő intézmények is:

Erzsébet Népakadémia, Népoktatási Kör, Néptanulmányi Társaság /:elnöke Vikár Béla:/,⁶³ Szabad Líceum, Országos Pártfogó Egyesület, Leányanyák Otthona, Nyomorék Gyermek Otthona, Vándordiak Egyesület, Hajléktalanok Menhelye, Izraelita Fiúárvaház.

A szabadkőműves jótékonyági egyesületek önálló működésüket beszüntették, mivel a fennálló rendeletek megnehezítették, sőt, sok esetben lehetetlenné tették a gyűjtést.

Ezért Dr. Bakonyi Kálmán 1936. évi nagymester elhatározta, hogy a gyűjtési akciókat a saját kezében központosítja. Ő az elnöke ugyanis az Országos Gyermekvédő és

---

⁶² Rau Gottlob (1861-1921), zsidó származású magyar kőszénbányaigazgató, az 1919-20-as forradalmak alatt szénelosztási kormánybiztos, 1919-ben szabadkőműves nagymester. 1921-ben, Velencei útja során hirtelen halt meg, halála kapcsán Horthy Miklós kormányzó is részvétét nyilvánította a családnak. Húga, Rau Erzsébet valóban a Vörösmarty utcában működő egyházi iskola igazgatónője volt.

⁶³ Vikár Béla (1859-1945), néprajztudós, népzenekutató, műfordító, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, többek között a Kalevala magyar fordítója.

Fröbel Egyesületnek, s így a szabadkőműves jótékonyági akciókra érkező összes adományokat ennek az egyesületnek a nevére számolják el.

A Postatakaréknál 11987, 21331, 21287, 10754, 11206 és 2560 számú csekkszám lákon folynak be a szabadkőművesek részére szánt adományok. A jelzett számlák az Országos Gyermekvédő és Fröbel Egyesület, az Ingyen Kenyér és Ingyen Tej Egyesületek és Dr. Balassa József nevére szólnak.

A külföldi testvérpáholyok felszólítására a magyarországi szabadkőművesek is külön alapot létesítettek a Németországból kiülődzött zsidók és politikai emigránsok részére.

Az alapot hivatalosan „Kultur Fond”-nak nevezik. Elszámolása a Gyermekbarát Egyesület keretében történik. Az alap kezelője Feleki Géza⁶⁴ hírlapíró, a Magyar Hírlap munkatársa és Dr. Hajdu Miklós, a Magyar Tudakozó Egylet vezérigazgatója.

A magyarországi szabadkőművesek az említett jótékonyági intézményeken kívül olyan nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező intézményeket is támogatnak, ahol a nemzetközi irányítás a szabadkőművesek kezében van. Ilyenek a következők:

„Cionista Mozgalom”. A nemzetközi cionista mozgalom minden reprezentánsa tagja valamely szabadkőműves páholynak.⁶⁵ A magyarországi cionista mozgalom szintén szabadkőműves irányítás alatt dolgozik, amióta a palesztinai zsidó állam gondolatának megvalósítását a nemzetközi

---

⁶⁴ Feleki vagy Feleky Géza (1890-1936) magyar újságíró, író, esztéta, a Magyar Hírlap főmunkatársa, a polgári radikalizmus jeles képviselője volt.

⁶⁵ Igen túlzó leegyszerűsítés, habár a prominens zsidó értelmiségiek között is kétségtelenül voltak szabadkőművesek, többek között a mozgalom liberális-egalitárius eszmeisége okán

szabadkőművesség felvette célkitűzései közé⁶⁶. Igaz, hogy nálunk a szabadkőművesek és cionisták együttműködését megnehezíti, hogy az itteni cionista vezetők /:Miklós Gyula, Korein Dezső⁶⁷, stb.:/ azelőtt nem voltak szabadkőművesek, és a volt páholytagok csak azokat tekintik igazi szabadkőművesnek, akiket még a Szimbolikus Nagypáholy feloszlata előtt szabályszerűen felvettek valamelyik páholy kötelékébe. A kérdést úgy oldották meg, hogy egy összekötő emberben állapodtak meg, Beregi Ármin mérnök személyében, aki régi páholytag, cionista és a „Magyarországi Palesztina Szövetség” elnöke. Az ő feladata gondoskodni arról is, hogy Palesztinába lehetőleg csak szabadkőművesek vándoroljanak ki. Az együttműködést viszont nagyon megkönnyíti az a körülmény, hogy a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy nagymestere, Pfeiffer Ignác /:nagymesterré való felavatása még ezután fog megtörténni:/ maga is cionista vezér.

A fennálló kapcsolatra jellemző, hogy a nemzetközi szabadkőművesség felhívást intézett az összes szabadkőműveshez, hogy Palesztinába település céljaira vásároljanak parcellákat.

„Békemozgalom”. Hollandiában „Humanitas” elnevezés alatt egyesületet alakítottak azzal az állítólagos célkitűzéssel, hogy küzdjenek háború esetén a polgári lakosság bombázása ellen.

Ez az egyesület minden nagyobb világvárosban, így Budapesten is irodákat alakított. Ez a fiók nálunk a „Magyar Béke

---

⁶⁶ A magyarországi cionista mozgalom és a szabadkőművesség ilyen leegyszerűsítő összemosása egyértelműen a korszakra jellemző antiszemitizmus terméke, melytől láthatólag a közölt forrásszöveg sem mentes.

⁶⁷ Korein Dezső (1870-1944), textilkereskedő, prominens magyar zsidó értelmiségi, a budapesti és a szombathelyi izraelita hitközségek vezetője, a magyarországi cionista mozgalom tagja, a Szombat-Almanach zsidó hitéleti újság szerkesztője, 1944-ben, a Holokauszt áldozataként lelte halálát.

„Egyesület”, amely Dr. Auer Pál⁶⁸ /:A Demokrácia páholy helyettes főmestere és a francia szabadkőműves nagypáholy tiszteletbeli tagja:/ és Dr. Vámbéry Ruzstem⁶⁹ vezetése alatt áll. Antimilitarista propagandát folytató szabadkőműves intézmény, nagy hirdetője a francia-cseh külpolitikai orientációnak.

Pesti Lloyd Társulat⁷⁰

Mindkét testület prononszírozott⁷¹ szabadkőműves szövetkezés.

A „Halálbüntetés Elleni Mozgalom”,⁷² amelyet Magyarországon Vámbéry Ruzstem és több más ismert szabadkőműves ügyvéd tart kezében.

„Schlaraffia”.⁷³ Epikurista filozófiai társaság, amelynek tagjai között Magyarországon nyugalmazott katonatisztek is vannak.

---

⁶⁸ Auer Pál (1885-1978), nemzetközi jogász, író, műfordító, 1926-tól a Magyar Békeegyesület elnöke. 1946-tól párizsi magyar nagykövet, 1947-től emigrációban élt tovább Franciaországban, és haláláig a magyar politikai emigráció egyik meghatározó alakja maradt.

⁶⁹ Vámbéry Ruzstem (1872-1948), magyar jogász, ügyvéd, író, polgári radikális újságíró, Vámbéry Ármin távolkelet-kutató fia, szabadkőművességére azonban nincs konkrét írásos bizonyíték a szabadkőművesek megfigyeléséről szóló, bizonyosan torzító belügyi iratokon kívül.

⁷⁰ A Pesti Lloyd Társulat 1853-ban alakult kereskedelmi egyesület, melynek célja a magyarországi kereskedelem fellendítése volt. Gazdasági tevékenységük mellett a Pester Lloyd című lapot is kiadták. Átfedése a szabadkőművességgel annyiban volt, hogy tőkésék, gyáriparosok, a gazdasági élet szereplői az Osztrák-Magyar Monarchia korában, és persze később is, egészen 1945-ig igen gyakran voltak tagja a szabadkőműves mozgalomnak is.

⁷¹ prononszíroz (régies, a latin pronounciatióból, német közvetítéssel) = hangsúlyoz, kiemel.

⁷² Vámbéry Ruzstem ügyvédként és humanista elveket valló értelmiségiként valóban egyik vezéralakja volt a magyarországi halálbüntetésellenes mozgalomnak.

⁷³ A Schlaraffia 1859-ben alapított, alapvetően német nyelven működő, nemzetközi filozófiai baráti társaság, mely alapvetően azt vallja, hogy az emberi élet és a világ humor nélkül nem érthető meg. Kapcsolatban a szabadkőművességgel csak humanista eszmeiségét tekintve áll, bár a történelem során kétségtelenül sok értelmiségi mindkét mozgalom tagja volt párhuzamosan. A mozgalom címerállata az uhu, mely egyszerre jelképezi a bölcsességet, a toleranciát és a humort. Érdekeség, hogy a náci háborús bűnös, a Holokauszt logisztikai megszervezője, Adolf Eichmann is tagja volt a mozgalomnak.

Az „Emberi Jogokat Védő Liga”⁷⁴ kifejezetten szabadkőműves alakítás. A Genfben székelő nemzetközi szabadkőműves egyesülés, az „Association Maconique Internationale” már 10 évvel ezelőtt kimondta, hogy a Liga célkitűzéseit teljes egészében magáévá teszi, és azok teljesítésére minden szabadkőművest kötelez.

„Good Templar Rend”⁷⁵, amely hivatalosan az alkoholizmus ellen küzd, a valóságban ezen tevékenység mellett komoly szerepe van az itteni szabadkőműves mozgalomban, főleg a páholyok nemzetközi összeköttetésének fenntartásában. A rend főtitkára egy dr. Robicsek nevű ügyvéd, akinek lakásán van a központ. Az igazi vezetője a rendnek Gerő Ödön⁷⁶ hírlapíró, ismert szabadkőműves mester, akinek nagy szerepe volt a páholyok 1918. októberi tevékenységében. A Good Templar Rend a Király utca 82 szám alatti klubhelyiségben tartja zártkörű előadásait, amelyeken többnyire külföldi előadók vesznek részt. A rend fővédnöke Ossian Lang⁷⁷, a New York-i nagypáholy főmestere.

---

⁷⁴ Az Emberi Jogokat Védő Liga ugyancsak valóban szabadkőműves kötődésű humanitárius szervezet volt. Elnöke Auer Pál volt. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 121.

⁷⁵ A Good Templar Rendet, az alkoholelles mozgalom nemzetközi társadalmi szervezetét 1852-ben New Yorkban alapították. Magyarországon a Good Templar rend 1901 augusztusában alapította meg első páholyát. A szabadkőművesség analógiájára, azzal szoros átfedésben, páholyokba szerveződve működött, vezetője, a Nagytemplár, az amúgy prominens szabadkőműves társadalomtudós, Madzsar József volt.

⁷⁶ Gerő Ödön (1863-1939), született Grünhut Ödön, mérnök, újságíró, író, a Pester Lloyd belső munkatársa. Részt vett az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat megalapításában. Az ő meghívására járt Budapesten Ibsen norvég drámaíró. Ugyancsak ő vetette föl elsőként a leánygimnáziumok létesítésének ötletét, amivel vitákat váltott ki.

⁷⁷ Ossian Herbert Lang (1865-1975), amerikai szabadkőműves neveléstudós és történész, egy ideig valóban az egyik New York-i páholy főmestere, aki többek között monográfiát publikált a New York állam területén működött szabadkőműves páholyok történetéről (*History of Freemasonry in the State of New York*).

A fenti nemzetközi akciók közé sorolhatók még a páneurópai és a Duna-konföderáció mozgalom és a Feministák Egyesülete. Ez utóbbi egyesület Magyarországon a Szimbolikus Nagypáholy védnöksége alatt intenzív háborúellenes propagandát fent ki. 1938. január 26-én tartott évi közgyűlésén díszelnökké választották Dr. Balassa Józsefet, a nagypáholy helyettes nagymesterét, és ezzel teljessé vált az egyesület és a nagypáholy kapcsolata. Összejöveteleiket és előadásait az Országos Iparegyesület gróf Zichy Jenő utca 4 szám alatti helyiségben tartják. Ez a helyiség a budapesti szabadkőművesek és a védnökségük alatt működő szervezetek állandó tanyája.

A Feministák Egyesülete⁷⁸ Vámbéry Melanie⁷⁹ elnök irányítása és a francia Ligue de Droit de l'Homme anyagi támogatása mellett 2 év óta semmi mással nem foglalkozik, mint háborúellenes propagandával. Összeköttetésben áll Európa összes antimilitarista egyesületével. A taggyűjtés során főleg az aktív politikusok feleségeihez és egyéb női hozzátartozóihoz igyekeznek közel férkőzni. Az összejövetelek és előadások során főleg arról folyik a vita, hogy miként lehetne megakadályozni Magyarországnak a jövő háborújába való bekapcsolódását.

Az egyesületnek állítólag nagyon sok kommunista tagja is van, elsősorban az egyetemi hallgatók soraiból. Összejöveteleiken igen sok fiatalkorú középiskolai diákleány is részt szokott venni.

---

⁷⁸ 1904-ben alapított nőjogi és jótékonyági egyesület. A szervezet töredékesen fennmaradt fondja megtalálható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 999.

⁷⁹ Vámbéry Melanie (1882-1945) nőjogi és filantróp aktivista, a magyar feminista mozgalom egyik vezéralakja, egy ideig Kunfi Zsigmond, a Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztosának felesége, Vámbéry Ármin távolkelet-kutató testvére, Vámbéry (Wamberger) Sándor lánya, Vámbéry Rusztem unokatestvére, a Feministák Egyesülete elnöke, 1945-ben a Holokauszt áldozataként halt meg.

A magyarországi szabadkőművesek nagy eseménynek tartják Bakonyi Kálmán és Balassa József születésnapjait. Ezeken a napokon /: február 10 és március 13:/ a Bajza utca 35 szám alatti székházban ünnepélyes összejöveteleket szoktak tartani, amelyeken a „Grossloge von Wien” is kiküldöttekkel képviselteti magát. Az 1936. évi március hó 13-án megtartott összejövetelen 233-an vettek részt, s az ünnepeltet Dalnoki-Kovács Jenő, az Országos Iparegyesület igazgatója a Korvin Mátyás páholy nevében köszöntötte fel.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy egyik fő munkaprogramja a külföldi páholyokkal való együttműködés és a baráti kapcsolatok kimélyítése.

Legnagyobb súlyt helyeznek a csehszlovákiai páholyokkal való együttműködésre. Ennek oka főleg az, hogy a nemzetközi szabadkőműves mozgalom irányítását a csehek ragadták magukhoz, és a páholyok nemzetközi irodáját, az A. F. L. /:Allgemeine Freimaurer Liga:/-t és az A. M. I.-t is Prágába helyezték át.

Amikor ugyanis Ausztriában a jobboldal került uralomra, a szabadkőművesség helyesebbnek látta, ha a bécsi szabadkőműves nemzetközi fórumokat onnan kitelepítik.

Először Párizsba, majd Svájcba akarták azokat vinni, de előző helyen francia jobboldali mozgalmak, utóbbi helyen a páholyok feloszlataása érdekében megindult populáris akció ezt megghiúsította.

Olyan országra volt tehát szükség, ahol az állam vezetői a páholyokból kerültek ki, s emellett a páholyellenes mozgalom jelentéktelen. Így esett a választás Csehországra, ahol úgy Masarik, mint Benes és Hodzsa⁸⁰ tárt karokkal várták a külföldi mestereket.

---

⁸⁰ Milan Hodža (1878-1944), csehszlovák politikus, újságíró, 1935-1936-ban Csehszlovákia miniszterelnöke.

1936. augusztus 27-től 31-ig 3 napos konventet tartott Prágában úgy az A. F. L. mint az A. M. I.

Az A. F. L. gyűlésein részt vettek magyar delegátusok Balassa József vezetésével.

Az A. M. I. elnöke, Constant Piere csehszlovák nagymester lett. Az A. F. L. elnöke tovább is Fritz Uhlmann⁸¹ svájci nagymester maradt, de a cseheknek az a törekvése, hogy ebbe az állása is cseh állampolgárt juttassanak be.

A magyar szabadkőműveseket mindezek a dolgok nem zavarták, és így továbbra is hűségesen statisztálnak Csehország, Benes és Hodzsa ünnepléséhez. Szervezeti ügyükben elfogadják a most már teljesen cseh befolyás alá került nemzetközi szabadkőműves központok utasításait.

A prágai szabadkőművesek az összeomlás után különböző, a „Nagy Orient” felsőbbsege alatt álló, de egymástól független páholyokban csoportosulnak. A páholyok egységes szervezetbe való tömörítése 1935 őszén történt meg.

A két nagy cseh páholy, a „Komensky” és az „Október 28” nevű páholyok nagymestereinek, Lanynak és Benesnek sikerült felekezetre és nemzetiségre tekintet nélkül az egységet megteremteni a Brüxi páhollyal, amely a németvidéki páholyok közül jelentősebb szerepet visz. 1935. október 28-án létrejött a németvidéki és a csehországi páholyok általános egyesülése.

Az úgynevezett „Nagy Nemzeti Páholy” alakuló ülésén pedig megtörtént a pozsonyi és a kassai páholyok szerves bekapcsolása is. Ez az egyesülés Krausz, Seracky és a kommunista Tausszig⁸² műve.

---

⁸¹ Fritz Uhlmann (1881-?), svájci orvos és gyógyszerész, szabadkőműves nagymester, aki egy ideig valóban volt az Allgemeine Freimaurer Liga elnöke is.

⁸² Feltehetőleg Josef Taussig (1914-1945) kommunista csehszlovák íróról és újságíróról, a Pravo című kommunista lap szerkesztőjéről lehet szó a forrásban. A németek 1944-ben

A csehszlovákiai páholyok munkájában vezető szerepet játszik Fazekes Skoda-igazgató.

A csehországi magyarok leginkább a következő páholyokba vannak beszervezve: Pozsonyban a „Hallgatagság”, „Testvériség” és „Lessing zu den drei Ringen”, Prágában a „Humanitas”, felvidéken pedig a „Hegyvidék”, „Gömör”, „Szepes” és „Ressurexit” elnevezésű páholyokba.

Ezek a páholyok egy új közös székhelyet alakítottak Märisch Ostrauban, és ott „A Magyar Nap” címmel szabadkőműves folyóiratot indítottak.

Prágában az ottani „Svobodny Zednár” című újság mellékletként „A szabadkőműves” címmel magyar nyelvű melléklet jelenik meg. Ugyancsak ennek a lapnak a németnyelvű melléklete a „Der Freimaurer”. A lap a csehszlovák Nemzeti Nagypáholy hivatalos orgánuma. A magyarországi előfizetési díj szokatlanul magas: évi 50 pengő. A budapesti főmegbízott: Gergely Rezső, a Grill-féle könyvkereskedés tulajdonosa.

A magyarországi szabadkőművesek a romániai magyar szabadkőművességgel is szoros kapcsolatot tartottak fenn.

A romániai magyar városokban működő páholytagokkal azonban ezt a kapcsolatot nem a páholyokon, hanem az erdélyi szabadkőműves kultúregyesületeken keresztül ápták.

A legnagyobb erdélyi magyar szabadkőműves kultúregyesülete a kolozsvári „Ady Endre” Társaság, amelyet szabadkőművesek hívtak életre, és ezek használták fel az egyesület keretét, hogy a csonka-magyarországi és az utódállamokbeli magyar szabadkőműves íróknak, költőknek és intellektueleknek közös propagandaszervezetet nyújtsanak.

---

családjával együtt deportálták, 1945-ben, a Holokauszt áldozataként halt meg a flossenbürgi koncentrációs táborban.

Az erdélyi szabadkőműves páholyoknak – az Ady Endre Társaságon keresztül – számtalan magyarországi tagja volt. Azok a magyar írók, művészek, akik Erdélybe utazgattak /: mint például Zsolt Béla,⁸³ Karinthy Frigyes,⁸⁴ báró Hatvany Lajos, Fehér Artúr,⁸⁵ stb.:/ az Ady Endre Társaság⁸⁶ útján testvéri kapcsolatokat tartottak fenn az ottani szabadkőműves mozgalommal is, és részt vettek az ottani páholy-összejöveteleken. Hatvany Lajos például mecénása a kolozsvári páholy mozgalomnak is, és az Ady Endre Társaságnak.

Az Ady Endre Társaság budapesti összekötője Szirtes Andor⁸⁷, a „Szocializmus” munkatársa, pozsonyi megbízottja pedig Szalatnay Rezső⁸⁸, aki egyik vezetője a szlovensko-i páholymozgalomnak és a „Sarló” szervezkedésnek.

---

⁸³ Zsolt Béla (1898-1949), született Steiner Béla, a Nyugat második nemzedékéhez sorolt író, polgári radikális újságíró, feltehetőleg 1934-ben került kapcsolatba a szabadkőműves mozgalommal. Zsidó származása okán a második világháború alatt behívták munkaszolgálatra, ahonnan 1945-ben betegen tért haza. 1945-től a Magyar Radikális Párt társelnöke, 1947-től országgyűlési képviselő.

⁸⁴ Karinthy Frigyes (1887-1938), az ismert magyar író maga is szabadkőműves volt.

⁸⁵ Feltehetőleg Fehér Artúr (1886-1945) színművészre utal a forrás, aki többek között a Vígszínház tagja volt, illetve rendszeresen járt külföldre és rendezett magyar irodalmi esteket.

⁸⁶ Az Ady Endre Társaság 1919-ben, rögtön a költő halála után, az ő tiszteletére alakult nagyváradi irodalmi és művészeti egyesület volt, alapvetően liberális erdélyi magyar értelmiségi kör, mely valóban szoros kapcsolatban állt a szabadkőművességgel, főleg a kolozsvári magyar Unio páhollyal, amely az erdélyi magyar szabadkőművesség anyapáholya volt. A szervezet titkára ekkoriban valóban Zsolt Béla volt. Vö. BAKÓ Endre: *A nagyváradi Ady Társaság*, Alföld, 1979/5, valamint: JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 119.

⁸⁷ Szirtes Andor (1907-1943), újságíró, publicista, a Horthy-korszak ismert, marxista elveket valló, rendszerkritikus újságírója.

⁸⁸ Szalatnay Rezső (1904-1977), felvidéki születésű író, műfordító, irodalomtörténész, tanár, a Horthy-korszakbeli baloldali-liberális értelmiség ismert képviselője. Számos írásában népszerűsítette a cseh és a szlovák irodalom eredményeit, illetve a magyar irodalommal való kapcsolatukat.

Az Ady Endre Társaság vezetője, Jancsó Elemér⁸⁹ 1936 decemberében könyvet adott ki a „A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe”⁹⁰ címen.

A román kormány 1937 elején betiltotta az erdélyi magyar szabadkőműves páholyok működését⁹¹ /:12 városban összesen 14 páholy működött:/. Ezek akkor mind a magyarországi nagypáholy fennhatósága alá tartoztak. Kiszakítás után a bukaresti nagypáholy fennhatósága alá helyezték magukat.

A romániai politikai fordulat újabb gondot okozott a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetőségének. A feloszlató rendelkezés elsősorban a magyar kisebbségi páholyokat érintette. A romániai magyar páholyok vezetősége akkor küldöttséget küldött Budapestre tanácsért, hogy mihez tartsák magukat a rendelettel szemben. A magyar páholyvezetőség akkor még könnyen tudott tanácsot adni. Pár nap alatt megállapíthatták, hogy a Tatarescu-kormány⁹² rendelkezése csak formai jellegű volt: a szélsőjobboldal kívánságára adta ki a rendeletet, de nem volt szándékában, hogy a páholyok működését komolyan akadályozza. Az erdélyi magyar páholyok tehát – kevesebb nyilvánosság mellett – tovább folytatták működésüket. De Goga Oktávián⁹³

---

⁸⁹ Jancsó Elemér (1905-1971), irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, 1945-től haláláig a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem magyar irodalmi tanszékének tanszékvezető professzora, irodalomtörténeti munkája elsősorban a felvilágosodás és a reformkor irodalmának és művelődéstörténetének értelmezésére terjedt ki.

⁹⁰ Jancsó Elemér valóban 1936-ban publikálta Kolozsváron *A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe* című művelődéstörténeti monográfiáját, mely máig a magyarországi szabadkőművesség történetének egyik alapos és értékes összefoglaló műve.

⁹¹ Romániában 1937-ben valóban betiltották a szabadkőművesség működését, így értelemszerűen az erdélyi magyar páholyok működését is.

⁹² Gheorghe Tătărescu (1886-1957), román politikus, 1934-1937, valamint 1939-1940 között románia miniszterelnöke, 1945-1947 között románia külügyminisztere.

⁹³ Octavian Goga (1881-1938), román költő, drámaíró, antiszemita is nacionalista politikus, 1919-1926 között több miniszteri tisztséget is betöltött, 1937-1938-ban rövid ideig Románia miniszterelnöke, nevéhez számos, a zsidóság és a trianoni békeszerződés után Romániában

kinevezése fordulatot hozott a szabadkőműves mozgalomban is. A páholyok nem mernek működni, és a főmesterek a már kitűzött összejöveteleket is bizonytalan időre elhalasztották.

A magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége Pfeiffer Ignác elnöklete alatt tartott ülésén kimondta, hogy a budapesti anyapáholy kötelessége a bajba jutott erdélyi mozgalom megsegítése. Sürgős utasítást küldtek tehát Erdélybe, amely úgy szól, hogy ideiglenesen minden akciótól tartózkodjanak, csak az ad hoc bizottság figyelje a szabadkőművességet érdeklő fejleményeket. Ha nem változik a mai szabadkőműves-ellenes irányzat, akkor elkerülhetetlen a mai páholyok tényleges átalakítása és a mozgalmak külszágbeli nagypáholyokhoz kapcsolása, vagyis annak a formának a módosítása, amelyet a magyarországi mozgalom számára is bevezettek az „In Labori Vitrus” által.

/A kolozsvári Unió szabadkőműves páholy tagnévsorát lásd a / alatti mellékletben./

1937. március végén a jugoszláviai szabadkőműves páholyok „Alkotás”, „Stella Orientalis”, „Jövendő” és „Auróra” küldöttsége Budapesten járt, s tisztelgő látogatást tett Bakonyi Kálmánnál és Balassa Józsefnél. A küldöttség vezetője Dr. Várady Imre⁹⁴, a jugoszláviai magyar párt elnöke volt, aki a vajdasági írók budapesti hangversenyén is szerepelt mint az ottani magyar írók vezetője. Várady és Bakonyi a két ország baráti közeledésének előkészítéséről tárgyalt. Várady referált arról is, hogy a jugoszláviai

---

rekedt erdélyi magyarság jogait csorbító intézkedés kapcsolódik. Érdekes módon egy ideig Ady Endre barátja volt, akinek halála után megvásárolta az Ady házaspár csucsai kastélyát.

⁹⁴ Várady Imre (Katalinfalva, 1876. márc. 1. – Nagybecskerek, 1959. márc. 5.): vajdasági magyar politikus, ügyvéd. Már egészen fiatalon bekapcsolódott az ellenzéki Függetlenségi Párt munkájába. 1939-ben mint egyetlen magyar szenátor képviselte a magyar kisebbséget a belgrádi országgyűlésben. A II. világháború befejezése után beválasztották a Népfront vezetőségébe. Később magas életkora miatt visszavonult a politikai élettől.

magyar szervezetek csaknem kivétel nélkül szabadkőműves irányítás vagy befolyás alatt állnak. Várady a nagykanizsai „Munka” páholy vezetőinél is látogatást tett. A nagykanizsai testvérek közül többen vettek részt már jugoszláviai páholyok évi közgyűlésén is.

A magyarországi szimbolikus nagypáholy vezetősége aggodalommal értesült arról, hogy – nyilván olasz befolyásra – jugoszláviai szabadkőművességet is a felosztás veszélye fenyegeti. Jugoszláviában is elsősorban a magyarokat érintené az intézkedés, még inkább, mint Romániában, mert míg Erdélyben főleg a zsidók tömörültek a magyar páholyokban, addig Jugoszláviában a magyar főmesterek egyben az ottani magyar párt vezetői is.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy január 5-én hivatalos átíratot kapott a jugoszláviai nagypáholy kötelékébe tartozó magyar páholyok vezetőségétől, melyben ezek értesítik a magyarországi páholytestvéreket, hogy a kedvezőtlen viszonyok miatt az ottani páholyok, tehát úgy a szerb, mint a német és magyar páholyok is, ez év elejétől további intézkedési szüneteltetik tevékenységüket.

A párizsi magyar szabadkőművesek a 8. rue Puteauchs alatt lévő „Les Amities Internationales” páholyban tömörültek.

Magyarországon jelenleg a következő szabadkőműves páholyok, illetve körök működnek:

Archimedes, amely jelenleg „Péntek esti asztaltársaság” néven működik. Ez a páholy volt a legkisebb a budapesti páholyok között. Régi tagjai között Kunfi,⁹⁵ Varjas,⁹⁶ Lengyel,⁹⁷

---

⁹⁵ Kunfi Zsigmond (1879-1929), politikus, újságíró, irodalomtörténész, a Tanácsköztársaság közoktatási népbiztosa.

Rónai⁹⁸ és Klein⁹⁹ népbiztosok neveivel találkozhatunk. Mostani összejöveleiken csaknem kivétel nélkül gazdag emberek vesznek részt. Az asztaltársaság elnöke Illés Marcell dúsgazdag magánzó /lakás: Bécsi utca 5/. A tagok között vannak: Magyar Bertalan, a Magyar Konfekcióművek Rt. alelnök-igazgatója /lakás: Vilma Királynő út 40/, Ágoston Mihály, a Magyar Általános Takarékpénztár igazgatója, Epinger Károly gyáros, stb., stb.

Speciális feladatköre ennek a társaságnak, hogy a nagyvállalatoknál megüresedő állások betöltésénél szabadkőműveseket, illetőleg hozzátartozóikat támogassák. Ettől a társaságtól indult ki az az akció, hogy a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége közbenjárt a nagy iparvállalatok és bankintézetek vezetőinél, hogy a tisztviselő-felvételnél ne mellőzzék a zsidókat. Az őszi nagytanácson többen felháborodottan tiltakoztak az ellen, hogy zsidó vezetés alatt álló vállalatok – köztük olyanok is, ahol páholytestvérek dirigálnak – az „arányszám” kedvéért sorra elutasították a zsidó jelentkezőket. A nagypáholy intervenciója után sok vállalat revideálta felekezeti politikáját. Vida Jenő¹⁰⁰ például kijelentette, hogy a MÁK-nál¹⁰¹ és

---

⁹⁶ Varjas Sándor (1885-1939), született Weisz Sándor, filozófus, egyetemi tanár, a Tanácsköztársaság alatt a közoktatási népbiztos közvetlen munkatársa, a propagandaosztály vezetője, moszkvai emigrációban halt meg 1939-ben.

⁹⁷ Lengyel Gyula (1888-1938), született Goldstein Gyula, közgazdász, a Tanácsköztársaság pénzügyi népbiztosa, 1938-ban, szovjet emigrációban halt meg, a sztálini tisztogatásnak esett áldozatul.

⁹⁸ Rónai Zoltán (1880-1940), született Rosenthal Zoltán, ügyvéd, szociológus, a Tanácsköztársaság ideje alatt igazságügyi népbiztos, majd a belügyi népbiztos helyettese, Kunfi Zsigmond sógora, belgiumi emigrációban halt meg 1940-ben.

⁹⁹ Kelen József (1892-1938), született Klein József, gépészmérnök, a Tanácsköztársaság ideje alatt szociális termelésért felelős népbiztoshelyettes, majd népbiztos, szovjet emigrációban halt meg, 1938-ban sok emigráns kommunista politikushoz hasonlóan a sztálini tisztogatásnak esett áldozatul.

¹⁰⁰ Vida, született Weil Jenő (1872-1945), zsidó származású magyar vállalkozó, iparvállalati igazgató, a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. vezérigazgatója. 1945-ben a Holokauszt áldozataként lelte halálát.

a vele üzletbarátságban álló vállalatoknál többet hasonló „anomália” elő nem fordulhat.

Az „Archimedes” évenként évkönyvet szerkeszt, amelyet sokszorosítva küld tagjainak és megszállott területeken dolgozó magyar páholyoknak. Az évkönyv szerkesztője egy Tolnai nevű volt tanár.

A társaság jelenlegi elnöke Epinger Károly gyáros.

A „Budapest” Kálmán Henrich bankigazgató vezetése alatt áll.

A „Comenius” Pfeiffer Ignác vezetése alatt.

A „Corvin Mátyás” Kör tagjai Dr. Török László mérnök özvegyének lakásán jönnek össze. Dr. Török életében egyike volt a magyar szabadkőműves mozgalom legtekintélyesebb vezéreinek. Ő képviselte a magyarországi nagypáholyt az „Association Maconique Internationale” genfi kongresszusain. 1923 végén ő hozta össze az A. M. I. vezetőit Bethlen István gróffal,¹⁰² akivel a magyarországi páholyok felszabadítása érdekében tárgyaltak. Dr. Török meghívására Reverchon¹⁰³ svájci nagymester és Ossian Lang New York-i nagymester is ellátogattak Budapestre, s többek között a Kormányzó Úrnak¹⁰⁴ is kérvényt nyújtottak be a szabadkőműves páholyok működésének újbóli engedélyezése iránt.

Dr. Török halála után özvegye vette át a Corvin Mátyás páholy dolgait, amelyben Dessberg Antal, a salgótarjáni

---

¹⁰¹ Feltehetőleg a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. vállalatra való utalás.

¹⁰² Egyértelmű utalás Bethlen István (1874-1946) korábbi miniszterelnökre, aki a forrás keletkezésének idején Horthy Miklós kormányzó tanácsadója és a felsőház tagja.

¹⁰³ Isaac Reverchon (1862-1927), egyetemi tanár, egy időben svájci szabadkőműves nagymester.

¹⁰⁴ Egyértelmű utalás Horthy Miklós (1868-1957) kormányzóra, akihez regnálása során valóban több kérelmet intéztek, hogy újra engedélyezze a szabadkőművesség működését, azonban erre 1920 és 1944 között egyszer sem került sor.

köszönbánya igazgatója segédkezik neki. A páholy, illetve kör jelenlegi vezetője dr. Faragó Aladár, a Hungária Műtrágyagyár igazgatója.

A „Deák Ferenc” Kör Morvai Izsó és Piedler, a lengyár igazgatójának vezetése alatt áll. Ezek tartják fenn a nyomorék gyermekek otthonát.

A „Demokrácia” Kör Bakonyi Kálmán vezetése alatt működik. Helyettese dr. Auer Pál ügyvéd. A nagypáholyban nagy szerepet játszik még dr. Temesvári Rezső nőorvos, Erzsébet körút 32 szám alatti lakos. Ez a páholy segítette Vázsonyi Vilmost emigrációja alatt, s később pedig ez taníttatta Vázsonyi Jánost. A páholy Pikler Gyula szerkesztőségében kiadja az „Állam és polgár” című lapot, és fenntartja az Országos Gyermekvédő és Fröbel Egyesületet.

Az „Eötvös” páholy vezetője Magyar Bertalan gyáros. Jelentős szerepet játszanak a páholyban még: Décsi Imre ideg orvos /lakás: Veres Pálné u. 34./, Kolner Arthur ügyvéd /lakás: Pannónia utca 8/.

A „Fáklya” [páholy] Dr. Gaál Jenő ügyvéd vezetése alatt áll. Jelentősebb tag: Dr. Gaál Vilmos.

A „Galilei” [páholy] Eleissig Sándor bank-vezérigazgató vezetése alatt áll.

A „Haladás” [páholy] dr. Kaunitz Lajos tanár vezetése alatt áll. Fenntartja a budapesti Szünidei Gyermeködülő Telepet /Zebegényben/.

„Martinovits”. Ennek a páholynak a kezében van az úgynevezett „Társadalomtudományi Társaság”. Szellemi vezére Jászi Oszkár. Egyik jelentős tagja Vámbéry Ruzstem. „Századunk” címmel Varró A. szerkesztésében lapot adnak ki. Az Újpesti rakpart 6 szám alatti házban és a Lánchíd Kávéházban

szoktak találkozni. Vezetője jelenleg: Dr. Varró István kamarai titkár.

„Minerva” páholy. Dr. Deutsch Ernő főorvos vezetése alatt áll.

„Neuschloss” [páholy]. Kovács Róbert sírkőgyáros vezetése alatt áll. Az Ingyenyért és Ingyentej Egyesületet tartja fenn.

„Eötvös” páholy. Vezetője Magyar Bertalan gyáros. Jelentős szerepet játszanak a páholyban még: Décsi Imre ideg orvos /lakás: Veres Pálné utca 84/, Kolner Arthur ügyvéd /lakás: Pannónia utca 8./.

„Reform” [páholy]. Vészi József¹⁰⁵ hírlapíró és dr. Bárdos György ügyvéd vezetése alatt áll. Ez a páholy adja ki a Pester Lloyd című újságot.

„Renaissance” páholy. 1935-ben alakult. Ide azok a gazdag ipari vezérek tömörültek, akik a múltban nem rendelkeztek olyan állással, amely indokul szolgált volna a páholyokba való felvételükre. Az 1921-1935 esztendőkhöz képest kialakult ipari konjunktúra során azonban állásban és vagyonban is igen sokan nagyon megerősödtek. Ágoston Manó, a Kispesti Textilgyár vezérigazgatója és még egy csomó új textilmágnás alakították az új páholyt, melyet azonban a Szimbolikus Nagypáholy vezetősége hivatalosan nem ismer el, mivel az alakulásánál és a tagok felvételénél nem tartották be a szabadkőművesség kötelező formalitásait. Ezzel szemben hivatalosan is elismerik mindazok szabadkőműves tagságát, akik a Magyarországi Nagypáholy feloszlása óta valamelyik bécsi vagy pozsonyi páholyban jelentették belépésüket és a kötelező formalításoknak alávetették magukat. Ezen a módon nagyon sokan szereztek szabadkőműves

---

¹⁰⁵ Vészi József (1858-1940), született Weiss József, újságíró, 1899-1905 között országgyűlési képviselő, a Budapesti Napló liberális értelmiségi napilap korábbi főszerkesztője.

tagságot. Az új tagok közül dr. Strauss Imre, a Pharmacia gyógyszerészeti gyár vezérigazgatója áldoz legtöbbit szabadkőműves célokra.

„Sas” [páholy]. Grosshaus Károly téglagyári igazgató vezetése alatt áll.

„Világ”. Gábor Ignác internátus-tulajdonos vezetése alatt áll.

Az „Anonymus”, „Erzsébet”, „Humboldt”, „Hajnal”, „Hungária”, „Kazinczy”, „Madách”, „Március”, „Nemzeti”, „Pátria”, „Progressió”, „Prometheus”, „Szilágyi Dezső”, „Türr István” elnevezésű páholyok végleg megszűntek.

A vidéki városok közül Gyöngyösön és Nagykanizsán vannak páholyok, illetve körök. Előbbi helyen „Akác”, az utóbbi helyen a „Munka” elnevezésű páholy dolgozik. Ennek vezetője Schwartz Ottó, gyakran jár fel Bécsbe páholyülésekre.

A magyarországi szabadkőműves intézmények, illetve a nagypáholy fenntartási költségeihez az egyes páholyok /körök/ a következő %-os kulcs szerint járulnak hozzá:

Demokrácia	14 %
Archimdedes	10 %
Budapest	10%
Comenius	10 %
Eötvös	10 %
Galilei	10 %
Corvin Mátyás	6 %
Fáklya	6 %
Könyves Kálmán	6 %
Sas	6 %
Világ	6 %
Deák Ferenc	1 %
Haladás	1 %

Martinovics	1 %
Minerva	1 %
Neuschloss	1 %
Reform	1 %
	<hr/>
	100 %

Azok a páholyok tehát, amelyek karitatív intézményeket tartanak fent, csak jelentéktelen hozzájárulásokat fizetnek. Kivételt képez a Demokrácia, amely mint főpáholy aránylagosan a legtöbb hozzájárulást fizeti, minthogy a legtöbb jövedelemmel rendelkezik.

Budapesten több külföldi páholy magyarországi fiókja is működik, így: a párizsi Grand Orient pesti fiókcsoportja dr. Auer Pál vezetése alatt.

A londoni Odd Fellow páholy fiókja dr. Vámbéry Rusztem vezetése alatt.

A cseh „Die drei Ringen” fiókja dr. Friedman Ignác vezetésével és a bécsi „Kosmos” páholy fiókja dr. Friedman Ernő vezetésével.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy 1937. évre választott tisztikara a következő volt:

nagymester: Bakonyi Miksa /1937. év végével lemondott, az új nagymester Pfeiffer Ignác lett, akinek a felavatása 1938. év elején fog megtörténni./

helyettes nagymesterek: Pfeiffer Ignác és Balassa József

főfelügyelő: dr. Gaál Jenő ügyvéd

helyettes főfelügyelő: Dr. Temesváry Rezső orvos

főtítkár: Fleissig Sándor bankigazgató

fővizsgáló: Magyar Bertalan

főkönyvtáros: Gergely Rezső könyvkereskedő

főlevéltáros: Gerő Ödön hírlapíró

főgazda: Dr. Kaunitz Lajos tanár

A tisztikar egyes állásai, amelyek a szertartásokkal vannak összefüggésben még „főkardtartó”, „főzászlótartó”, „főalamizsnás” stb. nincsenek betöltve.

A tisztikar tagjai még a tiszteletbeli nagymesterek is. Ezek olyan külföldiek, akik a magyar szabadkőművességnek szolgálatot tesznek. Legelőkelőbb tiszteletbeli nagymestere a budapesti nagypáholynak a jelenlegi angol király.

A magyarországi szabadkőművesek külföldről csak az amerikai testvérpáholyoktól szoktak némi anyagi segítséget kapni. Ezekkel a páholyokkal az érintkezést Wolfinger Lajos volt hajótulajdonos, jelenleg magánzó /Jókai utca 3/ tartja fenn, aki tiszteletbeli tagja az amerikai Ohio nagypáholyoknak.

A magyarországi nagypáholy összes anyagi ügyeinek intézését egy bizottság végzi, amelynek tagjai:

Dr. Bakonyi Kálmán

Dr. Balassa József

Dr. Brüll Dániel

Dallos Rezső bankigazgató

Develák Károly nyugalmazott bankigazgató

Epinger Károly gyáros

Felissig Sándor bankigazgató

Fónagy Béla

Dr. Gold Simon

Hirschl A. Hugó

Dr. Iricz Miksa bankigazgató

Kammer Vilmos bankigazgató

Kovács Róbert sírkőgyáros

Morvai Izsó textilgyáros

Neugröschel Lajos bankigazgató
Pfeiffer Ignác nyugalmazott műegyetemi tanár
Dr. Szűcs József
és
Dr. Temesvári Rezső orvos

/A magyarországi szabadkőműves mozgalomban résztvevők névjegyzékét lásd a b./ alatti mellékleten./

Magyarországra több szabadkőműves folyóirat jár, amelyek innen nincsenek kitiltva, így akadály nélkül jöhetnek be az országba. Legtöbb példányban jön be a „Wiener Freimaurer Zeitung”. A kolozsvári Unió páholy magyar nyelven adja ki a „Testvériség” című folyóiratot, amely dr. Mezei Sándor szerkesztésében jelenik meg.

Az Ausztriában megjelenő összes szabadkőműves nyomtatványok főbizományosa Eisenstein Jacques könyvkereskedő.

Az eddig felsorolt folyóiratokon és szabadkőműves sajtótermékeken kívül meg kell még említeni a szintén szabadkőműves irányítás alatt álló, Budapesten megjelenő „Magyar Hírlap” című hetilapot, amely Friedmann Ernő¹⁰⁶ és Roos Dezső¹⁰⁷ szerkesztésében jelenik meg. A Pester Lloydon kívül ez tekinthető a magyarországi szabadkőművesség szócsövének.

---

¹⁰⁶ Friedmann Ernő (1883-1944) ügyvéd, jogtudós, egyetemi tanár, 1933-39-ben a Magyar Hírlap felelős szerkesztője, 1944-ben a németek elhurcolták, német koncentrációs táborban lelte halálát.

¹⁰⁷ Roos vagy Roos Rezső (1879–1963): újságíró. Jogásznak készült, de tanulmányait nem fejezte be. 1901-ben a Magyar Szónál kezdte újságírói pályáját. 1906-ban átlépett a Magyar Hírlaphoz, melynek előbb munkatársa, majd 1914-től felelős szerkesztője. 1945 után az Új Élet című egyházi lap szerkesztője.

A nemzetközi szabadkőművesség kétségbeesetten tapasztalja a jobboldali erők fokozatos térhódítását Európában, mely már egyebek közt azzal a veszéllyel fenyegeti őket, hogy Olaszország, Németország és Magyarország után most már más országokban is indexre kerülnek.¹⁰⁸ /Spanyolországban a nemzeti kormány már kiirtotta a páholyokat az uralma alá került területeken¹⁰⁹. Svájcban 1937-ben, úgynevezett populáris akció után sok ezek ottani állampolgár javaslatot nyújtott be a tartományi gyűléshez a páholyok feloszlatása iránt. Ez a javaslat azonban eredménytelen maradt./

Abban a világnézeti harcban, amely a két politikai szélsőség között egyre élesebb kontúrok között bontakozik ki, és Európát két részre, a Moszkva-Párizs-Prága közt alakul vörös arcvonallá és a Berlin-Róma tengely szövetséges államaira osztotta, a nemzetközi szabadkőművesség minden erejével az első mellé állott.

A politikai előkészületek éreztetik hatásukat a szabadkőműves páholyok tevékenységében, amennyiben a társadalmi /jótékonyági stb./ akció mindenütt háttérbe szorult a politikai jellegű jelszavak /békemozgalom, leszerelés, stb./ propagálása és érvényesítése mögött.

A társadalmi és a sokat hangoztatott karitatív működés ma már csaknem kizárólag a politikai emigránsok segélyezésére és a palesztinai település alimentálására korlátozódott. Annál erősebb harci zajjal követelik a leszerelést, természetesen csak az eredeti népszövetségi alapelvek nivójára, amely a párizsi szocialista

---

¹⁰⁸ A korszakban Ausztriában, Németországban, Olaszországban és más nacionalista államokban is természetesen be volt tiltva a szabadkőművesség működése.

¹⁰⁹ A spanyol polgárháború alatt, majd végül utána Francisco Franco tábornok ultrajobboldali kormánya ugyancsak betiltotta a szabadkőművességet.

szabadkőműves kormányzatnak és szövetségeseinek döntő fölényét biztosítja.

Az 1936 tavaszán megindult háborús híresztelésekkel kapcsolatban a nemzetközi szabadkőművesek szervezete szükségesnek látta a nyílt állásfoglalást, és míg kifelé a békemozgalom és a leszerelési akció jelszavait hangoztatja, addig belülről általános offenzíva előkészítéséről tárgyalnak a Német Birodalom törekvései ellen.

Az A. M. I. 1936. március havi luxemburgi konventje a háború kérdésében felhívást intézett a világ összes szabadkőműveséhez, hogy a békét minden eszközzel tartsák fenn.

A fenti békerezolúcióval egy időben az összes szabadkőműves páholyokban megindult a munka Németország ellen, és egymás után hozták a határozatokat a németellenes beavatkozás szükségességéről azzal az indoklással, hogy a német politika állandóan háborús veszélyt jelent Európára. Még az emigrációban lévő német nagypáholy, a „Symbolische Grossloge von Deutschland im Exil” is hasonló határozatot hozott. Az „In Labori Virtus” páholyban szintén izzó németellenes hangulat uralkodik.

Abban a pillanatban, amikor Spanyolországban megkezdődött a jobboldali felkelés, a nemzetközi szabadkőművesség azonnal akcióba lépett a népkormány megsegítésére. Külön ok volt erre a sürgős támogatásra az a körülmény, hogy Spanyolországban éppen a legutóbbi időkből kezdett nagy erőre kapni a szabadkőműves mozgalom, és az ellenforradalmi felkelés nem utolsósorban a spanyol szabadkőműves mozgalom leigázására irányul.

A magyarországi nagypáholyhoz is több felszólítás érkezett külföldi páholyoktól, hogy akadályozzák meg a felkelők fegyverrel

való támogatását, és hogy gyűjtsenek a spanyol népkormány javára.

A világszerte fejlődő jobboldali és antiszemita hullám arra indította a nemzetközi szabadkőműveséget, hogy szervezeteit és befolyását elsősorban a zsidóság érdekében mozgósítsa. Az angliai páholyokból indult ki a szabadkőműves mozgalomnak az a jelszava, hogy amíg a béke ügyének és minden ideális ügynek vannak harcosai a politikai és társadalmi életben, addig a zsidóság teljesen magára hagyva kiszolgáltatott páriája minden politikai törtetőnek, és így a szabadkőműveségnek kétszeres kötelessége, hogy a zsidóság mellé álljon. Ilyen átiratot kapott az A. M. I.-től a magyar nagypáholy is azzal a felhívással, hogy az „üldözött”¹¹⁰ magyar zsidóság kivándorlását Palesztinába és Madagaszkárra minden erővel segítsék elő.

A magyarországi szabadkőműves mozgalomban jelenleg két irányzat harcol egymással. A konzervatív szabadkőművesek politikailag az egykori függetlenségi és radikális pártok hiányzatának a hívei, gazdaságilag pedig a korlátlan liberalizmus és a kapitalizmus szükségét vallják. Ebből a táborból áll ma a nagypáholy vezetősége. Ehhez tartoznak a bankigazgatók, iparvezérek és általában a mozgalom finanszírozói. A Cooden Szövetség, mely a magyarországi szabadkőműveség egyik fellegvára, szellemi irányítója ennek a liberális „konzervatív” irányzatnak. Ezek azt az álláspontot képviselik, hogy a szabadkőműveség elsősorban humanista erkölcsi szövetség, amelyben a politika csak másodlagos szerepet játszik.

Velük szemben állnak az új szabadkőművesek, akik viszont a humanitárius célokat csupán csak eszköznek tekintik. Marxista és forradalmi alapon állnak. Nem vesznek részt a páholyok

---

¹¹⁰ A forrásban olvasható idézőjel ellenére valóban zsidóüldözés folyt Magyarországon, miként azt jól tudjuk.

altruista tevékenységében, sőt, helytelenítik azt. Az „In Labori Virtus” páholy magyarországi tagjainak jelentékeny része már ide tartozik.

A régi tagok kérték a nagymestertől, hogy ezeket a „felelőtlen társaságokat” oszlassa fel, mert kompromittálják a mozgalmat.

A nagypáholy szövetségi tanácsa a panasz tárgyában azt a határozatot hozta, hogy ilyen „világnézeti” ügyben nem érzi magát hivatottnak a döntésre. Az indoklás szerint a múltban is voltak radikális és mérsékelt páholyok. Ez a helyzet külföldön is. A szabadkőművességnek különben is alapfeltétele, hogy minden elvi álláspontot tiszteletben tart. A szabadkőműves mozgalom vezetői tehát annak ellenére, hogy személyileg a konzervatív oldalhoz tartoznak, határozatukkal a baloldal mellé állottak, mert így a páholyokban továbbra is lehet kommunista propagandát űzni.

A magyarországi politikai pártok közül állítólag a Rassay-párt¹¹¹ vette programjába azt a követelést, hogy a szabadkőművesek vagyonát és szervezkedési lehetőségét adják vissza. Ez idő szerint azonban nem látják alkalmasnak az időt arra, hogy ezzel a követeléssel előálljanak.

---

¹¹¹ Itt minden bizonnyal az 1935-től Polgári Szabadságpárt névre hallgató, Rassay Károly politikus és ügyvéd (1886-1958) liberális ellenzéki pártról van szó, mely 1931 és 1944 között ellenzéki formációként végig bent volt a magyar parlamentben.

**MELLÉKLET – A POLITIKAI RENDÉSZETI SZERVEK
ÁLTAL ISMERT, BEAZONOSÍTOTT
SZABADKÖMŰVESEK NÉVSORA**

HU-MNL-OL-K 149-1938-7-12805-melléklet

Aczél Antal kábelgyári igazgató
+ Alföldy László gyárigazgató
Dr. Arje Sándor ügyvéd
Ágoston Mihály RT-igazgató
Ágoston Oszkár, a Hazai Bank igazgatója
Dr. Auer Pál ügyvéd
Dr. Balassa József tanár
Dr. Haksony Kálmán nyugalmazott kúriai bíró
Barna János malomigazgató
Barta Béla vezérigazgató
Bartos Andor, a Nasici igazgatója
Dr. Bárdos György ügyvéd
Back Ottó igazgató
Beregi Ármin mérnök
Berger Gyula bőrkereskedő
Bíró Albert papír-nagykereskedő
Blauner Mór
+ Dr. Blum Simon főorvos
Dr. Bogdán Ernő orvos
+ Bognár György
Bokor Adorján igazgató
+ Dr. Boross László, az Esti Kurir szerkesztője
Boross Mihály szerkesztő
Braun Arnold építész

Breuer Gusztáv igazgató
Bricht Lipót tanár
Dr. Brüll Dániel
Browne N. C.
Dallos Rezső bankigazgató
Dr. Bécsi Imre orvos
Deutsch Ernő orvos
Deutsch Vilmos gabonakereskedő
Dessberg Antal bányaigazgató
Develák Károly nyugalmazott bankigazgató
Dr. Dénes Lajos tankerületi főigazgató
Doktor Zoltán nyugalmazott vasgyári felügyelő
Eberling Gyula
Ehrenteil Lajos, a Generali Biztosító igazgatója
Dr. Elek Pál gyógyszerész
Dr. Elszász Elemér ügyvéd
Eppinger Károly gyáros
Erdély Zsigmond vezérigazgató
+ Erős János főtisztviselő
Fábián Béla
Faragó Aladár, a Hungária Rt. Igazgatója
Fehér Arthur hírlapíró
Fekete Ignác
Felkai Béla
Feleki Géza újságíró
Fiedler, a Lengyár igazgatója
Fleischmann Dávid
Fleissig József bankigazgató
Felissig Sándor bankigazgató
Fónagy Béla
Frey Kálmán gabonakereskedő

Friedmann Ignác ügyvéd, kormányfőtanácsos
+ Frigyes Pál bankár
Dr. Fritz Zsigmond ügyvéd
Füredi Miksa kereskedő
Gábor Ignác tanár
Csáb Jenő ügyvéd
+ Dr. Gara Zoltán bankigazgató
Dr. Gaar Vilmos nyugalmazott kúriai bíró
Dr. Gál Dénes orvos
Gábor Bertalan, a Magyar Általános Kőszénbánya igazgatója
+ Gebauer Ferenc igazgató
Gergely Rezső könyvkereskedő
Dr. Gerber Béla orvos
Gerő Ödön hírlapíró
Glockstahl Lajos gyáros
Goitein Hugó gyáros
Dr. Gold Simon ügyvéd
Gönczy Sándor biztosítóintézeti igazgató
Grosshaus Károly igazgató
György Jenő
Haas Róbert igazgató
Halmi Miklós
Harsány Mór
Hatvany Lajos
Herz Géza igazgató
Hirmann Ferenc gyáros
Hirschl A. Hugó
Hoffmann József
Dr. Holländer József orvos
Horovitz György
Huber Vilmos

+ Illés Marcell
Dr. Iritz Miksa bankigazgató
Jahoda Adolf igazgató
Jakab László orvos
Juszt Emil igazgató
Dr. Kadosa Marcell igazgató
Kammer Vilmos vezérigazgató
Karinthy Frigyes író
Dr. Kaunitz Lajos tanár
Kálmán Henrik, az Angol-Magyar Bank igazgatója
Dr. Kégl János bankigazgató, Monor
Dr. Kemény György, a Magyar Asphalt Rt. cégvezetője
Kernstock Károly
Dr. Kohner Arthur ügyvéd, bankigazgató
Kovács Frigyes építész
Kovács Róbert sírkőgyáros
Köves Dezső nyomdaigazgató
Krayér Emil gyáros
Kreutzer Géza mérnök
Dr. Kubinyi Andor ügyvéd
Lajtha Pál kereskedő
+ Lantos Ernő vezérigazgató
Dr. Lauffer József gyáros
László Sándor vezérigazgató
Ladovszky Géza gyáros
Liszt Hugó ékszerész
Lukács Emil igazgató
Lunzer Pál igazgató
Magyar Miklós fővárosi bizottsági tag
Magyar Bertalan Rt-főigazgató
Mandel Dezső

Márfy Ödön festő¹¹²
Márton Gyula főmérnök
+ Dr. Mezey Rezső, az Angol-Magyar Bank igazgatója
+ Dr. Miklós Armand
Morvai Izsó
Morzsányi Hermann vállalkozó
+ Munk Péter bankár
Dr. Murányi Ernő ügyvéd
Dr. Müller Pál vezérigazgató
Nagy Endre
Nádas Viktor MTFR-főfelügyelő
Neugröschel Lajos bankigazgató
Neuschloss Kornél műépítész
rétsági Paunkoz Sándor nagykereskedő
Dr. Párkány Frigyes ügyvéd
+ Pekáry Sándor
Dr. Perényi Alfréd ügyvéd
Pfeiffer Iganác nyugalmazott műegyetemi tanár
Pikler Gyula
Pintér Sándor gépészmérnök
Plán Frigyes gyáros
Dr. Polgár György ügyvéd
Poll Imre biztosítóintézeti igazgató
Dr. Preisich Hugó ügyvéd
Ráth Kálmán mérnök
Reiner György, az Adria Biztosító igazgatója
+ Riegler József Ede papírgyáros
Dr. Robicsek ügyvéd
Dr. Róz Jenő bankigazgató

---

¹¹² Helyesen: Márfy Ödön (1878-1959), a korszak ismert és jelentős festőművésze, többek között Ady Endre özvegyének, Boncza Bertának (1894-1934) második férje.

Roóz Rezső újságíró
Rózsa Mór szűcs
Russó Illés
Saxlehner András
Sólyom András tanár
Springer Dénes gyári képviselő
Dr. Stein Emil, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank
vezérigazgatója
+ Dr. Strauss Imre Rt-vezérigazgató
Stromszky Sándor, a Siemens Művek igazgatója
Dr. Szabó Ernő ügyvéd
Dr. Szalay Emil ügyvéd
Szántó Jenő nyugalmazott bankigazgató
Szász Zoltán
+ Szegő Sándor gyáros
Székács Antal üvegkereskedő
Székely Dezső építész
Dr. Székely Hugó ügyvéd
Dr. Székely Imre ügyvéd
Szél Árpád nyugalmazott HÉV-igazgató
Szirtes Andor hírlapíró
Dr. Szmetán László nyugalmazott bíró
Szöllősy Zsigmond Rt-főigazgató
Dr. Szűcs József
Takács László bankigazgató
Dr. Temesváry Rezső főorvos
Tolvai tanár
Tyrnauer Samu bankigazgató
Dr. Ujlaky József ügyvéd
Uljaky Miklós ügyvéd
Dr. Vajda Adolf orvos

Vágó Miksa gyáros
Vámbéry Ruzstem ügyvéd
Vályi Béla főmérnök
Varró István kamarai titkár
Vértes H. Hugó kereskedő
Vészi József főszerkesztő
+ Vida Péter
+ Vida Miklós
Dr. Vidacs Gyula ügyvéd
Dr. Vidacs Hugó ügyvéd
Vidor Emil építész
Vikár Béla
Wabrosch Károly
+ báró csepeli Weiss Alfonz
+ Wilhelm Arthur
Dr. Wirkmann József szabadalmi ügyvivő
Zinzenheim Zsigmond
Zypernovszky Károly műegyetemi tanár
Zoltán Béla gyógyszerész
Zsolt Béla hírlapíró

Ez a névsor a működő szabadkőművesek közül a tevékenyeket sorolja fel. A csillaggal jelzett nevek az új tagok, akik a Szimbolikus Nagypáholy feloszlása után csatlakoztak a mozgalomhoz. Közülük csak körülbelül a fele lett rendes rituális szertartás szerint Bécsben felavatva.

A szabadkőműves nők, akiket pártoló tagoknak neveznek:

Baracs Károlyné
Dr. Boross Lászlóé
Erdélyi Zsigmondné

Géczy Pálné
Glück Frigyesné
Goldberger Gyuláné
Báró dr. Herczel Manóné
Klein Gyuláné
Konta Arnoldné
Lantos Ernőné
Dr. Lévy Lajosné
Lunzer Pálné
Mann Józsefné
Dr. Murányi Ernőné
Neuschloss Marcellné
Pogány Margit
Reiner Mihályné
Sipos Sándorné
Vágó Gyuláné
Vihar Károlyné
Víg Albertné
Zinzenheim Zsigmondné

A kolozsvári Unió szabadkőműves páholy tagjainak névsora:

Dr. Janovics Jenő színházigazgató
Vásárhelyi János református lelkész
Vásárhelyi Boldizsár református lelkész
Sándor József EMKE-főtitkár
Szintimrey Jenő szerkesztő /:Ellenzék:/
Dr. Szeghő Imre ügyvéd
Dr. Dobó Ferenc ügyvéd, papírkereskedő
Járossy Andor lutheránus lelkész
Csifó Salamon unitárius teológiai tanár

Tárkány György nyugalmazott református vallástanár
Páter Béla gazdasági akadémiai tanár
Blankenberg Nándor iparfelügyelő
Diamand Izsó gyárigazgató
Pálffy László cégvezető
Margittay Bertalan bankigazgató
Vikol Kálmán bankigazgató
Dr. Jancsó Elemér tanár
Dr. Jancsó Béla orvos
Dr. Zágoni István szerkesztő /:Keleti Újság:/
Dr. Ligeti Ernő szerkesztő /:Független Újság:/
Dr. Kádár Imre színigazgató
Lakatos Imre újságíró
Bagaméry Zsombor nyugalmazott pénzügyi tanácsos
Dr. Ötvös Lajos ügyvéd
Dr. Grois László szerkesztő
Dr. Óváry Elemér nyugalmazott kincstári ügyész
Leőwey Leó színész
Dr. Bíró Ferenc gyógyszerész
Mátray János újságíró
Dr. János Gáspár ügyvéd
Dr. Weisz sándor ügyvéd
Darvas /:László:/ Simon újságíró
Bernád Ágoston ügyvéd
Kovács Dezső nyugalmazott református gimnáziumi igazgató
Kovács László, a Helikon Kiadó kiadóhivatalának igazgatója
Dr. Dőri Béla orvos
Dr. Mátyás Mátyás orvos
gróf Teleky Ádám földbirtokos
Dr. Náthán Mór ügyvéd
Dr. Fodor Sándor ügyvéd

Dr. Róth Hugó ügyvéd
Dr. Pataky Jenő orvos
Bányai Károly nyugalmazott bankigazgató
Tamási Áron író¹¹³
Kuck Ferdinánd kereskedő
Gerstenbrein Arthur építész
Tótfalussy József bankigazgató
Dr. Bernáth Oszkár ügyvéd
Dr. Balázs Endre ügyvéd /:Erdély Bank:/
Dr. Vári Ákos közjegyző-helyettes
Ürmössy József unitárius lelkész
Dr. Krenner Miklós újságíró
Dr. Péterffy Jenő ügyvéd
Dr. Hexner Béla vegyészmérnök
Ferenc József ügyvéd, bankigazgató
Dr. Tischler Heintz orvos
Zappffe Ferenc kereskedő
Dr. Szánthó Miklós nagyvállalkozó
Dr. Fogarassy Géza joghallgató, újságíró
Dr. Baczó Lajos ügyvédjelölt
Demeter Béla újságíró
Fenyő László újságíró

---

¹¹³ Tamási Áron (1897-1966) az egyik legjelentősebb XX. századi, később Kossuth-díjjal kitüntetett erdélyi magyar író.

A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTERIUM POLITIKAI RENDÉSZETI SZERVEINEK ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE A MAGYARORSZÁGI SZABADKŐMŰVES MOZGALOMRÓL

HU-MNL-OL-K 149-1938-7-számnélküli iratok-1

A magyar szabadkőművesség – a számukra kedvezőtlen bel- és külföldi viszonyok ellenére – még mindig serényen dolgozik és érvényesíti befolyását, mindazon területeken, melyeken sikerült gyökeret vernie a múltban.¹¹⁴ Évek óta hivatkoznak például arra, hogy a segélyalap kimerült, ennek ellenére minden indokolt esetben tudnak pénzt szerezni: a segélyezetttek száma inkább bővül, mint csökken. Pár hónap óta havi segélyt élvez a nagypáholytól Dr. László Frigyes főorvos /Király u. 79-81./, aki valamikor nagy szerepet játszott a szabadkőműves mozgalomban. Az elmúlt év végéig csak a házbérét fizették a szabadkőművesek, január elseje óta már 200 pengőt kap havonta. Januárban 500 pengőt utaltak az ősz folyamán elhunyt Dr. Szalai Mihály¹¹⁵ újságíró, szabadkőműves mester síremlékállítására.

Egy másik fontos társadalmi akciója volt a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetőségének közbenjárása a nagy iparvállalatok és bankintézetek vezetőinél, hogy a tisztviselő-felvételnél ne mellőzzék a zsidókat. Az őszi nagytanácson ugyanis

---

¹¹⁴ A magyar szabadkőművesség illegálásban történő működéséről bővebben lásd: JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*. Budapest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

¹¹⁵ Szalay Mihály (1862-1937), született Singer Miksa, újságíró, jogász, bölcsészdoktor, pályája során igen sokat foglalkozott olyan társadalmi problémák, mint a szegénység megoldási lehetőségeivel, számos jótékonyági szervezet munkájában részt vett.

többen felháborodottan tiltakoztak az ellen, hogy a zsidó vezetés alatt álló vállalatok – köztük olyanok is, ahol páholytestvérek dirigálnak – az „arányszám” kedvéért sorra elutasították a zsidó jelentkezőket. A nagypáholy intervenciója után sok vállalat revideálta felekezeti politikáját. Vida Jenő például kijelentette, hogy a MÁK-nál és a velük üzletbarátságban álló vállalatoknál több hasonló „anomália” elő nem fordulhat.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy január 5-én hivatalos átíratot kapott a jugoszláviai nagypáholy kötelékébe tartozó magyar páholyok vezetőségétől,¹¹⁶ melyben ezek értesítik a magyarországi páholytestvéreket, hogy a kedvezőtlen viszonyok miatt az ottani páholyok, tehát úgy a szerb, mint a német és magyar páholyok is, ez év elejétől további intézkedésig szüneteltetik működésüket.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy irányítását véglegre Pfeiffer Ignác nyugalmazott műegyetemi tanár vette kezébe. Installációjára csak kedvezőbb légkörben kerülhet sor. Pfeiffer szerepvállalásával kapcsolatban a Pro Palesztina Szövetség¹¹⁷, melynek Pfeiffer az elnöke, automatikusan a nagypáholy irányítása alá került.

1938. I. 13.

A Feministák Egyesülete egyike azoknak a testületeknek, melyek a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy védnöksége alatt intenzív

---

¹¹⁶ Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőműveliség a XX. században*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.

¹¹⁷ Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, magyarországi cionista szervezet, mely 1926-ban alakult, és amelynek távlati célja zsidó állam létrehozása volt a történelmi Palesztina területén, a Szentföldön. Pfeiffer Ignác nyugalmazott műegyetemi tanár a szervezet kolonizációs szakosztályának elnöki tisztét töltötte be. Tagjainak létszáma körülbelül ezer fő lehetett.

háborúellenes propagandát fejtenek ki. Az egyesület január 25-én tartott évi közgyűlésén díszelnökké választották Dr. Balassa Józsefet, a nagypáholy helyettes nagymesterét, és ezzel teljessé vált az egyesület és a nagypáholy kapcsolata. A Feministák Egyesülete most már összejöveteleit és előadásait is az Országos Iparegyesület Gróf Zichy Jenő utca 4 szám alatti helyiségben tartja, mely a budapesti szabadkőművesség és a védnöksége alatt működő szervezetek állandó tanyája. Itt tartja összejöveteleit a Good Templar Rend és a Magyar Békeegyesület is, melyek szintén szabadkőműves kommandóra dolgoznak.

A Feministák Egyesülete Vámbéry Melanie elnök irányítása és a francia Ligue de Droit de l'Homme anyagi támogatása mellett 2 év óta semmi mással nem foglalkozik, mint háborúellenes propagandával. Összeköttetésben áll Európa összes antimilitarista egyesületével. A taggyűjtés során főleg az aktív politikusok feleségeihez és egyéb női hozzátartozóihoz igyekeznek közel férkőzni. Az összejövetelek és előadások során főleg arról folyik a vita, hogy miként lehet megakadályozni Magyarországnak a jövő háborújába való bekapcsolódását.

Informátorunk szerint az egyesületnek nagyon sok kommunista tagja van, elsősorban az egyetemi hallgatónők soraiból, de az összejöveteleken sok fiatalkorú középiskolás diáklány is részt vesz.

A Feministák Egyesületének testvérszervezete a Magyar Békeegyesület,¹¹⁸ amely ugyanazt a tevékenységet fejti ki, mint az előző egyesület a férfitagok számára. A nagypáholy vezetőségének

---

¹¹⁸ A szervezet eredeti neve Magyar Szent Korona Országainak Békeegyesülete volt, 1895-ben alapított pacifista szervezet, melynek első elnöke Jókai Mór volt. Az első és a második világháború ideje alatt a szervezet jelentős háborúellenes propagandatevékenységet folytatott.

intézkedése folytán a két testvéregyesület vezetői közös üléseken és közösen kidolgozott program alapján dolgoznak.

1938. I/26.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége február 16-ai keltezéssel körlevelet intézett az országban működő összes páholy és szabadkőműves kör főmestereihez. A körlevél ismételten felhívja a figyelmet a magyarországi szabadkőművességet ért újabb „vádaskodások”-ra és a szükséges rendszabályokra, melyeket a fenyegető helyzet megkövetel. Ezek sorában a nagypáholy szigorúan utasítja a főmestereket, hogy a mozgalomra vonatkozó minden iratot és levelezést meg kell semmisíteni, a szabadkőműves jelvényeket és egyéb rekvizitumokat pedig olyan semleges helyre elraktározni, ahol senki által hozzá nem férhetők.

Az ismeretes Festetich-interpelláció óta a magyarországi szabadkőművesek valóban beszüntettek minden olyan tevékenységet, amely feltűnést kelthetne. Kizárólag a főmesterek lakásain vannak esti baráti összejövetelek, de ezeken is most kizárólag a védekező rendszabályok részleteit beszélik meg.

Nagyobb jelentőségű esemény a magyarországi nagypáholyak az Association Maçonnique Internationale-ból¹¹⁹ való kilépése. Pfeiffer Ignác dezignált nagymester személyesen jelentette be a nemzetközi szervezetben, hogy a magyar testvérek személyi biztonságuk érdekében vannak kényszerítve arra, hogy

---

¹¹⁹ L'Association Maçonnique Internationale, 1921-ben alapított, svájci székhelyű nemzetközi szabadkőműves szövetség, mely 1951-ig állt fenn. A magyarországi – illegálisban működő – nagypáholy e nemzetközi szervezet keretei közül 1938-ban kilépett.

ezt a lépést megtegyék, és a külföldi testvérekkel eddig fennállott bensőséges kapcsolatot megszüntessék.

Informátorunk szerint a magyar nagypáholy vezetőségének fenti elhatározására az adta meg a döntő impulzust, hogy a külföldi szabadkőművesség teljesen sorsára hagyta a magyar mozgalmat, és 2 év óta egy fillérrel sem támogatja azt. A szabadkőműves egyesületek közül is csak a magyarországi Good Templar Rend és a Magyar Békeegyesület tud külföldi támogatáshoz jutni.¹²⁰

1938. II/25.

Az ausztriai rendszerváltozás első napja óta¹²¹ a Grossloge von Wien Dorotheergassei palotája kong az ürességtől. A házmester minden percben várja a S. A. érkezését, amely le fogja foglalni a bécsi nagypáholy ottmaradt ingóságait és levelezéseit.

A budapesti szabadkőművességet a várható bécsi házkutatás már nem érintheti, mert a magyar vonatkozású aktákat már február elején elszállították Bécsből, részint a zürichi és a lichtensteini „In Labori Virtus” páholy, részint a pozsonyi „Lessing zu den drei Ringen” páholy titkos szentélyeibe. Ebben az ügyben már január végére küldöttség ment Bécsbe Fleissig József bankigazgató vezetésével. A küldöttség tagjai a budapesti

---

¹²⁰ Bár a Good Templar Rend és a Magyar Békeegyesület valóban közeli kapcsolatban álltak a szabadkőműves mozgalommal, s személyi átfedések is voltak, egyik sem volt egy az egyben szabadkőműves szervezet, a belügyi irat itt egyértelműen felel és leegyszerűsít, valamilyen összeesküvés körvonalait vázolja fel.

¹²¹ A forrás itt minden bizonnyal az Anschlussra, Ausztria német megszállására és a hitleri Németországgal való egyesítésére utal. A náci Németország hadserege 1938. március 12-én vonult be Ausztriába, Ausztria és Németország egyesítését pedig 1938. március 13-án törvénybe foglalták.

páholytestvérek nevében – de a Grossloge von Wien elnökségével egyetértésben – azt is bejelentették, hogy a megváltozott viszonyok miatt kilépnek a bécsi páholyból, és a zürichi, illetve lichtensteini „In Labori Virtus” páholyba lépnek át. Egyidejűleg feloszlatták végleg a bécsi „In Labori Virtus” páholyt; a búcsúülésein Goldmark Sándor főmester kijelentette, hogy a páholy betöltötte hivatását, több, mint 10 évig hajlékot adott az üldözött eszme magyarországi híveinek, az ő kivonulásuk után nincs szükség a páholy további fenntartására. Az Ausztriában élő kevésszámú magyar testvér osztrák páholyokba lép át. „Abban a reményben altatom el páholyunkat – mondta záróbeszédében Goldmark –, hogy a páholy újjáéledése már Budapesten fog megszületni.”

/A bécsi magyar „testvérek” átlépését az osztrák páholyokba az időközben bekövetkezett események megakadályozták./

A magyarországi szabadkőművesek az ismeretes Festetich-interpelláció után még az egészen jelentéktelen szabadkőműves irományoktól és jegyzőkönyvektől is meg akartak szabadulni. De ezeket már nem Bécsbe, hanem az Angol-Magyar Bank levelezésével egyenesen Zürichbe és Lichtensteinbe küldték ki.

A lichtensteini „In Labori Virtus” páholy főmesterévé Fuchs Leót, a Magyar Kender- és Lengyár elnökét választották meg. Helyettese Dr. Lamberger József ügyvéd. Az avatások színhelye Vaduz. Március végére tűzték ki az első avatásokat, de az osztrák események miatt ez most halasztást szenved.

Budapesten általános pánik van szabadkőműves berkekben. Ez évben először elmaradt a március 13-ai összejövetel is. Mindenkiben ámulót sejtnek, és nem tudják kinyomozni, hogy honnan erednek az adatok, melyek a magyar szabadkőművesek működéséről az utóbbi időben napvilágra

kerültek. Több szabadkőműves – köztük Zsolt Béla – levelet írtak Balassa Józsefnek, melyben bejelentették a mozgalomból való kilépésüket, mert árulókkal nem hajlandók együtt dolgozni.

Négy hét óta a magyarországi mozgalom stagnál. De a szövetségi tanács, amelyben most Vámbéryék vezetésével a radikális balszárny vette kezébe az irányítást, csak a jelenlegi zavaros idők elmúlását várja, hogy új alapon folytassa a mozgalmat, melynek jelenlegi legfőbb célja az angol és francia orientáció propagálása.¹²²

1938. III. 15.

---

¹²² A szabadkőműves mozgalom a második világháború után, 1945-ben sok más egyesülettel, társadalmi szervezettel együtt rövid ideig újra legálisan működhetett. A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy Benedek Marcell nagymester vezetésével a háború utáni öt évben működött, majd a teljes kommunista hatalomátvétel után a kormány által egyértelműen nyugatbarátnak titulált mozgalmat 1950-ben Kádár János belügyminiszter, későbbi pártfőtitkár újra betiltotta. A létező szocializmus évei alatt a mozgalom ugyancsak illegálisan, magánlakásokon tartott összejövetelek formájában működhetett, és mint számos ellenzéki értelmiségi tömörülés, ugyancsak kiváltotta a kommunista állambiztonsági szervek élénk érdeklődését. A rendszerváltozással 1989-ben a demokratikus Magyarországon újra legálisan működhet a mozgalom, jelenleg a legnagyobb magyar szabadkőműves egyesületek az angolszász irányzatot követő Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy, az inkább francia irányzatot követő Magyarországi Nagyoriens Nagypáholy, valamint a belga közvetítéssel alakult Tolerancia és Testvériség Vegyes Páholy, melynek az előbbi két szervezettel ellentétben nők is tagjai lehetnek. A mozgalom decentralizáltságáról sokat elárul, hogy az angolszász rítusú Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy a másik kettő, latin irányultságú szervezetet irregulárisnak tartja, azaz tagjait formálisan nem ismeri el szabadkőműveseknek. Visszafelé ez már nincs így, a latin rítusú szabadkőművesek elismerik az angolszász rítus szerint dolgozók szabadkőművességét. Vö. VÁRI László: *Szabadkőművesség Magyarországon tegnap és ma*, Szépirodalmi Figyelő, 2018/2, 59-75.

ALTENBURGER GYULA: A SZABADKŐMŰVESSÉGRŐL

„Ha száz esztendővel ezelőtt írtam volna, aligha éreztem volna magamat indíttatva, hogy külön fejezetet szenteljek a zsidók belépésének az európai történelembe.” Ezekkel a szavakkal vezeti be Chamberlain *A tizenkilencedik század alapjai* című hatalmas művének a zsidókról szóló fejezetét és hivatkozik Herdernek arra a megjegyzésére, hogy „a zsidók története sokkal több helyet foglal el a mi történelmünkben és figyelmünkben, mint amennyit magába véve megérdemel”. Pedig már ugyanaz a Herder megállapította, hogy a „zsidó nép a mi világrészünkön idegen, ázsiai nép, és az is marad, mert oda van kötve ahhoz a régi törvényhez – és pedig saját bevallása szerint feloldozhatatlanul –, amely neki távoli világtájon adatott”, és megállapította azt is, hogy „Európa népei a zsidó uzsorának önkéntes rabszolgái”. És mégis igaza van Chamberlainnek, száz esztendővel ezelőtt – ha kellemetlen, ellenszenves, idegen elemet is láttak sokan a zsidókban – még a legkivételesebb nagyok is alig sejtették, hogy mit fog jelenteni a zsidókérdés a mi időnkben, s inkább ösztönösen fáztak a zsidóság emancipációjától, a zsidó–nem-zsidó vérkeveredéstől. Goethe ugyan már akkor szenvedélyes haragra lobbant, amikor 1823-ban egy német törvény a német–zsidó vegyes házasságokat megengedett, mert meglátta ennek a „legrosszabb és legritkább következtményeit”, „minden erkölcsös érzés aláásását”, előtte pedig Voltaire, a nagy szabadgondolkodó is megírta már, hogy a zsidó „a kis nemzetek leggyűlöletesebbje és legszegyenteljesebbje”, akinek odakiáltja: „Menjetek vissza Judeába, amilyen gyorsan tudtok”, mert mint de Lisle lovag megírta 1773 december 15-én „mondják ki magukat Izrael ezen

kupaktalanítottjai Naftali vagy Isachár törzséből valónak” –, „a legnagyobb lumpok, akik valaha bepiszkították a föld területét. Ez persze nem akadályozza meg a zsidókat abban, hogy Goethét is, Voltaire-t is maguk barátjaként kürtöljék ki, sőt, az utóbbit az emancipáció egyik szellemi előkészítőjeként is ünnepeleik, mert kétségtelenül megvan a zsidóknak az a csodálatos ügyessége, hogy a számukra legkedvezőtlenebbül induló dolgokat is a maguk javára fordítsák, felismervén ellenfeleik gyengéit és kihasználva azok jóhiszeműségét. Hogy csak a legutóbbi időkből idézzek egy példát: a háború vége felé valósággal égett a vágy mindenkiben, hogy a zsidók gazságait: papírtalpú bakancs, élelmiszerdrágítás, hadsereg-destruálás, stb. megtorolják, és íme, egyszerre kitört a forradalom, és ők voltak felül; a zsidó csőcselék rémuralmának bukása után alig három hónappal pedig már nem-zsidók kiabáltak a fehérterrortól, amelynek véget kell vetni, és szinte diadalmenetben hozták haza a zsidó országhódítás és a zsidó fajvédelem legkiválóbb vezérét, Vázsonyi Vilmost.

Titusz diadalívén Rómában ki van faragva az a jelenet, amikor rabságba hurcolják a Jeruzsálem elpusztítása után szétszórt zsidókat. Merném mondani, hogy Európa új történelme ettől az időponttól számítandó: a zsidó lélekben a világhódítás gondolata a mélységes megalázottságnak ezekben a napjaiban vált eleven, minden egyebet leigázó érzéssé, akkor értették meg a maga egész nagy jelentőségében az ős istenüknek szavát, hogy „meg fogjátok enni a többi népeket”. Persze, közel hétezer esztendő kellett, amíg ez valósággá válhatott, de már a Római Birodalom bukásában is nem kis része volt annak a szellemnek, amelyet ők vittek bele ennek a csodálatos, nagy népnek a lelkébe, institúcióiba, és ugyancsak az ókor folyamán indult meg az a tervszerűen megrendezett folyamat, amely a nem-zsidók vagyónát

a zsidók tömlőibe eleintén csak átszivárogtatta, később valósággal átszivattyúzta.

A régi időkben nem sok írás maradt ránk, amely a tudatosan akart világhódítás módszereiről beszámolni, de már a középkor végétől ismerünk ilyen okmányt. A Provence 1487-ben a francia király uralma alá került, aki rendeletben parancsolta meg az ott nagy számban és jólétben élő zsidóknak, hogy vagy keresztelkedjenek meg, vagy hagyják el az országot. Az arlesi rabbi 1489. január 13-án levelet írt konstantinápolyi fajtestvéreinek, amelyben elpanaszolja bajaikat, erre a levélre ugyanazon év vége felé jött meg a válasz, amelyet a konstantinápolyi zsidók fejedelme (hercege) írt, s amely a következő parancsokat tartalmazza:

„ha, amint mondjátok, a francia király kötelezni akar benneteket, hogy keresztényekké váljatok, ám tegyétek meg, mert nem tehettek másképp, de őrizzétek meg szívetekben Mózes törvényeit”;

„ha, amint mondjátok, vagyontoktól meg akarnak fosztani, tegyétek gyerekeiteket kereskedőkké, hogy azok észrevétlenül kiforgassák a keresztényeket az ő vagyonukból”;

„ha, amint mondjátok, egyéb mindenféle sanyargatásnak, zaklatásnak vagytok kitéve, csináljatok gyermekeitekből ügyvédek, jegyzőket, és ők avattassanak bele az állam ügyeibe, hogy így a keresztényeket uralmatok alá hajtsátok és uralkodjatok a világon és bosszút állhassatok rajtuk.”

A zsidók herceg alighanem jogutódja a régi San Hedrin fejének, a főpapnak, aki Jeruzsálem elpusztítása után Babilonba menekült és „a fogság hercege” címet viselte. Idézett leveléhez ezeket fűzte hozzá: „Ne térjete el ezen rendeletről, melyet nektek adunk, mert a tapasztalás meg fog győzni, hogy bármennyire lenyűgözöttek vagytok is most, el fogtok jutni a

tényleges hatalomra”. És mit tettek a zsidók? Lettek kereskedőkké, pénz- és hitelkereskedőkké is és a nemzetközi bankszervezet útján tényleg gazdasági urai a világnak: lettek ügyvédek, politikusokká és felforgattak minden állami rendet, romba döntöttek minden égi tekintélyt, és befurakodtak az egyházba, papokká, püspökökké, pápákká is lettek, akik a maguk szellemével iparkodtak megrontani a keresztény egyházak szellemét, ott, ahol tehették, a formát tették meg a lényeggé, és szórszálhasogató rabulisztikával akarták helyettesíteni a szívből fakadó hitet; a vad és kegyetlen türelmetlenségükkel pedig gyűlöletessé iparkodtak tenni az egyházakat, felkelteni az ellentmondást, felébreszteni a szabadulást, az elszakadást. Talán nem is egészen véletlen, hogy a reformáció néhány évtizeddel ennek a parancslevélnek a megírása után robbant ki!

Rendkívül fontos dolog volna a zsidók befolyását a keresztény vallások formális kialakulására behatóan megvizsgálni; ezt a feladatot el is kell végezni, ha a jövőnek egyik közeli és legmesszebbre kiható célját: a keresztény egyházak újraegyesítését el akarjuk érni, ez azonban kívül esik a jelen előadásom keretén, és sokkal nehezebb munka, semhogy magam el tudnám végezni. Lényegesen könnyebb, mert minden mesterséges titokzatosság és hókuszpókusz dacára nyilvánvaló a zsidóság szerepének felismerése a szabadkőművességben, amelyet jóhiszemű és jó szándékú emberek társadalmi kezdéséből hamarosan a maguk viláгурalmi törekvésének félelmetes céltudatossággal és körültekintéssel dolgozó, láthatatlan vezérkarává fejlesztettek.

A szabadkőművesség őseredetét perrendszerű bizonyossággal megállapítani nem lehet, de valószínű, hogy tényleges folytatása az építőmesterek és kőművesek céheinek, amelyekben a főmesterek vezetésével a mesterek nem csupán a maguk művészetét iparkodtak tökéletesíteni, hanem annak

titkaiba a nem céhbellekkel szemben való titoktartásnak esküvel megfogadott kötelessége mellett fokozatosan bevezették az inasokat és a legényeket is. A céhrendszer társadalmilag is közel hozta egymáshoz a céhek tagjait, és talán észlelhető is, hogy azok a mesterek, akik munkájukkal az örökkévalóság eszméjét szolgálták, és még profán épületeket is úgy építették meg, hogy dacolhattak az évszázadok viharával, társadalmi együttlétük alkalmával is elmerültek az örökkévalóság szemléletébe, és keresték a vallási közösségnek azt a formáját, amely befogadhasson mindenkit, aki keresi az Istent. Egy különösen akkor tűnhetett fel hasznosnak, amikor a reformáció után megoszlott a kereszténység és a különböző felekezetek vetélkedése valóságos türelmetlenséggé fajult el itt is, ott is. A titokzatosság és a legszigorúbb esküvel megfogadott titoktartás ekkor kényszerűséggé is válhatott, de természetesen egyik okává is lett annak, hogy a szabadkőművességet különböző okokból bár, de állandóan üldözték, egyházi és világi hatóságok egyaránt. A szabadkőművesség első apostolai építőművészek akartak maradni: szellemi templomot akartak építeni, az embert és az emberiséget a maga erejéből tökéletessé tenni az egyházaktól függetlenül, pusztán a tökéletesedés vágyának alapján, amely minden jó emberben benn él. A szabadkőművesség ilyenformán mintegy folytatása és betetőzése akar lenni a reformációnak, és éppen kétszáz esztendővel Zwingli és Luther fellépése után, 1717. június 24-én, keresztelő János ünnepén, „amikor legmagasabban áll a nap, és rövidebb az árnyék”, összegyűlt Londonban négy páholy és nagymestert választott.¹²³ Ezzel megkezdődtek a rendszeres összejövetelek, és velük a szervezetek kiépítése. A páholyok testvérekül már régebben felvettek nem a mesterséghez

---

¹²³ Itt az eredeti forrás az alábbi, könyvészeti hivatkozást közlő jegyzetet tartalmazza: August Hirneffer, Die Freimaurer. Lipcse, Reclam.

tartozókat is, világiakat és papokat egyaránt, az előbb jelzett építő célra való tekintettel, minden valláskülönbség nélkül.

Természetes dolog, hogy a zsidók hamar megértették, mit jelenthet az ő céljaik szempontjából, ha ilyen szervezetnek irányítására befolyást nyerhetnek; az a teljes vallási türelem, amelyet a páholyok nemcsak hirdettek, hanem eleinte gyakoroltak is, könnyűvé tette az ő beszivárgásukat, épp oly könnyűvé, mint a megkeresztelkedés formasága bejutásukat a keresztény egyházakba, s így semmi akadály nem volt annak, hogy céltudatos munkájukat a szabadkőművesség keretein belül megkezdhessék és annak felhasználásával mihamar sikerekre vezessék.

A munkának először bomlasztó munkának kellett lennie. Minden régi tekintélyt le kell rombolni és bálványokat állítani a tömegek elé, tetszetős gondolatokat hirdetni, szavalni a szabadságról és elnyomó zsarnokokról, hogy a rombolás építésnek lássék, hogy a piros kendő lobogtatásával a feldühített bika meg ne sejtse a torreádor gyilkos szándékát. Ma, amikor az emberiség már eljutott a moszkvai III. internacionáléig, amikor Magyarország 1848-on és 1867-en át¹²⁴ már eljutott Trianon és Genfig, ma már tudják, hogy a nagy harsogó liberté-egalité-fraternité jelszavával, a liberalizmusnak a tündöklő haladás lidércfényével felépített korszakát és a népboldogító demokrácia általános és egyenlő választójogon alapuló parlamentarizmusát ebből a szempontból kell csak néznünk, és akkor igazán nem kell hozzá nagy detektívtehetség, hogy észrevegyük a fonalakat, amelyekben a fórumon állókat rángatták és rángatják, és felfedezzük a szőrös kezét, melyben a szálak összefutnak.

---

¹²⁴ Itt az eredeti forrás az alábbi jegyzetet tartalmazza: *1848. a liberalizmus első diadalát, 1867. pedig a zsidó emancipációt jelenti.*

A szabadkőművesség ostobasága a bábszínház igazgatóinak és rendezőinek kész masinériát szolgáltatott, bábukat pedig könnyű volt találni. Hiszen mindig voltak, akiket fűtött az egyéni önérdek, a nagyravágyás, a hiúság szenvedélye; mindig voltak idealisták, akik nem láttak a maguk elhatárolta eszmekörökön túl, és rendszerint képtelenek is másokról rosszat feltételezni, és mindig voltak töméntelen számban ostobák, akiket olyan könnyű orruknál fogva vezetni. A szabadkőművesség titokzatossága, munkája, közszemlére kitett részeinek szépsége, emberbaráti, vagy egyébként hasznos mivolta, az igazi testvériség látszólagos megvalósítása kezdettől fogva nagy vonzerőt gyakoroltak mindazokra, akik ilyen szervezetben eszméik megvalósításának eszközét látták, de vonzotta azokat is, akik mindenáron érvényesülni akartak, s így bőven akadt anyag, amelyben válogatni lehetett. Mert válogatni kellett, hiszen olyan megbízható egyénekre van szükség, akik engedelmes eszközökké válhatnak anélkül, hogy tudnák. A nagyravágyók, a hiúk, no meg pláne a cinikus törtető kitűnő „politikusokká” lehettek, az önérdek rabjai a gazdasági „közérdeknek” lettek szolgálivá, az idealistákból került ki az a díszesen hímzett takaró, amely elrejtí, ami a színpalak mögött történik, az ostobák hadserege pedig a tapsoló tömeg, amely magával ragadja a kívülállókat is és biztosítja a színjáték sikerét. Ökölbe szorul az ember keze, és sírni szeretne tehetetlen dühében, látva azt, hogy ennek a színjátéknak még mindig nincs vége, hogy még mindig vannak tapsolók, bábuk, amelyek – és ezekre igazán nem illik ez a szó: „akik” – nem látják, nem érzik, hogyan rángatják őket nem is finom szálon, hanem durva kötélén és még mindig vannak, akik a szent meggyőződés érces baritonján szavalnak népjogokról, demokráciáról, szabadságról, egyenlőségről, vagy azt hiszik, hogy igazán a közérdeket

szolgálják, ott ülven a bankok igazi urainak tanácsteremben csúfolt mellékhelyiségeiben, a jól kipárnázott ajtókon belül.

Nem tartott túlságosan sokáig – talán 50-60 esztendeig – az első páholy megalakulása után, hogy a vezérszerep teljesen a zsidók kezében volt. A XVIII. század második felében kezdték meg a maguk céltudatos munkáját abban az irányban, hogy a zsidó világoralmat teljesen valóra váltsák. Mi kell ehhez? Három dolog kellett. Az egyik az volt, hogy a zsidókat, akik eddig egyetlenegy államban sem voltak egyenjogúsítva, felruházzák a polgári jogokkal. A másik dolog volt, hogy a világot forradalmasították. Hogy közelégületlenséget vigyenek be a lelkekbe, hogy a nép a régi institúciókat rossznak találja. Harmadszor kellett, hogy a világ gazdasági hatalmát kezükbe kerítsék. Ez a három dolog lett a szabadkőművesség legfőbb feladatává. A szabadkőművesek voltak az elsők, akik a zsidó emancipáció érdekében dolgoztak. És pedig olyan eszközökkel, hogy az eszmények helyébe, melyek a népeket eddig betöltötték, bálványokat állítottak. A legfőbb bálványt Franciaországban hirdették ki, a hármas jelszót: szabadság, egyenlőség, testvériség! Mit jelentetett ez? Szabadság alatt értették azt, hogy mindenki azt csináljon, amit akar, teljesen szabadon. Elsősorban természetesen a zsidó. Egyenlőség? Minden ember egyforma. Nincs különbség szellemi arisztokrácia vagy munkás között. A testvériséget pedig mint frázist biggyesztették hozzá. Mindnyájan emberek vagyunk, szeressük egymást, tehát a zsidót is. A zsidó is olyan ember, mint a többi. Ezzel készítették elő az embereket arra, hogy a zsidó emancipáció gondolatát befogadják.

Egy másik dolog, amit ebből a szempontból már akkor kezdtek csinálni, a vérkeveredés. A zsidó nem tiszta faj. Legkorcsosabb fajta, ami csak létezik a világon. Ezért szükségük volt a vérkeveredésre, mert a kevert vérű emberek is a nem-zsidó

rokonok a zsidó emancipációnak természetesen a barátai voltak. Így történhetett meg, hogy először a francia forradalomban a franciák emancipálták a zsidókat, ami azután fokozatosan Európa-szerte bekövetkezett. Nálunk Magyarországon 1867-ben. Bekövetkezett pedig mindenütt a szabadságnak, egyenlőségnek, testvériségnek a jellegéje alatt. Ezért volt a francia forradalom a legnagyobb szerencsétlensége az emberiségnek.

Azután jött egy másik dolog: *forradalmasítani kell a világot.* Mert hiszen uralkodni csak a zavarosban lehet könnyen. A ledöntött hatalmak és tekintélyek helyébe másokat kell felépíteni. Ezen a munkán is egész tervszerűen dolgoztak. Nagy segítségükre volt, hogy az emberiség kiválasztottabb része, az önállóan gondolkozó fők nem kis részben a szabadkőművességnek hívei voltak. Akik látták, hogy az emberi intézmények legnagyobb része elfajult. Amilyen fontos hivatása van az egyházaknak, annyira szomorú, hogy az egyházak kebelében ilyen számos visszaéléssel találkozunk. Amilyen fontos intézmény a monarchia, annyira vitán felül áll, hogy igen sok volt a zsarnokság és visszaélés. Ezeket a tekintélyeket kellett elsősorban lerombolni, de nemcsak a világi tekintélyeket, hanem a belső erkölcsi tekintélyeket is. Mert hiszen vannak oly erkölcsi erők, amelyek útját állják minden felforgató törekvésnek. Ott van a hazaszeretet, ott van a vallásos érzés. Olyan erők, amelyek, ha élnek a nép lelkében, akkor azok haladnak a kulturális haladás egyedüli helyes útján!

Ezeket az erőket kellett tehát lerombolni. A zsidók tehát egyszerűen nevetséges sovinizmusnak bélyegezték azt, ha valaki hazafi akart lenni. Vázsonyi Vilmos pl., aki szintén szabadkőműves volt, a magyar történelem hőseit egyszerűen „kultúrbestiáknak” nevezte. Szóval a történelmi hagyományokat kellett kigúnyolni. Ezzel szemben odaállították, mint valami nagy

ideált, az „européer” embert, aki nem ismer nemzeti határokat, hanem nemzetközi egységbe akarja összefoglalni az összes embereket. A zsidók nagyon jól tudták, hogy ez lehetetlen, de az „européer” mindenesetre kivetkőzött a maga hazafiasságából, nemzeti ügyének harcos katonája már nem volt. A harmadik dolog volt, amire törekedtek, a gazdasági világalom elérése. Hogy ebben mekkora szerepe volt a szabadkőművességnek, ez még egészen kiderítve nincsen, nem tudjuk, hogy a szabadkőművesség köréből indult-e ki ez a gondolat, hogy a tőkét tömöríteni kell, de kétségtelen, hogy a zsidó bankvezérek körül ott lebzselnek mindenütt a nem-zsidó szabadkőművesek. A tömörített tőke óriási hatalom, mellyel nagyobb dolgokat lehet alkotni, mint az elaprózott kicsivel. Így összegyűjtötték a nem-zsidó társadalom pénzét az ő bankjukba, és a bankok urai lettek a világ gazdasági életének urai. Egyet mindannyian láttunk, hogy Magyarországon kizárólag zsidó célok érdekében dolgoznak a bankok a keresztények pénzével. A nagytőke, a banktőke nemcsak a hitelt, hanem az ipart is egészen a maga uralma alá hajtotta. Úgy, hogy pl. Magyarországon háborút sem lehetett volna viselni a zsidók segítségével nélkül. Mert az összes gyárak, kivétel nélkül, mind a zsidók kezében voltak, és hogy azok dolgoztak-e, attól függött, hogy megengedi-e a zsidó tőke, hogy dolgozzanak.

Természetes, hogy akkor, mikor a világ forradalmasításáról volt szó, nagy segítségükre voltak a zsidóknak azok a társadalmi és gazdasági ellentétek, amelyek az egyes néprétegek között fennállottak. Míg az egyik oldalon az ő gazdasági politikájuk által mindent elkövettek, hogy lehetőleg kiélesítsék ezeket az ellentéteket a társadalmi osztályok és a gazdasági érdekek között, a másik oldalon odaálltak a dolgozó tömegekhez, hogy azokat fellázítsák a tőke ellen. Mert csak így tudták ezeknek a lelkét

forradalmasítani, különösen műveletlen, vagy félművelt tömegek lelkéből sokkal könnyebb is volt kiölni a hazaszeretetet és a vallásosságot. Mindezeket a dolgokat a keresztény társadalom sajnos, nem vette észre idejében. Nem látta, hogy micsoda óriási társadalmi feladatokkal áll szemben, amelyekkel meg kell küzdenie. Mert a keresztény társadalom vezető embereit a zsidók az orruknál fogva vezették. Ezek az ún. vezető emberek nem vették észre, hogy a bankok igazgatósági ülései csak formaságok, és a lényegét nem ott határozzák el, hanem egészen benn, a legbensőbb termekben, fogalmuk sem volt róla, hogy az igazi könyvelés is csak a legtitkosabb belső szobákban történik, s csak alig két-három ember az, aki ezekről dolgokról – tehát, ami valójában történik – tud.

Egy további dolog, amire a világ forradalmasítása céljából a szabadkőművességnek szüksége volt: a parlamentáris kormányrendszer. Erről nálunk nagyon sokat lehetne beszélni. Egyedül Angliában van meg a parlamentarizmus a maga teljes értelmében, mert az angol emberbe évszázadok óta belenevelték azt, hogy a politikai kérdésekkel komolyan tudjon foglalkozni. Nálunk csak jelszó a parlamentarizmus, és különösen jelszó lett akkor, amikor a szabadkőművesség belevetette magát a köztudatba nemcsak nálunk, hanem egész Európában, ahol parlamentarizmus volt, azt a másik jelszót, hogy általános, egyenlő és titkos választás útján kell megválasztani a képviselőket. Mit jelent ez? Jelenti azt, hogy azokra a tömegekre akarják a látszólagos uralmat ruházni, amely tömegek a legtöbb esetben egyáltalán nem tudják, mi az ország érdeke, nincs meg az a látókörük, hogy összeegyeztetni tudnák azt a sok-sok érdeket, amire tekintettel kell lenni. Nálunk, Magyarországon már 67-ben parlamentáris kormányzás volt, a nép széles rétegei vettek részt a képviselőválasztásokban, úgy, hogy pártok állottak egymással

szemközt. Nagyon jól tudjuk, hogy nálunk a parlamenti pártokat a közjogi kérdések választották el egymástól, és a két közjogi felfogás között éles ellentétek voltak. A zsidók azon dolgoztak, hogy ezeket az éles ellentéteket még jobban kiszélesítsék, emlékezzünk, hogy 20 esztendeig volt obstrukció a parlamentben, amely idő alatt minden komoly nemzeti munka szünetelt. S az elvakult magyarok nem vették észre, hogyan uszítják őket egymás ellen őket azok, akik láthatatlanul a háttérben dolgoztak. Így született meg pl. a kereskedelmi törvény is, abszolút liberális, vagyis olyan szellemben, amely a részvénytársaságok vezetőinek korlátlan hatalmat biztosított. Így jöhettek és garázdálkodhattak szabadon Bacher Emil, Krausz Simi és a többiek. Így csinálták meg az ipartörvényt is, amely az ipar úzését mindenféle képesítéstől nem tette függővé. Minden zsidó létesíthetett ipartelepét, ahol a nem-zsidók dolgoztak az ő számukra. Így csinálták meg a mi törvényeink kilencvenöt százalékát, mert hiszen a tisztelt képviselőházba sem igen kerülhettek olyan nem-zsidók, akik értenek a gazdasági kérdésekhez. Oda „politikusok” kellett, hogy suttyomban lehessen megcsinálni mindazokat a törvényeket, amelyek a zsidó érdekeket szolgálták. Így törölték el 67-ben az uzsoratorvényt is. Ennek a következménye lett, hogy a földbirtokok jó része zsidó kézre került.

Igen fontos dolog volt a zsidóknak az intellektuális pályákra való özönlése is. Tudták, hogy ott tehetik a legtöbbet uralmuk érdekében. A zsidóság mindenben a formákat kereste. Az egész Talmud nem más, mint formális parancsoknak a leírása. Ez a szellem fészkelődött a mi törvénytárunkba is. Mert hiszen a mi törvényeinket zsidók szövegezték meg, és nagyon vigyáztak, hogy a formák pontosan elő legyenek írva. Ha a büntető törvénykönyvet végignézzük, úgy van megcsinálva, hogy a formák között könnyen ki lehet bújni. Ezért választották az értelmiségi

pályákat, ezért lettek ügyvédek. Tanárok pedig azért lettek, hogy az ifjúságot a maguk szellemében neveljék, a maguk céljainak szolgálatába állítsák. A budapesti ügyvédek hatvan százaléka zsidó, a többi értelmiségi pályán is hasonló az arányszám.

Még egy eszköze volt a zsidóságnak, amellyel a maga uralmát megalapozta, s ez a sajtó. Nemcsak ebben az országban, amely a korlátlan sajtószabadságot hirdette és követelte azért, hogy azzal a maga módja szerint élhessen. Sajtószabadság, nagyon szép szó, a szabadság valóságos ideál, de nem lehet egy társadalomnak, egy nemzetnek, nem lehet egy államnak sem megélnie korlátlan és féktelen szabadság mellett. Hiszen az igazi szabadság az, hogy az ember akarva szabjon korlátokat a saját maga szabadságának, ne tegyen olyant, amit megtehetne, és pedig azért ne, mert a keresztény kultúra azt kívánja, hogy szeresd embertársadat, mint önmagadat. Az igazi szabadság az önfegyelmezésben, a közérdekhez való alkalmazkodásban nyilvánul meg. A zsidók nem ezt a szabadságot akarták. Igaz, hogy akkor, mikor ő a szabadságot hirdették, akkor abban mindenki olyan ideált látott, amely önmaga fogja kitermelni a fegyelmet is.

Miért értettek pl. a mi nagyjaink szabadság alatt? Mit értett Petőfi szabadság alatt? Azt, hogy nekem szabadságomban van odaállni és véretem ontani a hazámért. Mit értett Széchenyi szabadság alatt? Jogomban van önmagamat kitenni gúnynak, rágalomnak, ha fel akarom tární nemzetem előtt, mit kell cselekednie. Mit értett Kossuth Lajos szabadság alatt? Amikor levették a szabadságharcot, idegenbe bujdosott és a számkivetés keserű, sovány kenyerét ette. Ezt értették az igazi magyarok szabadság alatt. A zsidóknak a szabadság egész másra kellett. Nekik az összes szabadságjogok, az egyenjogúsításuk arra kellett, hogy ne legyenek egyenjogúak, hanem kiváltságos helyzetet

teremthessenek maguknak, és visszaélhessenek a jogokkal. Mert hiszen a zsidó magamagát mindig, minden néven nevezendő állam törvényen kívül állónak érzi, és mindazokat a jogokat is igénybe akarja venni, amelyeket az ő számára az ő zsidó törvényei biztosítanak. Ezért kellett a zsidóknak a szabad sajtó, ezért üdvözölték 48-ban oly nagyon a szabadságmozgalmat, ezért mutatkoztak jó magyaroknak. A zsidó sajtót 99 százalékgig ugyancsak a szabadkőművesség irányította. A zsidó újságírók, szerkesztők túlnyomó része ugyancsak szabadkőműves volt. Csak egy lap volt ugyan, amely nyíltan hirdette ezt, a Világ, amely most mint Magyar Hírlap jelenik meg, de minden lap összejátszott a zsidó célok érdekében és a szabadkőművesség irányítása mindig az volt: uszítsátok egymás ellen az embereket. Foglalkoztak minden olyan kérdéssel, amellyel a szenvedélyeket felkorbácsolhatták, hogy elrejtve, beleszórva egyes megjegyzéseket, annál könnyebben érthessék el céljukat. A zsidó sajtó megcsinálta, hogy egymás ellen uszította a keresztény felekezeteket. Bizonyos vallási türelmetlenség, sajnós, mindig volt, ezt annyira igyekeztek kiélezni, hogy keresztény magyarok, akik egyaránt Krisztust vallják legfőbb papjuknak, olyan kijelentéseket is tettek, hogy egyik felekezet közelebb állónak érzi magához a zsidót, mint a másik keresztény felekezetet. Ez megint az az elv volt, amelyet a Habsburgok is alkalmaztak: Divide et impera. Uszítsd az embereket egymás ellen, annál könnyebben tudsz rajtuk uralkodni. Ezt cselekedte a zsidó sajtó.

De jól tudták a zsidók azt is, hogy a maguk hatalmának megalapozásához legfontosabb dolog, hogy az ifjúságnak a lelkét mételeyezzék meg, és hogy az értelmes ifjúságot itassák át a maguk felforgatott eszméivel. A szabadkőművesség ezen a téren valósággal remekelt. A zsidó értelmiség természetesen mind benn volt a szabadkőműves páholyokban. Fő vezetői voltak Jászi

Oszkár, Sebestyén Károly, Pikler Gyula. Szóval az úgynevezett társadalmi tudósok és az irodalmi tudósok. A Galilei Páholy megalapította az egyetemi ifjúság Galilei Körét. Ennek a fő hivatása az volt, hogy az egyetemi ifjúságot vallás- és nemzetellenes irányban nevelje. Ezt a munkáját oly sikerrel végezte el, hogy a patkányforradalomnak nagyon számos vezetője is ebből a Galilei Körből került ki.

A forradalmi időkben szerepet játszott tanárok, különösen a zsidó kereskedelmi iskolai tanárok voltak azok, akik a bolsevizmusnak legerősebb oszlopai lettek. Pl. Kunfi Zsigmond, Pogány József mind ebből a szabadkőműves zsidóságból, jórészt a Galilei Körből kerültek ki.

A zsidóság azonban természetesen mindezekkel nem elégedett meg. Neki nemcsak az a célja, hogy nagy általánosságban válják úrra, hanem részletekben is úrrá akart válni mindenhol; ennek igen fényes példáját lehetett látni itt Budapesten, mikor Budapest teljesen a zsidóság kezében volt. A városházán előrehaladni csak annak lehetett, aki igazán hűségesen szolgálta a zsidó érdekeket. Előmenetele csak annak volt, aki belépett valamely szabadkőműves páholyba.

Igaz, hogy az emberek legnagyobb része kényszerből tette ezt meg, miután belátták, hogy másképp nincs előléptetés. Így sikerült a budapesti városházát teljesen az ő kezükbe kaparintani. Így lett az egész városháza tulajdonképpen a nagy zsidó uralomnak a szolgája, ahol azokat, akik vállalták a szolgálatot, meg is jutalmazták. Mert a zsidó elv: leben und leben lassen. A zsidó azt tartja, hogy aki nem él, az nem tud engem szolgálni. Mindig kerestek és találtak maguknak olyan nem-zsidókat, akiket ilyen módon a maguk szolgálivá tudtak tenni. Ezek az emberek azután nemcsak a hivatalnoki létrán jutottak előre, hanem a saját becses zsebük javára. A városi üzemek nagyon sok embert

foglalkoztattak, természetes, hogy arról is kellett gondoskodniuk, hogy az alkalmazottak mind az ő hadseregük tagjai legyenek. A munkásokat be kellett szervezni szociáldemokratákká. A fővárosi üzemekben mintegy 30.000 munkás fölött uralkodtak. Mekkora hatalmat jelentett ez az ő számukra! A szociáldemokráciának pedig fő célja az volt, hogy az a sok ember, aki mint titkár, pártelnök, stb. a munkások pénzén élőködik, anyagiakban minél bővebben élhessen.

Arra törekedtek azonkívül, hogy minél több ingatlan jusson a kezükre, mert akié a föld, azé az ország. Maga a főváros gazdag volt ingatlanokban, de száz esztendővel ezelőtt Pesten zsidónak sem telke, sem háza nem lehetett. Mit csináltak tehát? Egyik eszközük egy szociális szószban letáltalt adó volt. Telekérték-adót kellett fizetni. Akinek nem volt pénze építeni, adót kellett fizetnie a telekérték után; minthogy üres telke jövedelmet nem hajtott, nem tudott fizetni. Így kótyavetyén zsidókézzre került a telek. Valamelyik zsidó azt mondta: üzemet akarok létesíteni. Honnan vegyen telket? Adjuk el neki olcsón valamelyik telkét a fővárosnak, mert az iparüzem hasznos a fővárosra nézve is. Az ipartelep ugyan vajmi ritkán jött létre, de akiknek ezt ellenőrizni kellett volna, szintén szabadkőműves testvérek voltak, akik egymás érdeke ellen nem dolgoztak, a telekkel azonban lehetett spekulálni.

A legsúlyosabb dolog, amit a fővárosban csináltak, az volt, hogy a budapesti iskolákat iparkodtak egészen a maguk kezébe keríteni. Minden nemzetnek legfontosabb problémája az iskola. Nagyon jól tudták ezt a zsidók szintén. A magyar jövő problémája a nevelés problémája. Ezért ment annyi zsidó tanítónak, ezért dolgoztak azon céltudatosan, hogy a főváros tanügyi adminisztrációjának élére zsidók kerüljenek. Bárczy István az egyik zsidó – családi néven Sacher – kezdte és folytatta Déri, aki

szintén zsidó. Az iskolákat zsidó tanítókkal, tanárokkal tömték tele, zsidó igazgatókat neveztek ki mindenfelé, mert jól tudták, hogy egy zsidó tanító, tanár soha nem fogja keresztény szellemben nevelni az ifjúságot. És az a zsidó, akinek hazája széles e világ, semmi esetre sem fogja hazaszeretetre tanítani az ifjúságot. Tehát már a gyermekek lelkéből akarták kiölni a hazaszeretet fogalmát. Ez szintén csak az ő erősségükhöz tartozott, és lényegében megint csak forradalmasítás.

A keresztény kurzus nem hozta meg a kívánt eredményt, főként azért, mert a vezető pozíciókba csak kivételesen kerültek olyanok, akik odavalók lettek volna. Azok érvényesültek, azok kerültek felszínre, akik legjobban tudtak könyökkel dolgozni. Nem a belső tartalom, hanem az ököl játszotta a szerepet. A közönség kiábrándult, és így Budapesten a múlt évi választások már nem olyan eredményt mutatattak, amilyen kívánatos lett volna. Megvolt az általános, egyenlőt, titkos választási jog a községi választásokon is. Egy tudós franciának, Emile Foguetnek a könyvében olvastam, hogy „a demokrácia a tehetségtelenek uralmát jelenti”. Bekerültek a szociáldemokraták is a városházára, s bár a zsidó pártok abszolút többséget nem jelentenek ma még, de féltő, hogy azzá lesznek, ha a gyenge keresztények hozzájuk csatlakoznak. A szocialisták, akik hét évvel ezelőtt a szájukat sem merték kinyitni, ma nem kevesebb, mint három tanácsnoki állást követelnek, és pedig: a közoktatásügyit, a szociálpolitikait és a közjótékonyágait. A három legfontosabbat.

1920-ban Dömötör Mihály belügyminiszter feloszlatta a szabadkőműves páholyokat. Megtörtént papíroson, végre is hajtották, de azért titokban még ma is működnek. Egy nyugalmazott kúriai bíró áll az élükön: Bakonyi Kálmán. Üldözik ugyan őket, egyszer le is füleltek egy egész társaságot, de sajnos, további következménye nem lett a dolognak, mert a

szabadkőművesség világszervezet, amelynek tagjai bármely nemzet köréhez tartozzanak is, egymást testvérekül ismerik el, és egymás érdekeit szolgálják.

A szabadkőművesség, amennyire hirdeti a szép eszméket, annyira a legridegebb materiális érdekek szolgálatában áll. Jól tudják, hogy akkor halászhatnak a zavarosban a legkönnyebben, ha a keresztényeket egymással összeveszejtik, ha érdekellentéteket vetnek felszínre. Érdekellentétek mindig voltak és lesznek, ilyeneket csinálni és szítani rendkívül könnyű dolog. Így csinálták meg azt a rengeteg sok érdekellentétet, amely elválasztotta egymástól az európai népeket. És így sikerült megcsinálni az antantot, amely összefogott a közép-európai hatalmak ellen, úgy, hogy a világháború végső eredménye az volt, hogy Németországban, ahol azelőtt legnagyobb volt az antiszemitizmus, ott a legerősebbek a forradalmi alakulások. A német birodalomban egyszerre megbukhatott minden, ami német nemzeti, és elfoglalhatta helyét a zsidó köztársaság. A tetejére felkerültek a zsidók.

Mikor megcsinálták a Párizs környéki békéket, kik játszottak szerepet: a szabadkőművesek. Ők voltak előtérben, hátuk mögött zsidó titkáraikkal. Lloyd Geogre, Poincaré, Clémanceau, Wilson zsidó titkárai csinálták meg a dolgokat, és mikor az egész világ uraivá ők lettek, hogy ezt teljesen biztosítsák maguknak, megcsinálták a Népszövetséget, amely nem egyéb, mint a szabadkőművesség világközpontja.

Bebizonyított tény, hogy az, amit a szabadkőművesség cselekszik, egészen vmás valami, mint amit azok a tömegek, amelyek a szabadkőműves páholyokban jóhiszeműen benn vannak, egyáltalán elképzelnek. Hiába mondják: a zsidó is olyan ember, mint a többi, és hogy nincs zsidókérdés. Igaz, voltak zsidók, akik szívvel-lélekkel iparkodtak asszimilálódni, de mikor

választaniuk kellett a befogadó nemzet, vagy a jövevény piszkos, bűdös, vérszopó galíciai között, nem a nemzet mellé állottak, hanem a zsidók mellé. Itt van pl. Székely Ferenc is. Derék, becsületes zsidó ember volt. S a háború alatt, mikor az itt láncoló árdrágító, élelemrejtő zsidókat ki kellett volna utasítani, ő vezette a küldöttséget a belügyminiszterhez, amely tiltakozott a galíciai zsidók kitoloncolása ellen. A vérségi kapocs sokkal erősebb, mint a hála, amely a jobb érzésű zsidókat odafűzi a befogadott nemzethez, ezért annak dacára, hogy én is vallom, hogy vannak tisztességes zsidók, azt mondom, hogy a zsidókérdést megoldani csakis úgy lehet, hogy nem szabad tekintettel lenni a kivételekre.

DR. BAKONYI KÁLMÁN: A MAGYAR SZABADKŐMŰVESEK IGAZSÁGA

Komoly gondolkodású és jóérzésű emberek is kifogásolták, hogy a szabadkőművesség működése nem nyilvános és azt állítják, hogy ebből a látszólagos titokzatosságból származnak azok a tájékozatlanságok és félreértések, amelyek a különféle megítélésekre és támadásokra alapul vétetnek.

A szabadkőművesség nem titkos, hanem zárt társaság, amennyiben gondos kutatás és mérlegelés után veszi fel tagjait s ügyel arra, hogy csak olyanok jussanak be a szövetségbe, akik a hazafias érzés, a jó erkölcs, feddhetlen magaviselet s a nemes gondolkodás tekintetében megütik a mértéket.

A szabadkőművességnek minden jó hírnevű, becsületes és független férfi tagja lehetett s ha ilyen férfi érdeklődött a szabadkőművesség működése iránt, módjában állott az ez iránt való szándékát megvalósítani.

Az is igaz, hogy a szabadkőművesség nem hirdette ki, hogy ülésein a társadalom és az embertársak érdekében mit határozott, minő intézményeket létesített és micsoda jó tetteket vitt véghez, mert az emberszeretet eszméje kizárja a jó tettekkel való kérkedést és nem az volt a fontos, hogy ki tett jót és ki létesített közhasznú intézményeket, hanem az, hogy a jócselekedet megtörtént, a közhasznú intézmény létesült és az arra szorult embertárs megkapta a neki szükséges segítséget.

A magyar szabadkőművesség immár nyolcadik éve nem működhet, azt hisszük tehát, hogy elérkezett az ideje annak, hogy megismertessük a nagyközönséggel a szabadkőművesség alapelveit és a magyar szabadkőművesség munkásságát. ítélje meg

ebből a nagy- közönség, hogy igazak-e azok a vádak, amelyeket még most is hol itt, hol ott hangoztatnak.

A Magyar szabadkőművesség szabályai

A Magyar szabadkőművesség alapszabályok mellett működő egyesület volt. Alapszabályait a m. kir. belügyminiszter 1886. évi január 20-án 2223-1886. szám alatt láttamozta. Ezek szerint az alapszabályok szerint: „A szabadkőművesség filozofikus, filantrópikus és progresszív intézmény. Célja a közerkölcsiség, művelődés és felebaráti szeretet terjesztése és a jótékonyosság gyakorlása.”

A szabadkőművesség kizár köréből minden politikai és vallási kérdést és tagjait a hazai törvények tiszteletben tartására kötelezi.”

Az alapszabályok módot adtak a kormánynak és az egyes közigazgatási hatóságoknak, hogy a szabadkőműves páholyoknak és az ezek összességét alkotó Magyarországi Symbolikus Nagypáholynek működését ellenőrizze. A páholyalakításokat a Nagypáholyhoz s a páholyok elnökét a belügyminiszterhez, illetve a hatóságokhoz be kellett jelenteni. A szabadkőműves szövetség alapelvei is megvoltak állapítva. Ezek a következők:

A szabadkőművesek szövetsége a felvilágosodás terjesztésére és a humanizmus megőrzésére és ápolására alakult testület, melynek tagjai egymást testvéreknek tekintik és nevezik. A szabadkőművesek és a páholyok magatartásának legfőbb zsinórmértéke a tisztán emberi erkölcsi törvény.

A szabadkőművesek szövetsége jó hírnevű, független férfiakat fogad be tagjaiul, akik testvériesen egyesülnek a szellemi és erkölcsi nemesbülésre irányzott törekvésükben, minden

tekintet nélkül fajra, nemzetiségre, vallásra, társadalmi helyzetre vagy politikai pártállásra.

A szabadkőműves minden igaz meggyőződést tisztel és ezért a szabadkőművesek szabadon követhetik meggyőződésüket és azt az alkotmány korlátai közt nyíltan kifejezhetik; a szabadkőművesek szövetsége megkívánja tagjaitól, hogy, ha nézeteik és állásaik különböznek is, egymást testvérekül tiszteljék és becsüljék.

A szabadkőművesek szövetsége a lelkiismereti, a vallási és a szellemi szabadság erkölcsi alapelveinek hódol és kárhóztat minden rendszert, mely ezt a szabadságot veszélyezteti, bármely meggyőződésnek, hitnek vagy gondolkodásnak minden üldözését, valamint a felebaráti szeretettel ellenkező minden törekvést. A szabadkőművesek szövetsége tagjaitól hitvallást nem kíván; tiszteli tagjainak vallási és politikai meggyőződését és kizár gyülekezeteiből minden vallási és politikai vitatkozást. A szabadkőművesek szövetsége kötelezi tagjait, hogy engedelmeskedjenek hazájuk törvényeinek és tartsák meg annak az országnak törvényeit, amelyben élnek. A szabadkőművesek szövetsége a szövetség tagjait az emberszeretet gyakorlására serkenti.

A hazaszeretet a szabadkőműves egyik legszentebb kötelessége.

A szabadkőművesek szövetsége, ennek története, elvei és céljai nem titkosak; a szabadkőműves titok, melynek megtartására a szabadkőművesek szövetsége a szabadkőműveseket kötelezi, csak arra való, hogy a kölcsönös felismerést lehetővé tegye.

A szabadkőművesek szövetsége megkívánja tagjaitól, hogy saját nemesbülésükön munkálkodjanak, egymásnak ebbeli törekvéseit támogassák, a Nagypáholy alkotmányát és a páholy szabályait híven megtartsák.

A szabadkőművesek szövetsége az emberi nem egyetemlegességén alapulván, az egész emberiségre iparkodik kiterjeszteni a testvéri köteléket, amely a szabadkőműveseket a föld színén egyesíti és ezért tagjait a testvéri érzésnek szóval és jó példával való terjesztésére buzdítja.

A Nagypáholyok és a páholyoknak vezetősége szigorúan őrködött afölött, hogy a tagok az alapszabályok s az alapelvek rendelkezéseihez tartásuk magukat, azok szerint éljenek és cselekedjenek. Akik a szabályok ellen vétettek, azokat büntetéssel sújtotta s esetleg kizárta a szövetség kötelékéből a páholyok elsőfokú, illetve a Nagypáholy másodfokú ítélőszéke. A szabadkőművesség vezetőségét tehát csak akkor lehetett volna felelőssé tenni az egyes tagok botlásáért és vétkeiért, ha elnézte és meg nem torolta volna azoknak a hazáért, a vallás és erkölcs s egyéb köteleesség ellen esetleg elkövetett bűnös cselekményeit.

A Nagypáholy 1919. március 21-ikén beszüntette úgy a maga, mint a páholyok működését, tehát ettől az időtől fogva a Nagypáholy és a páholyok nem működtek, munkát nem végeztek és összejöveteleket nem rendeztek. Ennél fogva, miután közbejött a szabadkőműves szövetségnek kormányrendelettel történt feloszlata, a Nagypáholy és a páholyok vezetőségének nem volt módjában, a szabadkőműves szövetség törvényei és a szabadkőművesség eszméje ellen esetleg vétkező tagok felelősségre vonása.

Támadások a szabadkőművesség ellen

A szabadkőművességet időnként kisebb-nagyobb támadások érték mindig ott, abban az országban, amelyben az államhatalomnak vagy a hatalomra jutott politikai, társadalmi vagy egyéni irányzatnak nem volt kellemes vagy érvényesülésének látszólag vagy valóban útjában állott a szabadabb gondolkodás, a

társadalmi béke és a polgároknak mellétekintetek nélkül való megértő együttérzése.

Így volt ez hazánkban is. A 18-adik század második felében virágzásnak indult magyar szabadkőművességet az I. Ferenc trónra jutása után erőre kapott reakció, amely elfojtott minden szabadabb mozgást – megnémította, mert az 1794-ben megjelent császári rendelet a páholyokat feloszlatta és az osztrák abszolutizmus korszaka hosszabb időn keresztül lehetetlenné tett a magyarság érdekét szolgáló minden mozgalmat.

A nemzeti önállóságra törekvés mellett azonban mindig kísérlet történt a szabadkőműves munkásság megkezdésére. Az 1848-iki események hatása alatt több páholy keletkezett, de a bekövetkezett szomorú események hamar véget vetettek a páholyok életének.

A szabadságharcot követő abszolutizmus idejében nem lehetett gondolni sem szabadkőműves páholyok alapítására, ezért a külföldre bujdosott hazafiak, megértést és támogatást keresve hazánk ügye iránt, külföldi páholyokhoz folyamodtak fölvételeért. Az alkotmányos élet helyreállításával azután ezek a hazafiak alapították meg idehaza a magyar szabadkőművességet és alkottak páholyokat, amelyek előbb két, azután 1886 óta egy Nagypáholy vezetése mellett munkálkodtak.

Az első páholyok alapításában tevékeny részt vettek: Pulszky Ferenc, gr. Csáky Tivadar, Türr István, Joannovics György, gr. Teleki Sándor, Almásy Pál, Klapka György, Horváth Mihály. Az 1870-ben alakult Jánosrendű nagypáholy nagymestere lett Pulszky Ferenc, az 1871-ben alakult Magyarországi Nagy Oriens-é pedig Joannovics György, nyug. köz- oktatásügyi államtitkár. Ebből a két főhatásból alakult 1886-ban a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy. Ennek nagymesterei voltak: Pulszky Ferenc (1886–1888), Rakovszky István (1888–

1893), Ivánka Imre (1893–1896), Joannovics György (1897–1909), Bókay Árpád (1909–1918), Rau Gottlob (1919–1920).

Ebben az új korszakban a társadalom előkelő tagjai vettek részt a szabadkőművesség munkájában és a páholyokban igen élénk élet fejlődött ki. A páholyok folyton szaporodtak s 1918-ban 86 páholy és 11 kör működött Magyarországon. A szabadkőművesség arra törekedett, hogy jótékony hatással legyen a közéletre s a társadalmi kérdések tárgyalásával és megoldásával hasznos munkát végezzen.

Ezt a szép és hasznos munkát megakasztotta a világháború kitörése, majd a proletárdiktatúra. A tanácskormány lefoglalta a Nagypáholy vagyonát és budapesti házát átadta egyes szakszervezetei részére.

A román megszállás alatt a páholyok nem kezdhették meg működésüket; ennek elmúltá után a nagypáholy vezetősége megkísérelte a szabadkőművesség újjászervezését, de a bekövetkezett események ezt megakadályozták.

A vidéki páholyok helyiségeit ugyanis katonai vagy más alakulatok foglalták el, a nagypáholynek Budapesten a VI. kerület, Podmaniczky ucca 45. sz. alatt levő házát pedig 1920. május 14-én délelőtt 9 órakor egy százados vezetésével nagyobb katonai csapat szállotta meg; a Nagypáholy igazgatóját és szolgaszemélyzetét kilakoltatta.

A lakásügyek miniszteri biztosa ezt a házat s annak összes helyiségeit másnap 1920. május 15-én, 670–1920. és R. 25217–1920. szám alatt kelt határozatával hivatalból igénybe vette s annak főbérletjéül a Magyar Országos Véderő Egyesületet¹²⁵ jelölte ki, amely egyesület ma is birtokolja az épületet, noha a m. kir. belügyminiszter 736–1923. VIII. res. szám alatt kelt

---

125

rendeletével az országos Betegsegélyző alapnak adományozta. A lakásügyek miniszteri biztosa határozatának főindoka az volt, hogy a házat a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy már több mint féléve nem használja, a bérbe adott s lakásul szolgáló helyiségeken kívül a többi rész teljesen használatlan s lehetetlen megengedni, hogy egy ház egészen használatlanul álljon, a MOVE-nek pedig, mint közérdekű intézménynek helyiségszüksége kétségtelen.

Ezt követőleg a m. kir. belügyminiszter 1920. május 18-án 1550–1920. res. számú rendeletével a Magyarországi Szabadkőművességet véglegesen feloszlatta. A rendelet szövege a következő: Valamennyi törvényhatósági kormánybiztos úrnak!

A szabadkőműves egyesületek (páholyok, stb.) kivétel nélkül humanisztikus vagy társadalmi célok megvalósítására alakultak meg. A közelmúlt sajnálatos eseményeiből azt tapasztaltam, hogy alapszabályaikban kitűzött, kormányhatóságilag is szankcionált céljaik és feladatuk megvalósítása helyett a politikai élet irányítására és a tényleges hatalomnak kezükhöz ragadására terelték át egyleti tevékenységüket.

A szabadkőművességnek a háború felidőzésben, a háború folyamán, majd pedig annak szerencsétlen országunkat balsikerrel sújtott befejeztével a defetizmus és az általános destrukció élesztgetésében, a forradalmak és a bolsevizmus felidőzésében való tartós aknamunkája köztudomású tény. A magyar társadalomnak, a sajtónak, az egyes törvényhatóságoknak a szabadkőműves páholyok elleni egyöntetű állásfoglalásának kitérnem lehetetlen volt és megelőzéséül annak, hogy a hazáját, vallását, nemzetiségét megtagadott és titokban még most is konspiráló szabadkőművesség ezen átkos, nemzetromboló aknamunkáját tovább is folytathassa, az egyesületek feletti

törvényadta jogomnál fogva, Magyarország egész területén levő minden néven nevezendő szabadkőműves egyesületet (páholyt, intézményt) ezennel véglegesen feloszlatom, tekintet nélkül arra, hogy az illető alakulat kormányhatóságilag láttamozott alapszabályokkal bír-e, jelenleg működik-e vagy sem. Ezen intézkedésem végrehajtásával az illető törvényhatóságok kormánybiztosait bízom meg miniszteri biztosi hatáskörrel.

Budapest, 1920. május 18.

Dr. Dömötör Mihály.

A rendelet indokolása teljesen alaptalan és vagy tévedés, vagy elfogultság sugallta.

A magyar szabadkőművesség akkor, amikor kellett, híven teljesítette magas hivatását. Az 1870-es években, midőn az abszolutizmus romjait kellett eltakarítani, midőn hirtelen kellett fölépíteni egy modern, politikailag egészen új helyzetbe került állam alapjait, nagyjainknak elég gondjuk volt a politikai alapvetéssel, a magán- és közélet törvényeinek és intézményeinek megalkotásával, tehát szociális kérdésekkel, a társadalom különböző rétegeinek összeforrasztásával, társadalmi bajok orvoslásával, a magyar társadalom életerejének fölkeltésével és megszervezésével nem igen törődhettek. Pedig a bajok ezrei emésztették a társadalmat. És akkor vette a kezébe a társadalom nemes lelkének nevelését a szabadkőművesség. A jótékony, az emberbaráti, a kulturális intézmények egész seregét létesíti, az emberekben megmozgatja a szívet, hogy egymásért dobogjon, hogy a gazdag a szegényért, a hatalmas a gyengéért, a tudós a tudatlanért dolgozzék. Ezt a társadalmi nevelést senki más és semmi más nem végezhette el. Ez a nemes cél tömörítette hazánk legjobbait.

Lehetek talán olyanok, akik ezt a társaságot ugró deszkának használták, voltak, akik az ő egyéni eszméiket akarták beleplántálni a közösségbe, de ha majdan évek múlva objektív tudósok, történészek és társadalomtudósok fogják lapozgatni azt a fekete könyvet, amelyet a mi megbélyegzésünkre adtak ki és azok, akiknek neveit abban felsorolták, már régen elköltöztek az élők sorából, akkor meg fogják állapítani, hogy igen sokan, akiket nemes idealizmusuk, embertársaik iránt való szeretetük; a haladás szelleme és nemzetük erejének fokozása vitt e társaságba: egész életükkel, működésükkel, cselekedeteikkel, gondolataikkal a nemzet nagyságán, az emberi közösség megteremtésén munkálkodtak. Ez a fekete könyv jók és igazak könyve lesz annál inkább, mert a társadalmi élet alakulásában olyan hiányokat fog észlelni a tudós kutató, amely biztosan nem állott volna be, ha a fekete könyvben foglalt egyének eszükkel, szívükkel, jótekonyságukkal tovább működhetek volna és a társadalmi béke és haladás irányában nevelő hatásukat tovább gyakorolhatták volna. Ami az abszolutizmus után a nemzet életszükséglete volt, az még inkább az lett volna a háború tetet, lelket pusztító hatása után. Versailles és Trianont lehet csinálni az emberiség nemes érzülete nélkül, de Locarnókat soha.

Ennek tudatában s az igazság érzésével a szabadkőművesség vezetősége nem nyugodhatott meg a belügyminiszter intézkedésében, amelynek jogszerűségét el nem ismerhetjük, mert nem előzte meg az alapszabályok értelmében kötelező vizsgálat a felosztatás elrendelését. Az egyesületi jogszabály szerint ugyanis abban az esetben, ha az egyesület az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, amennyiben működésének további folytatása által az állami vagy az egyesületi tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, a kormány az egyesületet felfüggesztheti s a

felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszthatja vagy esetleg az alapszabályok pontosabb megtartására kötelezi.

Ezért kérte a magyar szabadkőművesség vezetősége a felosztatás óta minden kormányváltozás alkalmával a miniszterelnököktől és a belügyminiszterektől szóval és írásban a vizsgálat elrendelését és foganatosítását, amelynek során kideríthető lett volna, hogy követett-e el a magyar szabadkőművesség olyan bűnt vagy alapszabály-ellenességet, amely felosztatását indokoltá tette. Ezt a sokszor kért vizsgálatot azonban a mai napig sem rendelték el.

A szabadkőművesség kötelékébe tartozott a magyar társadalomnak igen sok előkelő tagja, akik mind politikai, mind közgazdasági téren kiválóan hasznos hazafias működést fejtenek ki s akikre nem lehet közömbös, hogy terheli-e őket az a sokféle nagy bűn, amelyet a felosztatást elrendelő miniszteri határozat indokolása felsorol. Az ily támadások még folyton tartanak s hol egyik, hol másik lapban látnak napvilágot. Ezek ellen a támadások ellen védekezni nem lehetett, mert egyrészt eleinte a lapokban való védekező közleményeket a cenzúra nem engedte meg, másrészt a katonai szervezetek minden iratot lefoglaltak s a szabadkőművesség vezetőségének nincs birtokában az irattár, amelyből a támadást okmányilag megcáfolni lehetne. Ennélfogva most csak azt lehet kijelenteni, hogy a sajtó egyrésze és a társadalom egyes rétegei részéről intézett támadások egyáltalán nem felelnek meg a valóságnak. És ezekkel szemben nincs más mód az igazság kiderítésére, mint megismertetni a közönséggel, mi a szabadkőművesség s mit cselekedett a magyar szabadkőművesség a haza és a társadalom érdekében, amiből azután a nagyközönség megítélheti, hogy van-e szükség Magyarországon szabadkőművességre.

A szabadkőműveseknek egyénileg nem érdekük, hogy legyen Magyarországon szabadkőművesség, mert ez a helyzet reájuk csak nagy anyagi és időbeli áldozatot (és kellemetlenséget) jelentett és támadást vont maga után, de érdeke az országnak és a társadalomnak; s ha a vezető politikusok és irányt adó emberek belátják, hogy szabadkőművességre szükség van: a józan megfontolás parancsolólag fogja követelni a Nagypáholy és a páholyok visszaállítását.

A szabadkőművesség és a háború

Az emberiség egyetemes boldogságáért munkálkodó szabadkőművesség mindenkor irtózott minden erőszakosságtól; az értelem fejlesztése, a gondolatok érlelése, tisztázása útján, a meggyőzés eszközeivel az emberszeretet hirdetésével és gyakorlásával harcolt a tudatlanság és rosszindulat ellen. Sohasem tévesztette szem elől, hogy üdvösebb meggyőzni, mint legyőzni az embereket. Megelégedett a puszta tanítással, az értelem felvilágosításával, a meglévő bajok gyógyításával s ezek forrásainak apasztásával. A szabadkőműves szövetség tagjait az a meggyőződés vezette, hogy úgy szolgálja legjobban az emberi művelődés és boldogság ügyét, ha nem kielezi, sőt ellenkezőleg tompítani igyekszik az ellentéteket, ha nem megosztja, de egyesíti a társadalmat alkotó elemeket. A szabadkőművesség ezért egyet jelentett a békés haladással.

A magyar szabadkőművesség vezérlő elvei a régi angol alapelvekben gyökereztek, amelyekben legfőbb szabályul az erkölcsi törvénynek való engedelmség volt felállítva s azon vallás követése íratott elő, amelyben, minden ember megegyez, t. i. hogy jó és hű, vagyis derék és becsületes férfiak legyenek, bármi elnevezés vagy meggyőződés válassza is el különben az illetőket egymástól. Ez az elv lehetővé tette, hogy a szövetségben koronás

fők, vagyoni és szellemi arisztokraták, egyháziak és világiak, vagyonos és szegény, de jellemileg feddhetlen és szabad férfiak egysüljenek egymással az emberi felvilágosodás és emberszeretet ápolására.

Nem lép fel támadólag sem állami sem társadalmi vagy vallási intézmények ellen. Működése köréből ki van zárva minden politikai és vallási kérdés vitatása s ezt a szövetség mindenkor gondosan kerülte is. Nem foglalkozik tehát semmiféle általános állami vagy pártpolitikával és pedig nemcsak azért, mert alapszabályai tiltották, hanem azért is, mert az eszmék küzdelmében kifejlődni szokott pártos szellem befolyásától mind magát az intézményt, mind a szövetség tagjait meg akarta kímélni.

Ezektől az elvektől vezetve s az emberszeretet parancsát követve a szabadkőművesség nem foglalkozott olyan dolgokkal és nem tárgyalt oly ügyeket, amelyek ellentéteket idéztek volna elő az államok, a nemzetek, a népfajok, a vallásfelekezetek és egyes emberek között. Az általános emberi igazság keresésével, az emberszeretet hirdetésével, fejlesztésével és gyakorlásával nem fér össze a gyűlölet, a harag, a bosszú, a hatalmi vágy és viszály fölkeltése, hanem a békés kiegyenlítés és a szeretetteljes megértés előmozdítása.

A szabadkőművesség tehát ellene van a háborúskodásnak, s a magyar szabadkőművesség semmiféle befolyással nem volt a világháború kitörésére, nem idézett elő olyan mozgalmat és nem követett el semmi oly cselekményt, mely indító oka lett volna a háborúnak.

De nem is volt befolyása a magyar szabadkőművességnek az államhatalomra, a kormányra vagy az irányadó politikusokra. Ha lett volna befolyása, bizonyára érvényesítette volna befolyását abban a tekintetben, hogy a háború elkerültesék.

Mikor azonban a háború hullámai magasra csaptak és hazánkat elbontással fenyegették s mikor a szomszéd két államban inogni kezdett a szövetségi hűség és a diplomácia nem volt képes a szövetség egyensúlyát megtartani, a szabadkőművességnek, az akkori magyar miniszterelnök kívánságára, mégis kísérletet kellett tenni az Olaszországgal és Romániával való háború elkerülésére. Erre vonatkozólag Tisza Istvánnak nemrég megjelent levelezései érdekes adatokkal szolgálnak. Gróf Forgács János külügyi osztályfőnökhöz 1914 augusztus 28-án intézett levelében ezt írja: „A szabadkőművesekre vonatkozó szuggesztiódat igyekszem megvalósítani, reményiem, pár nap alatt eredményről számolhatok be.” (*Gróf Tisza István összes munkái, 4. sor. Levelék II. kötet, 98. 1.*)

Néhány nappal később, 1914. szeptember 1-én pedig gróf Czernin bukaresti követhoz a következő levelet intézte (uo. 111. 1.):

„Lieber Freund!

Auf eine Anregung vom Ballplatz habe ich bei den Führern der hiesigen Freimaurer-Logen in Vorschlag gebracht, dass sie im Wege der rumänischen Freimaurer auf die dortige Presse einwirken und wenigstens so viel erreichen sollten, dass die Kriegsereignisse in einer objektiven und wahrheitsgemässen Weise veröffentlicht werden.

Der Überbringer dieses Briefes, Herr Jenő Csú-kássy, reist nun im Auftrage dieser Herren nach Bukarest, wo er mit dortigen angesehenen Journalisten in Verbindung zu treten trachten wird.

Indem ich diesen tüchtigen und vertrauenswürdigen Mann dir bestens anempfehle, bitte ich dich ihm bei Erfüllung seiner patriotischen Aufgabe in jeder Hinsicht behilflich beistehen zu wollen.

Mit warmer Freundschaft,

Dein ergebener Tisza”.

Csukássy Jenő helyettes nagymester egy bécsi előkelő szabadkőműves hírlapíróval el is utazott Bukarestbe s megtettek mindent, amit az akkor már kiélesedett viszonyok mellett tenni lehetett. Sikert azonban nem érhettek el, mert az orosz befolyás és nyomás, különösen az orosz aranyak hatása oly erős volt már akkor, hogy azt gyengíteni nem sikerült. Az olaszországi helyzet 1915. év elején már nagyon fenyegető volt és ekkor Tisza István és a külügyminiszter tudtával és támogatásával szintén a magyar szabadkőművesség tett kísérletet a viszony megjavítására. Erre vonatkozik Tiszának gróf Forgács János osztályfőnökhöz Bécsbe 1915. január 18-án intézett következő levele (u. o. III. k., 49. 1.)

„Kedves Barátom!

Mellékelt levelet az itteni szabadkőművesek küldik a nápolyi páholy egyik főemberének azzal a kéréssel, hogy azt a cenzúra elkerülésével juttassuk el hozzájuk.

Miután a mi kezdeményezésünkre és kérésünkre megindított akcióról van szó, továbbítom a levelet azzal a kéréssel, hogy azt nápolyi konzulunk útján lennél szíves rendeltetési helyére eljuttatni.

*Szívvel üdvözöl
igaz híved Tisza.”*

Ezt megelőzőleg a Nagypáholy tárgyalta Olaszország magatartását s ebből kifolyólag egyik páholy vezető tagja, igen neves fővárosi orvos, 1914. augusztus végén írt régi ismerősének és barátjának, egy genuai egyetemi tanárnak – aki híres nőorvos, volt országgyűlési képviselő és vezető politikus volt – szemrehányó levelet, amiért az olaszok nem tartják meg a szövetségi szerződést.

A válasz tartalma és hangja oly elfogultan ellenséges volt, hogy arra a budapesti orvos nem is válaszolt. 1915. április 6-ikán azonban Genuából táviratot kapott, melyben az említett egyetemi tanár hívta, hogy jöjjön azonnal, amire azt válaszolta, hogy a mai viszonyok között lehetetlen elutaznia.

Ezután több hívó távirat jött; majd 1915 április 1-én kelt levél, amelyben a genuai tanár a többek között azt írja: „A jelenlegi pillanat kritikus és igen nagyfontosságú és a két nemzet egy barátjának sem szabadna semmit elmulasztani, amivel az összes népek javát szolgáló együttes működést elősegíthetné.”

A budapesti szabadkőműves orvos nem mert kormányjövahagyás nélkül ily útra vállalkozni, ezért bemutatta Tisza István miniszterelnöknek a táviratokat s a levelet, aki kívánatosnak tartván az utazást, 1915. április 19-én Olaszországba elutazott. Az egész olasz úton mindenütt katonákkal, hadiszerekkel telt vonatokkal találkozott, minden állomás tömve volt katonákkal, tisztekkel; a lapokban minden cikk azt hangsúlyozta, hogy mennyire elérkezett az utolsó órája annak, hogy Olaszország a központi hatalmak ellen beavatkozzék a háborúba.

A genuai tanár úgy nyilatkozott, azért kívánt budapesti barátjával találkozni, hogy megbeszéljék a politikai helyzetet, hátha találnak valami módot a tragikus helyzetből való kibontakozásra. Előre bocsátotta, hogy ők (olaszok) mindnyájan, kormány és nép, szeretik a magyarokat, de gyűlölik a németet, még jobban, mint Ausztriát, amelyet csak Németország által felbujtottnak tekintenek. A magyarok az áldozat, akik vérüket és vagyonukat feláldozzák más országokért, minden cél és haszon nélkül.

Olaszországot – nézete szerint – nemcsak a Németország elleni gyűlölet, hanem Franciaországtól és különösen Angliától

való félelem kényszeríti a központi hatalmak elleni háborúra. A genuai tanárhoz olasz előkelőségektől, képviselőktől akkor érkezett levelek tartalma mind háborúra valló és ilyenre izgató volt s a gondolatmenet: félelem Angliától, gyűlölet Németország ellen. Az említett tanár véleménye szerint ütött Magyarország szabadságának órája; ha a kedvező alkalmat nem ragadják meg, az talán soha többé vissza nem jön. Az volt a tanácsa, hogy Magyarország szakadjon el Ausztriától.

Április 21-ikén Rómába utaztak, hogy ott vezető politikusokkal s Sonnino belügyminiszterrel értekezzenek. Sonnino a budapesti orvost a helyzetre való tekintettel nem fogadhatta s így csak a genuai tanár jelent meg nála. Sonnino üzenetet küldött Tisza Istvánnak, melynek tartalma a többek között a következő volt: „Az olasz nép szelleme mindenben rokonszenvez Magyarországgal és a magyar néppel; ezért midőn Magyarországnak kedvező politikát kezdeményezek, e működésemben nemzetemnél nemhogy akadályt nem találok, hanem ellenkezőleg, bátorítást. Ezen politika keresztülvitelét úgy képzelem, hogy a magyar kormány a magyarországi horvátokkal és románokkal (különösen az utóbbiakkal) való benső viszony megteremtése után legyen kezdeményezője az európai nemzetek jelenlegi és maradandó békéje megteremtésének, ezért a magyar kormánynak mindent elő kell készíteni, hogy kijelenthesse, hogy akarja a békét, Olaszországnak minden erkölcsi diszpozíciója meg van arra és érdeke is, hogy támogassa egy oly nagy Magyarország létre jöve telét, amely a lehető legfüggetlenebb a német befolyástól és igen könnyű lesz oly titkos megegyezést létesíteni Magyar- ország, Olaszország és Románia között, mely által ezen országok speciális érdekei kielégítést nyernének. Ezt tartom az egyetlen lehetséges módnak, hogy a mai tragikus problémát megoldjuk.”

A genuai tanár azt a javaslatot is tette, hogy küldjünk Olaszországba vándorszónokokat, akik a különböző városokban a magyar-olasz barátságnak és a fölvetett eszmének propagandát csinálnának.

A magyar orvos visszatérve jelentést tett útjáról gróf Tisza Istvánnak s közölte Sonnino üzenetét. Tisza akként nyilatkozott, hogy ilyen javaslatról nem lehet beszélni. A két orvos között ezután még több táviratváltás volt, de az ellentétes nézeteket kiegyenlíteni nem lehetett.

Közben gróf Tisza Istvánnak dr. Vadász Lipót útján nyilvánított óhajtására a Nagypáholy egy bizottságot akart kiküldeni az olaszországi Nagypáholyhoz, de a bizottság Fiúménál tovább már nem juthatott.

Amit a diplomata nem helyesen csináltak vagy elrontottak, azt a politikai és diplomáciai működésre be nem rendezett szabadkőművesség sem volt képes megjavítani. Az olasz nép hangulata s Olaszország helyzete az olasz szabadkőművességet is a háborús mozgalom körébe sodorta. Midőn az olasz hadüzenet megtörtént, a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy szövetségtanácsa 1915. május 29-én a következő határozatot hozta azzal, hogy a határozat a napilapokban és a szövetséges és semleges államok szabadkőműves főhatóságaival közöltessék: „A legutóbbi napokban hitelesnek látszó újsághírek szerint az olaszországi szabadkőművesség hivatalos szervei kijelentették, hogy a háborút nemcsak örömmel üdvözlük, nemcsak óhajtották, hanem elő is készítették. A szabadkőművesség a békének, az emberiség testvéri összetartásának, a becsületességnek és szeretetnek hirdetője és sohasem állhat ezekkel ellentétes eszmék szolgálatába. A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy ennél fogva nem tekinti szabadkőműveseknek azokat, akik az adott szónak és a szerződés

szentségébe vetett hitnek lerombolásán dolgoznak, akik hitszegő módon a szövetségestárs elárulására serkentenek és akik az emberiséget újabb véráldozatokba és szenvedésekbe kergetik. Mindezek alapján a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy elhatározta, hogy Olaszország Nagyoriensével minden közösséget megtagad és vele minden összeköttetést megszakít.”A magyar szabadkőműves Nagypáholy a kormány jóváhagyásával a magyar viszonyokat feltűntető tárgyilagos füzeteket juttatott a semleges államok szabadkőműves köreihez; az amerikai szabad- kőműves főhatóságokhoz pedig tájékoztató iratot küldött a háború okairól és igaz ügyünk megvilágítása tárgyában egy körlevél kíséretében. E levél szövegének egy része a következő:

„Ég a világ. Gonoszabbul, mint a felgyújtott városok és falvak lángjai, mint a tűzben szétomló házak zsarátnoka, dühöng a népek között a fékevesztett gyűlölet lobogása és nemcsak azzal fenyeget, hogy megsemmisíti milliók és milliók vagyonát, hanem azzal is, hogy lerombolja a hidakat, melyeket annyi nemzedék szellemi munkája, kultúrtörökvése a nemzeteket elválasztó örvények fölé vert, azzal is, hogy betemeti az utakat, melyek egyik néptől a másikhoz vezetnek. Veszélyben van az emberiség nagy templomának épülete. És mi, akik egy belső szózatnak engedelmességgel szent odaadással szenteltük magunkat felépítésére, őriztük oszlopait, ma már valamennyien azt kérdezzük, hogyan és mikor kezdődjék meg az újraépítés és mi történjék, hogy a jövőben megvédhessük, amit már kivívtunk. Az igazsághoz az út csak a világosságon át vezet és az igazság az az alap, az egyedül biztos talaj, amelyen a szabadkőműves épület nyugodhatik. Magasra csapnak fel a lelkesedésnek, de éppúgy az izgatottságnak hullámai is, nálunk, a vén Európában, magasabbra talán, mint azt, távol a nagy világdráma centrumaitól, csak

elképzelni is lehet. De mindamellet mi, Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia szabadkőművesei méltán dicsekedhetünk azzal, hogy még ezen hatalmas háború közepette is, melyet hazánk fennállásáért, nemzetünk jövőjéért vívunk, híven és tisztán megőrizzük a kőművesség legszebb, legfelségesebb eszményképét: az emberiséget. És büszke öntudattal mondhatjuk el, hogy azon immár félezi időszakban, amióta ez a gigászi küzdelem folyik, nem volt egy pillanat, nem volt egy olyan helyzet, amelyben a mi szabadkőműves kötelességünk, még ha a legnagyobb mértékkel mérjük is, ne egyezett volna meg feltétlenül és pontosan hazafias érzéseinkkel.

És ez a pompás és fölséges harmónia, amely szebb, mint a szférák zenéje, melyről Pythagorás álmodott, adja nekünk az erőt és bizalmat, de egyúttal a parancsoló kötelességgé vált tudatot is, hogy önnek, érdemes Nagymester testvér és minden testvérnek, ott túl az óceánon, odakiáltsuk, hogy amikor mi magyarok, osztrákok és németek hazafias kötelességünk teljesítésében, hazafias önfeláldozásunkban a végsőkig elme gyünk, ugyanakkor a szabadkőművesség és a legtisztább emberiesség szent és elidegeníthetetlen javait őrizzük és védelmezzük. Mert az emberiség legszentebb javai forognak kockán. Ha politikai vagy katonai okok egyik vagy másik percben más valamit tolnak is előtérbe; mi, akik Európa közepén élünk, mint természetes közvetítők nyugat és kelet között, mi tudjuk, értjük, látjuk és. mióta csak élünk, láttuk, hogy az emberiséget kell megmenteni a fenyegető orosz veszedelemtől.

Németország és a Magyar–Osztrák Monarchia szabadkőművessége, mely mindig híven őrizte a nagy munkánkért való lelkesedés szent lángját, megsemmisülne, ha lehetséges lenne, hogy ebben a harcban Oroszország győzzön.

És a nagy templom evvel elveszítené két igen fontos oszlopát. Ennek nem szabad és nem lehet megtörténnie és nem is fog megtörténni. Ezt látjuk és tudjuk, mi, akik napról-napra szemtanúi vagyunk fivéreink és fiaink hősi küzdelmének és az egész nemzet növekvő lelkesedésének. És ezek meg fogják nekünk szerezni a győzelmet, még pedig, ha a jelek nem csálnak, nem is sokára.

Nem vitatkozni akarunk a másik táborban levő testvéreinkkel, akik Angliában és Franciaországban úgy érzik, hogy őket Oroszország soha nem fenyegetheti. És ha a mi szavunk gyöngé lenne, hogy a gyűlölet kardalát, mely ellenségeink táborából felzúgva harsog, túlkiáltsa, úgy hogy ön, érdemes Nagymester testvér, meg sem is hallhatja, úgy kérjük, figyeljen ama másik hangokra: És a halottak beszélni fognak! És a legyilkoltak és lemészároltak feltámadnak, sírjaik felpattannak és ezrével és százezrével szállnak ki belőlük azok, akiket a fekete százak halálra kínoztak: véres hústömeggé gyúrt tudósok és költők, meggyalázott asszonyok, legyilkolt gyermekek. Ezek mind kiszállnak sírjukból, az ő hangjuk áthangzik a tengereken, túlharsogja az óceán zúgását és egyesül a miénkkel egy hatalmas kiáltássá! Mester, mester, ellenállhat ön ennek az igének?

Az egész civilizált világban fel kell hangzania az elszörnyedés rémkiáltásának, hogy minden erőt egyesítsen a modern humanizmus ellensége, az önkény- uralom ellen. Ez lenne a legszebb szabadkőműves munka.”

Emberbaráti tevékenység a háború alatt

1. Hadikórházak

hallgatva, díjtalanul tett ott szolgálatot. 582 sebesültet kezeltek, köztük 166 tisztet és önkéntest és 416 legénységbelit, összesen

16.754 ápolási napon. Haláleset összesen négy volt. Rokanttá csak kevesen lettek; a legtöbbben visszatértek a harctérre, ahonnan szeretettel és hálával teljes levelekben emlékeztek meg az ebben a kórházban töltött napokról. 1915. szeptember 1-én oszlatták fel a kórházat, mivel úgy látszott, hogy arra már szükség nem volt. Megépültek ugyanis Budapesten és a vidéken a nagy, monstre barakk-kórházak, melyek szükségtelenné tették azokat a kis kórházakat, melyekre égetően szükség volt akkor, amikor meglepett, megrohant bennünket a senki által nem gyanított háború.

A nagypáholy kórházán kívül Budapesten még két szabadkőműves kisegítő kórház létesült. Egyiket a Deák Ferenc Páholy rendezte be alkotásának, a Nyomorék gyermekek otthonának helyiségében, amelyben állandóan 100—200 sebesült katona részesült gondos ápolásban. A páholybeli orvosok közreműködése és felügyelete mellett számos nővér, mint önkéntes ápoló segédkezett, több nővér pedig a kórház háztartása körül buzgólkodott.

A másikat a Demokratia páholy „A beteg katonák hospiciuma” cím alatt 1914. november havában nyitotta meg. Előbb 70 ágyra rendezte be, később az ágyak számát 80-ra emelte fel. 1915. év végéig abban 751 beteg katonát kezeltek 28.846 ápolási napon át. Zander és fűvókészülékek is voltak a sebészeti betegek s a rokkantak utókezelésére. A páholy havonta 1500 koronát áldozott a kórház fenntartására. A költségek egy részét a katonai kincstár megtérítette.

A Szabolcs páholynak Nyíregyházán 14 ágyra berendezett kórháza 1914. augusztus havától 1915 év okt. haváig működött, amelyet a páholy minden külső segítség nélkül, tisztán a testvérek hozzájárulásából és a lelkes testvérek és nővérek odaadó munkálkodásával tartott fenn. A kórházban 130 beteg és sebesült

katonatisztet ápoltak 3556 ápolási napon át. A kórház fentartása a jelentékeny értékű természetbeni adományokon kívül 15.000 korona költséget igényelt.

A Munka páholy Nagykanizsán új, még föl nem avatott házát vöröskereszt kórházi célokra engedte át. A kórházban tiszteket és legénysége állománybeli katonákat ápoltak. A László király páholy helyiségét Nagyváradon hadikórház céljára rendezte be. A kórház 1915. november hó első napjáig működött. A testvérek és nővérek a kórház fenntartása és az ápolás körül elismerésre méltó működést fejtettek ki.

Az Árpád páholy Szegeden, helyiségeit hadikórházzá alakította át; saját költségén rendezte be s annak költségét a tagok hozzájárulásával biztosította. Az ápoltak létszáma állandóan 46 volt. Az orvosi tennivalókat egyik orvos testvér látta el. Az ápolást s a háztartási dolgokat a nővérek teljesítették.

A Kárpát páholy Ungváron 21 ágyas kórházat tartott fenn saját erejéből.

A Dél páholy Lúgoson, helyiségeit a mozgósítás elrendelése alkalmával hadikórházzá alakította át.

Hadikórházak rendeztettek be Baján a Honszeretet, Aradon az összetartás, Versecen az Auróra páholy házában. Komáromban a Klapka kör helyiségében, Győrben a Philantrophia páholy alkotásának, a Diák-otthonnak épületében; Késmárkon pedig a Szepes páholy helyiségeit az ev. polgári leányiskolának engedte át, melynek épületében hadikórház volt. Ugyanott egy testvér maga állított fel egy 50 ágyas kórházat s annak teljes ellátását is vállalta. A szabadkőműves testvérek és nővérek buzgólkodása a kórházon kívül való gondozásra is kiterjedt és közreműködtek abban a tekintetben is, hogy a harctérről érkező beteg és sebesült katonák fogadása szeretetteljes

legyen s úgy ők, mint a harctéren levő katonák minél több szeretetadományban részesüljenek.

2. Hadikölcsön

A háború nemcsak ember és vér, hanem anyagi áldozatot is kíván. Sok pénz kellett a háború folytatásához s a kormány háborús kölcsön jegyzésre szólította fel a magyar közönséget. Ez a felhívás visszhangra talált a szabadkőművesség vezetőségénél s a Nagypáholy a következő körlevelet adta ki:

„A háború okozta rendkívüli költségek fedezhetése céljából a kormány legközelebb az ország lakosaitól kér kölcsönt s annak jegyzésére bocsájt ki felhívást. Ennek a hadikölcsönnek sikere nagy jelentőségű szeretett hazánk jelen állapota és jövője, valamint polgártársaink áldozatkészsége tekintetében.

A haza minden polgárának egyaránt érdeke, hogy sem a hadviselés, sem a kormányzat tekintetében fogyatkozás ne legyen, azért mindnyájunknak kötelessége közreműködni s arra törekedni, hogy a hadikölcsön jegyzése a legfényesebb sikert eredményezze. A háború szülte társadalmi bajok orvoslása* a nyomor enyhítése, a hadba vonult katonák meleg ruhával való ellátása és a megsebesült harcosok ápolása és gondozása körül páholyaink és testvéreink mindenütt a legszebb és legjobb példával jártak a társadalomban elől, illő tehát, hogy amikor a haza iránt való igazi szeretet újabb és fokozottabb mértékű megnyilvánulása kívánatos, sőt elengedhetetlenül szükséges, a testvérek ismét megtegyék kötelességüket. Szeretettel és bizalommal kérjük a páholyokat és testvéreket, jegyezzenek lehetőleg minél nagyobb összeget a kibocsájtandó hadikölcsönből és vegyék rá rokonaikat, barátaikat és ismerőseiket, hogy a jegyzésben minél nagyobb összeggel vegyenek részt.

Arra kérjük a szeretett főmester testvéreket, legyenek szívesek a Nagypáholyhoz bejelenteni, hogy a vezetésük alatt álló páholyok és testvérek milyen összeget jegyeztek.” Erre s a még ezt követőleg kibocsátott körlevélre beérkezett válaszok azt bizonyították, hogy a páholyok és testvérek egymással versenyezve igyekeztek hozzájárulni a kölcsön sikeréhez. Vagyonuk nagy részét hadikölcsönbe fektették és sok milliót bocsátottak a kormány rendelkezésére, mert megértették annak szükségét, hogy az akkori nehéz időben a szabadkőművességnek példamutatással kellett a társadalom élén előljárni. A magyar szabadkőművesség ezzel is újabb tanúbizonyságát adta annak, hogy az áldozatkészségben és hazafias kötelesség teljesítésében a magyar társadalom sokkal hatalmasabb és gazdagabb tényezőivel szemben is képes volt fölvenni a versenyt.

3. Különbéféle emberbaráti intézmények

A hadikórházak felállításával a páholyok helyiségeiben a harctérről betegen vagy sebesülten visszakerült katonák lévén elhelyezve, a páholyok rendszeres összejöveteleket nem tarthattak. Ezért, hogy a szabadkőművesség munkája ne csökkenjen, a Nagypáholy a következő levelet intézte a páholyokhoz.

„Kedves testvérek! A sors, amely egy rettenetes világháborúba állította szeretett hazánkat, aggódó és szenvedő egyénekre tagozta társadalmunkat, megváltoztatta a szabadkőműves munka irányát s akadályokat gördített a szertartásos munkák megkezdése elé.

És valóban a mai idő, amikor fiaink, testvéreink, rokonaink, barátaink a hadba vonultak és csataterekre mentek, hogy küzdjenek a gyilkosság védelmében reánk törő megszámlálhatatlan ellenséggel, hogy életüket, egészségüket

feláldozva, vérüket ontva harcoljanak szeretett édes hazánk területi épségéért, a mi biztonságunkért, jólétünkért, jövő boldogságunkért, országunk jó hírnevéért, mikor percről- percre azért szorongunk, rettegünk, mit hoz a jövő óra, dicsőségteljes örömet, vagy megrendítő szomorúságot, akkor nekünk, szabadkőműveseknek is tekintetünket a háborúval kapcsolatos tevékenységre kell irányítani s mi ránk is azt rója az emberbaráti és hazafiúi kötelesség, hogy gondoskodjunk a harcban megsebesült katonáink ápolásáról, egészségének helyreállításáról és a hadbavonult polgártársaink hátrahagyott családtagjainak ellátásáról.

Örömmel tapasztaljuk, hogy úgy a testvérek, mint a páholyok szabadkőműves lelkesedéssel és odaadó áldozatkészséggel teljesítik ez irányban kötelességüket s a társadalomban mindenütt jó példával járnak elől tevékenységükkel. Az emberszeretet és hazafiúi kötelesség ily módon való teljesítéséhez, ha kívánatos is a testvérek egyetértő munkássága és kapcsolatos kérdéseknek értekezleten való megbeszélése, nem múlhatatlanul szükséges a szertartásos munkák tartása.”

E felhívás megtöbbszörözte a páholyok és testvérek jótékony emberszerető munkásságát, úgy Budapesten, mint a vidéken részint intézmények útján, részint egyenként mindent elkövettek, hogy enyhítsék az itthon maradottak sorsát.

A Comenius Páholy foglalkoztató műhelye számtalan szegény asszonynak és leánynak adott keresetet és megélhetést. A foglalkoztató-műhelyben katonák részére szükséges ruházatot, kórházi felszerelést stb. készítettek és az ott dolgozó szegény asszonyok, akiknek legtöbbje azért volt kénytelen saját munkájával tartani fenn magát, mert hozzátartozóját elragadta

tőle a mozgósítás, amellet, hogy saját szükségleteit megkereste, a nagy közös célnak is rendelkezésére bocsátotta munkaerejét.

Hasonló foglalkoztató műhelyt tartott fenn a Progresszió Páholy is. Itt is leányoknak, asszonyoknak adott a műhely kenyeret és megélhetést.

Igen sokan voltak, akik ebédet vagy lakást nyújtottak az erre szorultaknak. Egy budapesti szabad- kőműves a háború kitörése óta minden nap hosszabb időn keresztül hatvan szegény embernek adott ebédet. A szabadkőművesség régi intézményei: az Ingyen kenyér és az Ingyen tej a háborúra való tekintettel nem várták meg a téli hideg beálltát arra, hogy működésüket megkezdjék, hanem a mozgósítás elrendelése után azonnal megnyitották kapuikat a szűkölködők előtt.

A háborúval kapcsolatos jótékonyág szolgálatába állott az az akció is, melyet a „diákvendéglátás bizottsága” indított meg. Az akció célja az volt, hogy azoknak a szegény diákoknak, akik ebből a célból tanáraiknál jelentkeztek, jószívű családoknál ebédet szerezzenek. A jelentkezett diákok a hét minden napján más-más vendégszerető család meghívottjai voltak. Ilyen módon több mint ezer jelentkező családnál száz és száz szegény sorsú gimnáziumi, kereskedelmi, polgári iskolai és reáliskolai tanuló számára sikerült biztosítani a napi táplálékot. Köztük a túlnyomó rész olyan emberek gyermeke volt, akik azokban a nehéz napokban a harctéren teljesítették kötelességüket és ezért nem tudtak családjuk fönntartásáról kellően gondoskodni.

A Humboldt Páholy által alapított „Cipót a szegényeknek” intézmény igen sok szegényt látott el ingyen cipővel.

Az Eötvös Páholy levesosztójában ingyen levest és ingyen teát osztottak ki a jelentkezők között.

A szabadkőműves testvérek köréből indult ki az az akció, mely élelmi cikkeket osztott ki a szegény családok részére a

Gerlóczy utcai elemi iskola helyiségében. A vidéki páholyok és tagjai hasonló emberbaráti munkásságot fejtettek ki. Különösen nagy munkát fejtett ki Késmárkon a Szepes páholy, amely többféle módon igyekezett segíteni a hadbavonultak családjain.

4. Főiskolai hallgatók támogatása

Beöthy Zsolt, a budapesti magyar királyi tudományegyetem akkori rektora fölhívta a nagyközönség figyelmét arra a nyomorúságos, nehéz helyzetre, melybe a mostani háború alatt Magyarország diáksága került. A magyar diákság anyagi helyzete már a háború előtt sem volt rózsás, már a háború előtt is sokat koplaltak és nélkülöztek ezek a fiúk, akikből kell kikerülnie Magyarország jövődjő közép- osztályának. A háború alatt azonban helyzetük egyszerűen tűrhetetlen lett amiatt, mert nemcsak a megélhetés lett sokkal drágább, de azok a kereseti alkalmak is megfogyatkoztak, amikor az egyetemi és más főiskolai hallgatóknak módjuk nyílt arra, hogy néhány koronát megkeressenek.

Beöthy Zsolt a magyar társadalom nemes szívéhez fordult azzal a kéréssel, hogy a főiskolai hallgatók szomorú helyzetén segítsen. Ez a fölhívás elsősorban a magyar szabadkőművesség körében talált visszhangra.

A Nagypáholy ez ügyben akként határozott, hogy a budapesti és vidéki páholyok rendezzenek felolvasásokkal és művészi előadással kapcsolatos teás- délutánokat s azok jövedelme a főiskolai hallgatók felsegélyezésére fordíttassék.

A páholyokhoz ily értelemben intézett felhívásnak szép sikere lett. Budapesten 15 és a vidéken 5 ilyen teás-délutánokat rendeztek belépődíj mellett, amelyeken mindig nagyszámú közönség jelent meg s élvezte azt az előadást, amelyet a fölkért művészek és művésznők nyújtottak.

Az előadásoknak 30 ezer koronát megközelítő jövedelméből a székesfővárosi diákmenzán 50 főiskolai tanuló nyert két tanéven keresztül díjmentes élelmezést. Az egyetem rektora köszönetét mondott ezért a Nagypáholyhoz intézett levelében.

5. Mezőlaborc felépítése

A háború több kárpáti falut romba döntött. 1915. évi augusztus havában országos mozgalom indult meg azzal a céllal, hogy újjraépítsék az elpusztult falvakat és új, szebb, modernebb, egészségesebb házakat építsenek azoknak a szerencsétlen honfitársainknak, akiket az orosz hadak dúlása földönfutókká tett.

Alig indult meg ez a mozgalom, a szabadkőművesség szerető érzéssel és tetterekesen kapcsolódott be a mozgalomba. A Nagymester vezetésével bizottság ment ki a feldúlt vidékre, megnézte a romba dőlt falvakat és a főszolgabíróval történt megbeszélés után a járás székhelyét, Mezőlaborcot választotta újjáépítésre.

A bizottság jelentése alapján a Nagypáholy körlevélben a felépítéshez szükséges összeg felajánlására s a Nagypáholy pénztárába való befizetésére hívta fel a páholyokat és testvéreket, hogy a romok közül diadalmasan kiemelkedő falvak között ott legyen a szabadkőművesek falva is.

A felhívásnak meglelt a kívánt eredménye. A páholyok és testvérek egymásután küldték adományaikat és hamarosan összegyűlt a szükséges, százezer koronát meghaladó összeg. Az építőbizottság kijavíttatta a megrongált és felépíttette a romba dőlt házakat. Továbbá a község által felajánlott telken építtetett egy gyermekkórházat is. Végül felállíttatott egy obeliszk, amelyen felírva megörökíttetett a végzett munka, hogy hirdesse a szabadkőművesség haza- és emberszeretetét.

A háborúban feldúlt tűzhelyeket újraépítő bizottság elnöke köszönetét mondott a Nagypáholyak Mezőlaborc házainak felépítéséért.

A szabadkőművesség békemozgalma

Az emberszeretet eszméjével ellenkezően a háború, az emberszeretet eszméit követő szabadkőművesség a háború borzalmas pusztítása láttára egy becsületes, hazánkra kedvező békemozgalom megindítására törekedett. És mihamarabb a központi szövetséges hatalmak által közrebocsátott békeajánlat megadta a jogi lehetőséget a szabadkőművességnek, hogy zavartalanul foglalkozhasson a leghatározottabb béketörekvésekkel, a Nagypáholy elhatározta, hogy minden erejével a béke létrejövételén fog dolgozni és ebben az irányban széleskörű tevékenységet fejt ki, hogy a társadalom felfogásában egyöntetű legyen a vágy a béke után, egyhangú a határozott megnyilatkozás a béke mellett.

A Nagypáholy ezt az elhatározását a semleges államok szabadkőműves főhatóságaival is közölni kívánta és amikor lehetett, megbízottakat küldött az említett főhatóságokhoz, hogy a béke eszméje minél gyorsabban és minél biztosabban elterjedjen. A kiküldötteket a külföldön szeretettel és megértéssel fogadták, amiből az a remény volt meríthető, hogy fáradozásuk nem lesz hiábavaló. Ez ügyben a Nagypáholy 1917. június 24-én a következő levelet intézte a svájci és a hollandi Nagypáholyok nagymesteréhez:

„Az áldatlan világháború kitörése óta lelkünk belsejében mélyen megrendülve látjuk a borzalmas pusztításokat, melyeket a háború vérben és javakban és legszentebb ideáljainkon fokozatosan végez. A lefolyt 3 évben szörnyűködve kellett látnunk, miként terjednek

a háború pusztító lángjai mindig új és új országokra, mint nyert a tűz mindig új tápot és fájdalommal látjuk, hogy az oltás szabadkőműves munkája helyébe a gyűjtogatás borzalmas munkája lépett. Keresnünk kell tehát azt az utat, mely ebből a szörnyű világkatasztrófából kivezet és aggódo lélekkel reméljük, hogy valaki kezébe veszi a világító fáklyát, hogy a világot a gyűlölet és a meghasonlás sötétségéből az emberszeretet világosságába vezesse.

A legmélyebb fájdalommal látjuk a háború pusztításait, az emberiség két táborba szakadt mindkét részén. És ha eddig szabadkőművesi lelkünk békeóhaját el kellett nyomnunk, most azt hisszük, hogy végre elérkezett az ideje annak, hogy mi is minden országot és minden nemzetet kielégítő igazságos békéről beszélhetünk, olyan békéről, amely minden nemzetnek fejlődését lehetővé teszi, amely az emberek között a gyűlöletet megszünteti, senkit sem alacsonyít le, hanem az emberiség kultúrközösségét újból megerősíti. Ilyen békét kell kívánnia minden igaz szabadkőművesnek. Távol áll tőlünk, hogy az egyes országok külpolitikájába, vagy diplomáciai tárgyalásaiba avatkozzunk, minket csak az az egyetlen szabadkőművesi gondolat vezérel, hogy közelebb vezessük a népeket a borzasztó háború végéhez és hogy ismét előmozdítsuk az. emberszeretetet és a testvériséget.

Az egész magyar szabadkőművesség nevében tehát arra kérjük érdemes Nagymester testvért, mint olyan szabadkőműves főhatóság fejét, amely a háború borzalmainak enyhítése és a kölcsönös megértés előkészítése körül igen nagy érdemeket szerzett, tenné meg az első lépést, hogy elérhessük azt a célt, hogy a hadviselő népek szívében szunnyadó békeóhaj tette váljon. Kezdeményezze érdemes Nagymester testvér a semleges országok más szabadkőműves főhatóságai segítségével, hogy útbaigazítsa a hadviselő államok nagypáholyaival való érintkezést

és hogy előkészítse a háborúba bonyolódott népek közt való kölcsönös megértést és az emberiség legszentebb eszméiért, a szabadságért, a népek és egyes emberek testvériségéért való együttműködést. Hajlandók vagyunk, hogy testvéreink közül néhányat önökhöz kiküldjünk, hogy személyes érintkezés által a kölcsönös megértés előkészítésének útját egyengessük.

A háború pusztításaitól megkímélt országok szabadkőműveseitől pedig elvárjuk, hogy a háború után kezdeményezni fogják a nagy és nemes műnek, a szabadkőművesi világszövetségnek újjáalkotását, hogy ismét összekovácsolják a darabokra szakadt testvérláncot. Arra kérjük igen érdemes Nagymester testvért, kutassa már most az utakat és készítse elő már most az alkalmas eszközöket, hogy világszövetségünk a háború után új életre hívassák el, hogy minden nemzetnek fiai együtt működhessenek a népek szabadságáért és az egész emberiség javára.”

Ennek a levélnek a másolata tudomásulvétel végett megküldetett Fried Alfréd testvérnek, a Nobel-díj nyertesének Bernbe és a hollandi háborúellenes liga (Anti-Oorlog-Raad) elnökségének.

A Nagypáholy 1917. október 2-án békemunkát tartott, amelyen azt a határozatot hozta, hogy a nemzetek közt a békére vezető kölcsönös megértés és megbecsülés előmozdítottassék és hogy a jövőben a háború keletkezésének egyik oka kiküszöböltessék, szükségesnek tartja, „hogy minden ország büntetőtörvénye súlyos büntettként torolja meg, ha bárki nyilvánosan, élőszóval, sajtó útján vagy bármi más módon idegen nemzetek, népek vagy népfajok ellen gyűlöletre izgat”.

Erről a határozatról a Nagypáholy értesítette a szövetséges, valamint a semleges államok szabadkőműves főhatóságait, az utóbbiakat arra kérve, hogy juttassák el ezt a határozatot a velünk

ellenséges viszonyban lévő országok szabadkőműves főhatóságaihoz. A háború befejezése után a Nagypáholy még egyszer megpróbálkozott érintkezést keresni a külföld szabadkőműveseivel. 1918 december havában francia, angol és olasz nyelven egy kis röpiratot dolgozott ki, melyben felvilágosította a volt ellenséges és a semleges államok szabadkőműveseit Magyarország nemzetiségi, földrajzi, történelmi és gazdasági helyzetéről s hozzájuk fordul támogatásért Magyarország integritásának megvédése érdekében. Ezt a röpiratot nagy számban terjesztették a magyar szabadkőművesek külföldi barátai és ismerősei körében.

A Nagypáholy még tovább is folytatta a kedvező béke tekintetében a mozgalmat és szikratávirat útján is kérte a külföldi főhatóságokat, hogy támogassák Magyarország jogos érdekét a béketárgyalások alkalmával. Azonban annak sikeres folytatásában a magyar szabadkőművességnek 1920. május havában történt feloszlata megakadályozta.

A szabadkőművesség gyásza Ferenc József elhunya alkalmával

A szabadkőműves első és főkötelessége a hazaszeretet és az államfő iránti hűség. Ez a hűség nyilvánult meg Ferencz József királyunk elhunya alkalmával. A Nagypáholy a temetés napján, 1916. év november hó 30-án este 8 órakor gyászmunkát tartott, amely hatásában és méreteiben hatalmas és szépségben gazdag volt s melyen a szabadkőművesek soha el nem homályosuló hálával hódoltak az igazságos nagy király emlékének. Ez alkalomból a Nagypáholy a következő körlevelet intézte a páholyokhoz:

Testvérek!

Fekete leplek fátyolával borítsátok be a műhelyeiteket beragyogó világosságokat. És a szomorúság, a fájdalom, a gyász komor színével övezzétek körül a kezetekben tartott munkásszerszámokat! Áldozatok a Felséges Úr emlékének, aki ebből a gyarló emberi világból a felkelő nap arany sugárzásában tündöklő szebb országba költözött!

Addig, amíg élt, a legszebb emberi erények köntöse övezte. A mi szemünkben ennek a köntösnek a ragyogása elhomályosította magát, a vállain tündöklő királyi palástot. Tiszta szívű volt: mert nem ismerte a rút, önző indulatokat és embertestvérei javára áldozta fel egész életét.

Elővigyázatos volt cselekedeteiben: mert ismerte a rája nehezedő gigászi felelősség súlyát. Bátor volt a veszély közepette: mert egy emberöltőnél hosszabb idő alatt viharokon és megpróbáltatásokon keresztül tudta vezetni a rája bízott népek hajóját.

Fáradhatatlan volt a jó és nemes gyakorlásában: mert atyai szíve gyöngéden magához ölelt minden szenvedőt.

Ismerte a szeretet törvényét: mert uralkodói műhelyében utolsó napjáig munkálkodott és dolgozószekéjében várta be a halált.

Testvérek! Ezek az erények nem idegenek előttünk. Ezek az erények annak az igaz embernek az erényei, amint a tökéletes szabadkőműves ideálképet szokták elibetek állítani a műhelyeitekben elhangzó tanítások!

A mi bölcsességünk, mely az elődök titokzatos messze múltba nyúló láncán keresztül szállott ránk drága örökség gyanánt, az, hogy mindenekfölött való, szent, örök értéknek és ezen földi világon az egyedüli igaz értéknek ismerjük az emberben az embert. Akkor is, ha ez az ember nyomorult, szenvedő, a

legutolsónál is utolsóbb. Akkor is, ha ez az ember legelső az első között és a trón magasságában, a hatalmat dicsőséget, történelmi örök életet adó korona fényében áll.

Legyetek rá büszkék, testvérek, hogy a mi sírnak hanyatló Felséges Urunkban megtaláltuk azt az igazi belső értéket, amely a mi számunkra a legdrágább és a legfontosabb, hogy a mi Felséges Urunk, akitől most fájdalmas szívvel búcsúzunk, hosszú patriarcha élete alatt szemünk előtt valósította meg a szabadkőműves eszmét: az igaz ember ideálját. Gyászoljátok meg benne az igaz embert, akinek a lelke testvér volt a mi legnagyobb mestereink lelkével.

És gyászoljátok meg benne a mi apostoli királyunkat, akinek alaptörvényeink szerint hűséggel tartozunk.

Jó királyunk, igazi kegyelmes urunk volt, hála neki, amiért alatta békében, háboríthatatlanul működhattunk az emberszeretet eszményeiért és a haladás nagy céljaiért! Áldozatok emlékének ősi szokás szerint!

E felhívás következtében a páholyok szintén tartottak gyászmunkát s őszinte kegyelettel emlékeztek meg a boldogult uralkodóról.

A szabadkőművesség az internáltakért

A háború kitörése sok hazánkfiát talált az ellenséges országokban, akiket onnan haza nem bocsátottak, hanem internáltak. Ezekért és a fogságba jutott katonáinkért felemelte szavát a Nagypáholy a semleges országokban működő szabadkőműves főhatóságok útján. Az érintkezést a háború kitörése után ugyan csakis a szövetséges és a semleges országok szabadkőműves főhatóságaival tarthatta fenn.

E tárgyban a Nagypáholy 1914. december 31-én a következő levelet intézte a semleges és szövetséges államok szabadkőműves főhatóságaihoz:

„A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy és a védelme alatt testvéri egyetértésben dolgozó magyar és osztrák páholyok a majdnem az egész világot elborító háború viharos napjaiban is ernyedetlenül és megszakítatlanul folytatják az emberszeretet munkáját. Ahhoz a számos és jelentős karitatív és szociális intézményhez, amelyeket mi és páholyaink alapítottunk és önzetlen nagy áldozatokkal fenntartunk, hogy a nyomort és a szenvedést enyhítsük, a haladást és felvilágosodást fejlesszük és terjesszük, csatlakozik most a gondoskodás, ápolás és segélyezés szervezése azok számára, akik mint harcosok, vagy mint szerencsétlen áldozatok testi épségükben vagy vagyonukban a háború által közvetve vagy közvetlenül károsodtak és hogy egzisztenciájukat fenntarthassák, a társadalom segítségére vannak utalva. Az általunk vagy támogatásunkkal felállított hadikórházak, ápolóhelyek, népkonyhák, ingyenkenyér-, ingyentej- és ruhakiosztó helyiségek, új szegénygyermek-menhelyek stb., stb. tanúbizonyságai a műhelyeink által ezen a téren is kifejtett szorgos és céltudatos munkának.

De amikor a hazaszeretet parancsának engedelmessé, erőnket néphadseregünk sebesültjeinek és betegeinek szolgálatára, a hadbavonultak szegény és éhező hozzátartozóinak segítségére szenteltük, nem feledkeztünk meg a tiszta emberszeretet parancsáról sem, amely kötelességünké teszi, hogy figyelmünkből és gondoskodásokból azoknak a segítségre szorultaknak is juttassunk, akik ellenséges államok alattvalói és vagy mint hadifoglyok, vagy mint nem kombattánsok Magyarország vagy Ausztria területén tartózkodnak.

Pontos és körültekintő kutatás és vizsgálat alapján erre nézve nyugodt lelkiismerettel és teljes határozottsággal megállapíthatjuk a következő tényeket:

Az ellenséges seregek elhagyott és csapataink kezébe került sebesültjei ugyanolyan orvosi kezelésben, gondos ápolásban és ételmezésben részesülnek, aminővel saját sebesültjeinket látjuk el. Az ellenséges seregek hadifogoly katonái külön e célra épített lakályos, tiszta, jól fűtött barakktáborokban vannak elhelyezve és ugyanazt az ételmezést kapják, mint a mi katonáink.

Az ellenséges államok nem kombattáns polgárai, akik a háború kitörésekor területünkön tartózkodtak és inkább itt akartak maradni, mint hazájukba visszatérni, amit egyáltalában nem akadályozott vagy nehezített meg senki és semmi (kivéve a kémkedés gyanújával terhelt néhány szerbet), sem koncentrációs táborokba összeterelve, sem internálva, sem személyes szabadságukban vagy cselekvésükben bármiképp korlátozva nincsenek és vagyonuk sincsen sem sequestrálva, sem lefoglalva; az egyetlen velük szemben alkalmazott óvrendszabály volt, hogy egyszer jelentkezniük kellett a hatóságnál, ahol nevüket és lakásukat feljegyezték. De valamennyien szabadon, vagyonuk háborítatlan birtokában, előbbi állásukban élnek hivatásuknak és járnak keresetük után és ami különösen a nagy számban itt élő tanítókat, tanítónőket és egyéb angol és francia alkalmazottakat és iparosokat illeti, ezek közül egyik se panaszkodhatik bármi csekély hatósági vagy társadalmi zaklatásról, hanem valamennyien ugyanazt a mozgási és iparszabadságot élvezik, mint saját állampolgáraink.

Fájdalom, Francia- és Angolországban egészen másképpen bánnak a magyar, osztrák és német állampolgárokkal. Amint ismeretes, a Francia- és Angolországban tartózkodó, részben már évek óta ott lakó békés állampolgárainkat korra és nemre való

tekintet nélkül és minden ok nélkül megfosztották személyes szabadságuktól, lakásuktól, állásuktól, keresetüktől és internálták őket egyes vidéki városokba vagy összezsúfolták őket úgynevezett „koncentrációs táborokba”, egyszóval ezeket a békés és a háborús eseményektől teljesen távol álló egyéneket hadifoglyoknak tekintik és ilyenekül kezelik, noha ők sem kombattáns, sem nem kombattáns minőségben nem tartoznak a fegyveres erőhöz, tehát a hágai nemzetközi békekonferencia határozmányai értelmében hadifoglyokként nem kezelhetők.

Úgy látszik, a jog szigetei eltűntek a gyűlölet hullámai között. De ahol a jog kényszerítő hatalma megszűnik, ott kezdődik az önkéntesen munkálkodó szabadkőművesség kötelessége. A nemzetközi jog helyére, amely egyes országokban egy időre megszűnt, lépjenek a nemzetközi emberszeretet törvényei. Van nemzetközi embergyűlölet is, mely dühében és elvakultságában a békés polgárban is elpusztítandó ellenséget lát és amely, mint fertőző betegség, lélekről-lélekre, népről-népre könnyen elterjedhet. A legegyszerűbb és legkönnyebb lett volna kormányainktól, melyek ellenséges országok nálunk időző alattvalóit bölcs mérséklettel vagyonuk és személyük teljes védelmében részesítik, követelni, hogy hasonlóan hasonlóval viszonzozzanak és megtorlást és represszáliákat alkalmazzanak. De távol legyen tőlünk a gondolat, hogy a polgártársainknak mások által okozott szenvedéseit ártatlanokon toroljuk meg. Az ellenséges gyűlölködés üldözései ellen a testvéri szeretethez fellebbezünk és ezért a következő javaslattal és kéréssel fordulunk az Ön bölcs vezetése alatt álló agypáholyhoz, valamint a semleges államok többi Nagypáholyaihoz: Kérjük önöket, igen tisztelt Nagymester testvér és szeretett testvérek, forduljanak a Grand Orient de France és a Grande Loge de France, továbbá az United Grand Lodge of England, a Grand Lodge of Ireland, a Grand

Lodge of Scotland szabadkőműves főhatóságokhoz és ha csak lehetséges, azokhoz a testvérekhez, akik a francia vagy angol kormánynak vagy parlamentnek tagjai, azzal a testvéri kéréssel, hogy tegyék meg sürgősen az alkalmas lépéseket abban az irányban, hogy államaink békés alattvalóinak internálása, koncentrikus táborokban való fogva tartása s éppúgy vagyionuk sequestrálása mielőbb megszűnjék s addig is gondoskodjanak arról, hogy e szerencsétlenek a kultúremberiséghez méltó bánásmódban és ellátásban részesüljenek.

Nemcsak testvéreinkért és családtagjainkért, akik bizonyára számosan vannak az internáltak között, fordulunk önhez ezzel a kéréssel, hanem az összes internáltakért, különbség nélkül, mivel a humanitástól megszabott feltétlen kötelességünknek tartjuk, hogy ezen szerencsétlenek érdekében mindent megtegyünk, ami csak módunkban van.

Biztosak vagyunk benne, igen érdemes Nagymester testvér és szeretett testvérek, hogy válaszuk igenlő lesz, erős reménnyel hisszük, hogy tevékeny közreműködésüket tőlünk megtagadni nem fogják és bizalommal várjuk – lehetőleg postafordultával – szíves értesítéseiket, amelyekért előre is testvéri köszönetét mondunk.”

E körlevélre több válasz érkezett s az volt az értesítés, hogy a közbelépés következtében általában enyhült az ellenséges országokban levő honfitársaink helyzete. E körlevélen kívül a Nagypáholy egyes esetekben is közbenjárt a semleges országok szabadkőművessége útján azok érdekében, akik hozzáfordultak támogatásért és számos esetben sikerült ily módon az internáltak hazabocsátását kieszközölni és az ottmaradottak sorsát enyhíteni.

A szabadkőművesség a menekültekért

A háború egyik Sajnos a magyar szabadkőművesség immár nyolcadik éve nem működhet, nem töltheti be azt a feladatot, amelyet magára vállalt, s amelyet kötelességévé tesz az általános szabadkőműves felfogás és az ember- szeretet eszméje. Azt nem lehet kellőleg mérlegelni, hogy a szabadkőművesség működésének szünetelése milyen hátrányára van hazánknak és társadalmunknak, az ellenben kétségtelen, hogy e miatt a külföldi szabadkőművesség hazánk érdekében nem fejthette ki a szükséges és kívánatos működést és hogy az utódállamokba elszakadt és ott működő volt magyar szabad- kőműves páholyokban a magyar nemzeti érzés nem érvényesülhet oly mértékben, mint ha velünk a szabadkőművesség révén szorosabb kapcsolatban lehetnének.

Ha a magyar szabadkőművesség újra megkezdheti működését, legfőbb feladatának fogja tekinteni, hogy itthon és külföldön hirdesse a trianoni szerződés igazságtalanságát, s a szabadkőműves szövetségen belül és kívül minden erejével arra fog törekedni, hogy e békekötés igazságtalanságai megszűnjenek.

Noha a magyar szabadkőművesség ma még nem működhet, a szabadkőműves eszme mégis terjedni fog, áthatja a nemes gondolkodású és jó érzésű emberek lelkét és szívét, irányítja azok gondolatmenetét, közéleti törekvésüket, a haza és embertársaik iránt való szeretetét.

Az emberek látása élesedik és finomodik; mindinkább el tudják választani a jót a rossztól, a szeretetet a gyűlölettől, az igazságot a hamisságtól és el kell jönni az időnek, mikor a szabadkőműves eszme áthatja az emberek lelkét és szívét s ösztönzi őket az egymás megértésére, a valódi hazaszeretetre és emberszeretetre, valamint arra, hogy hirdessék a jót, a nemeset, a tisztán emberit s hogy a nemes eszmét beplántálják a közélet

minden nyilvánulásába és a közhatóságok minden fontosabb intézkedéseibe.

A szabadkőművesség a hadifoglyokért

A háború befejeztével kezdődött a hadifoglyok kicserélése. A szabadkőművesség a hadifoglyokért hazaszeretetüktől és honpolgári kötelességérzetüktől vezettetve, hazájuk védelmére fegyvert fogtak és a zászlók alá siettek.

A művelt emberiség igazságérzete fellázad az égbekiáltó visszaélés ellen, mellyel a magyar hadifoglyokat még ma is megrabolják szabadságuktól. Ehhez járul az a megrendítő tény, hogy Szovjetország hatalmasai több ezer magyar tisztet, mint túszt, börtönbe vetettek, ott embertelenül bánnak velük, az éhhalál és elzüllés martalékául vetve elgyöngült testüket a legkülönbözőbb betegségek áldozatává dobja.

A világháború minden országa régen hazabocsátotta már hadifoglyait, Szovjetország az egyetlen kivétel e szabály alól. A föld kerekiségének minden népe rég visszakapta már hadifogságba került gyermekeit; a magyar nép az egyetlen, amely még ma is meg van fosztva ettől a magától értetődő jótéteménytől. Egész Magyarország és minden szabadkőműves testvér azzal a kéréssel fordul a világ lelkiismeretéhez, vájjon tovább is tűrhető-e ez a bűn? A világ művelt népei továbbra is tétlen nézői maradhatnak-e ennek a barbárságnak, mely minden emberi és népjogot kigúnyol és páratlanul áll az emberi eltévelyedések történetében.

Mint szabadkőművesek, akiknek vezércsillagai az emberiség, az igazságosság és a legnemesebb felebaráti szeretet, mint kultúremlékek, akiknek a jog és erkölcs ilyen megcsúfolása miatt a szégyen és fölháborodás arcába kergeti a vért, mint magyarok, akik elkeseredett kétségbeeséssel gondolunk

honfitársaink rettenetes sorsára, a világ minden szabadkőműveséhez fordulunk esdő kérésünkkel. Tegyétek magatokévá irgalmas emberszeretettel súlyos megpróbáltatásban sínylődő honfitársaink ügyét. Hirdessétek műhelyeitekben, népetek nyilvános életében, parlamenteitek szószékein, országotok sajtójában, minden művelt nép szent kötelességét, hogy az erkölcsi nyomás minden eszközeivel hatni kell Szovjetország hatalmasaira, hogy adják vissza haladéktalanul a magyar hadifoglyoknak és túszoznak jogtalanul elrabolt szabadságát. Vessétek latba egész szabadkőműves buzgalmatokat, hogy a szeretet e munkáját elősegítsétek s a Gondviselés áldássá változtatja ezt magatok, gyermekeitek, unokáitok és hazátok javára.”

Szabadkőművesség és szocializmus

A szabadkőművesség polgári egyesület. Tagjai főként a műveltebb középosztályból kerültek és törekvése is az volt, hogy a középosztály tagjait művelje és erősítse a munkára. Az volt a szabadkőművesség vezetőinek a meggyőződése, hogy a középosztály műveltségétől, munkabírásától és szervezettségétől függ az ország és a társadalom sorsa. Ez nem pártpolitikai, hanem hazafias társadalmi kérdés. Ennek szem előtt tartása is egyik oka volt annak, hogy a szabadkőművesség nem csatlakozott egyik politikai párthoz sem, hanem befogadott kebelébe bármely politikai pártállású oly jó hírnevű férfiakat, akik úgy szellemi képességüknél, mint érzésüknél fogva képesek és készek voltak az ez irányú munkára.

A háború után is a középosztálynak erősítése és egyetértésre nevelése volt elsőrendű feladat már azért is, mert ez az osztály szenvedett és vesztett legtöbbet a háborúban. A pártpolitika sohasem tudta a szabadkőművességet szolgálatába

állítani, sem a háborúban, sem előtte, sem utána. Ezért a túlzó politikusok mindig ellene voltak a szabadkőművesség működésének, sőt a szocialistapárt az 1918. évi febr. hóban tartott pártgyűlésen hozott határozattal meg is tiltotta tagjainak a szabadkőművesség kötelékében való működést és a bent levőknek kötelességévé tette, hogy onnan lépjenek ki. Ez a körülmény élénk visszhangot keltett a társadalomban, s a Nagymester indokoltnak találta, hogy a szövetségtanács 1918. évi március hó 2-án tartott ülésén a következő nyilatkozatot tegye:

„Olvastátok a hírlapokban, hogy a szociáldemokrata párt legutóbb elhatározta, hogy a párthoz tartozók nem lehetnek egyidejűleg tagjai sem más politikai pártköteléknek, sem a szabadkőműves szövetségnek. A határozat kötelező rendelkezései folytán néhány testvér tényleg kérte is a páholyból való elbocsáttatását és azt meg is kapta. Amennyire is sajnáljuk a távozókat, mint egyéneket, annyira nyugodtan vesszük, hogy a mienktől sokban eltérő világnézetet valló, de mindenesetre a mienktől teljesen eltérő módszerekkel munkálkodó testvérek távoznak ebből a nekik idegen levegőből. Mi a béke emberei vagyunk, ők a harc emberei: hisz mi a társadalmi osztályok közötti békét, egyetértést, kiegyenlítést munkáljuk, ők pedig az osztályharcot proklamálják, és a szerint is cselekszenek. A mi egyetlen fegyverünk a felvilágosítás és meggyőzés, az övéké más; mi magyar szabadkőművesek vagyunk és nemzeti alapon állunk, ők pedig nemzetköziek. Az, hogy a szociáldemokrata párt tagjai s olyanok, akik talán formálisan nem is tagjai a pártnak, de azokat az elveket vallják, egyszersmind a szabadkőműves szövetségnek is tagjai legyenek, nem volt eddig sem logikus és egészséges helyzet. Midőn ezt megállapítom, le kell szögezmem azt is, hogy egynémely exponáltabb szociáldemokrata testvérünkötől

eltekinthetve, a legtöbb távozóról csak most tudtuk meg, hogy a szociáldemokrata párthoz tartoznak. Hiszen mi senkinek politikai pártállását nem keressük, nem kérdezzük, így nem kérdeztük tőlük sem, hogy mily politikai pártállást foglalnak el. És még egyet kell leszögezni. Egy szónoka a szociáldemokrata pártnak azzal érvelt, hogy ők nem tűrhetik, hogy a szociáldemokrata pártba bele vigyenek szabadkőműves elveket, mert ők nem óhajtanak úgy táncolni, ahogy mi fűtülünk. Ezzel szemben egy másik párttag megvallotta, hogy ők azért vélték célszerűnek, hogy a szabadkőműves szövetségben is bent legyenek, mert közöttünk kívántak az ő elveiknek propagandát csinálni. Hogy egyesek, akik mindkét kötelék tagjai voltak, a szociáldemokrata pártban miként működtek, arról természetesen nekünk nincsen tudomásunk. De hogy a magyar szabadkőművesség sohasem igyekezett semmi irányban sem befolyást gyakorolni politikai pártok beléletére, azt már határozottan tudjuk és állítjuk. Viszont azt is észlelhettük, hogy a szociáldemokrácia tanai azok között, akik nem voltak már azelőtt is annak a politikai pártnak hívei, gyökeret nem tudtak verni. Ezek kijelentése után azt hiszem, hogy az üggyel tovább foglalkoznunk nem szükséges.”

A szabadkőműves eszme hatása

Lassanként lelohad a nagy világháború okozta láz, elülnek a szenvedélyes indulatok, megnyugosznak a kedélyek, helyre áll az emberek lelki egyensúlya, a sok szenvedés miatt megkérgesedett szívek fölmelegszenek, az emberi keblek megtelnek hittel, öntudattal és alkotni akarással, az emberszeretet lassanként úrrá lesz a gyűlölködés felett és ily helyzetben más szemmel nézzük a multat, más szemmel vizsgáljuk a jelent és másként rajzoljuk meg a jövőt.

Ha ily érzéssel tekintünk vissza a magyar szabadkőművesség működésére, nem lehet lekicsinyelni a szabadkőművesség munkáját és nem lehet letagadni annak üdvös, a hazára és embertársainkra hasznos voltát. A szabadkőművességnek az emberek felvilágosítására, az emberek közötti egyetértés előmozdítására, az emberszeretet fejlesztésére való törekvés, a gyermekvédelmet, az embervédelmet és vagyonvédelmet célzó jóléti intézmények megalkotása és fejlesztése, a rokkant katonák, hadiözvegyek és hadiárvák érdekében megindított mozgalom azt bizonyítják, hogy a szabadkőművesség igyekezett feladatát betölteni, a haza és a polgártársak javát előmozdítani.

A megalkotott intézmények ma is működnek, azokat átvette és részben tovább fejlesztette a társadalom, jól tudva, hogy azok szabadkőműves alkotások. A szabadkőművesség által hirdetett elvek és eszmék, úgy látszik, lassanként áthatják a nagyközönséget, legalább erre lehet következtetni azokból az újabb időben sokszor elhangzó kijelentésekből, amelyek az egymás megértésére, a felvilágosítás terjesztésére és az emberszeretet gyakorlására hívják fel embertársainkat.

Sőt a közéletben a vezető férfiak ajkáról hangzottak el oly kijelentések, amelyek arra utaltak, hogy bizonyos dolgokban a szabadkőművesek is tehetnének valamit; magánbeszélgetésekben pedig sokszor teszik fel azt a kérdést, hogy miért nem cselekszik a föl-föl- merülő társadalmi kérdésekben a szabadkőművesség?

Sajnos a magyar szabadkőművesség immár nyolcadik éve nem működhet, nem töltheti be azt a feladatot, amelyet magára vállalt, s amelyet kötelességévé tesz az általános szabadkőműves felfogás és az emberszeretet eszméje. Azt nem lehet kellőleg mérlegelni, hogy a szabadkőművesség működésének szünetelése milyen hátrányára van hazánknak és társadalmunknak, az ellenben

kétségtelen, hogy e miatt a külföldi szabadkőművesség hazánk érdekében nem fejthette ki a szükséges és kívánatos működést, és hogy az utódállamokba elszakadt és ott működő volt magyar szabad- kőműves páholyokban a magyar nemzeti érzés nem érvényesülhet oly mértékben, mint ha velünk a szabadkőművesség révén szorosabb kapcsolatban lehetnének.

Ha a magyar szabadkőművesség újra megkezdheti működését, legfőbb feladatának fogja tekinteni, hogy itthon és külföldön hirdesse a trianoni szerződés igazságtalanságát, s a szabadkőműves szövetségen belül és kívül minden erejével arra fog törekedni, hogy e békekötés igazságtalanságai megszűnjenek.

Noha a magyar szabadkőművesség ma még nem működhet, a szabadkőműves eszme mégis terjedni fog, áthatja a nemes gondolkodású és jó érzésű emberek lelkét és szívéét, irányítja azok gondolatmenetét, közéleti törekvésüket, a haza és embertársaik iránt való szeretetét.

Az emberek látása élesedik és finomodik; mindinkább el tudják választani a jót a rossztól, a szeretetet a gyűlölettől, az igazságot a hamisságtól és el kell jönni az időnek, mikor a szabadkőműves eszme áthatja az emberek lelkét és szívéét, s ösztönzi őket az egymás megértésére, a valódi hazaszeretetre és emberszeretetre, valamint arra, hogy hirdessék a jót, a nemeset, a tisztán emberit s hogy a nemes eszmét beplántálják a közélet minden nyilvánulásába és a közhatóságok minden fontosabb intézkedéseibe.

A MAGYARORSZÁGI SZABADKŐMŰVESSÉG TÖRTÉNETÉNEK VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA

ABAFI Lajos: *A szabadkőművesség és az uralkodóbázis*. Miskolc: Hermit Könyvkiadó. 2011.

BALASSA József: *A szabadkőművesség története*. Miskolc: Fraternitas Mercurii Hermetis. 2013.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (forráskiad.): *Íratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918-1950*. Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2001.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *A szabadkőművesség kézikönyve*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2001.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *Budapest és a szabadkőművesség*. Budapest: Argumentum Kiadó. 2005.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *Szabadkőműves páholyok Budapesten*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2006.

DÖMÖKI János: *„A népért, a sötétség ellen, az igazsággal”. A szabadkőműves szövetség magyar nyelvű irodalmának kalauza és bibliográfiája 1786-2017*, Budapest: Szerzői Kiadás, 2017.

HATOS Pál: *Szabadkőművesből református püspök. Ravasz László élete*. Budapest: Jaffa Kiadó. 2016.

HOLLÓS László: *A szabadkőművesség története, különös tekintettel a magyar szabadkőművesség fejlődésére*. Miskolc: Fraternitas Mercurii Hermetis. 2011.

JÁSZBERÉNYI József: „Bölcsesség vezesse”. *Szabadkőműves tárgyú írások*. Budapest: Nyugati Kapu Páholy Könyvek, 2003.

JÁSZBERÉNYI József: *"A Sz: Sophia' templomában látom én felszentelve nagysádat". A felvilágosodás korának magyar irodalma és a szabadkőművesség*. Budapest: Argumentum Kiadó. 2003.

JÁSZBERÉNYI József: *A jánosrendi Szent István szabadkőműves páholy története (1861-1894)*. Budapest: Szerzői kiadás. 2004.

JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*. Budapest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesek*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1988.

L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesség a XX. században*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1977.

MÁRTON László (szerk.): *Trianon és a Szabadkőművesség. Dokumentumok, tanulmányok*. Budapest: Salamon Gross Bemutatja Kft. 2002.

MÁRTON László (szerk.): *Iskolája az emberi szívnek - A szabadkőműves irodalom antológiája*. Budapest: Pallas Páholy Kiadó, 2009.

SÁRY Gyula: *A szabadkőművesség, avagy a királyi művészet*. Budapest: Dénes Natur Műhely. 2004.

SUMONYI Zoltán: *Újrafelfedett titok. A magyarországi szabadkőművesekről*. Budapest: Talentum Kiadó. 1998.

SUMONYI Zoltán: *Magyar szabadkőművesek és rotaryánusok*. Budapest: Talentum Kiadó. 2007.

VÁRI László: *Szabadkőművesség Magyarországon tegnap és ma*, Szépirodalmi Figyelő, 2018/2, 59-75.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
- ABLONCZY Balázs, A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések, *Múltunk*, 2008/1, 29–56.
- ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.
- ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.
- ABLONCZY Balázs, *Ismeretlen Trianon*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.
- A Horthy-korszak Magyarországáa jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941*, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Budapest, Kronosz Kiadó – MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016.
- ANDAHÁZI SZEGHY Viktor, Trianontól Bledig. A Magyar Királyi Honvédség szervezése és lehetőségei 1920–1938 között, *Hadtudomány*, 2019/3, 15–23.
- Christopher ANDREW, *The Secret World. A History of Intelligence*, London, Penguin Books, 2019.
- ANGYAL Béla, Magyar szervezetek és mozgalmak Csehszlovákiában 1918–1921. I. rész, *Fórum*, 2000/1, 13–20.
- ARDAY Géza, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért*, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2014.
- ÁROKAY Lajos, Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat előzményei 1918–1919, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1983/1, 73–95.

ÁROKAY Lajos, A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat első állomáshelyeinek felállítása, 1920–1923, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1983/3, 356–381.

ÁROKAY Lajos, A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923–1928 között, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1983/4, 574–592.

A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról (1918–1934). I. kötet. *Az 1920-as évek*, forráskiad. NÉMETH István, Budapest, magánkiadás, 2017.

A XX. század magyar beszédei, szerk. Vajda Barnabás, Budapest, Agave Kiadó, 2007.

Az Endre–Baky–Jaross-per, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.

BALLA Tibor, A trianoni békediktátum és az önálló magyar haderő, *Honvédségi Szemle*, 2020/3, 109–122.

David V. BARRETT, *Titkos társaságok. Az ősiektől és rejtettektől a modernekig és álcázottakig*, ford. DARÓCZI Enikő, Budapest, Gold Book Kft., 2001.

David V. BARRETT, *The New Believers. Sects, 'Cults' and Alternative Religions*, London, Cassel Publishing, 2003.

BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

BARTHA Ákos, Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása*. (Rendészettörténeti Tanulmányok 2.), szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.

BARTHA Ákos, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

BARTHA Ákos, *Törzsökösök, rongyosok, turániak. Németellenes magyar fajvédelem 1938–1945*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.

BEREND T. Iván, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919–1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós – SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

BODÓ Béla, Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete, 2000, 2010/10, 9–27.

BODÓ Béla, *Pál Prónay. Paramilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BODÓ Béla, *A fehérterror*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

BOROS Ferenc, *Magyar–csehszlovák kapcsolatok 1918–1921-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Öt nemzedék, és ami előtte következik... A temesvári Levente-pör, 1919–1920*, Budapest, Noran Kiadó, 2006.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

BOTLIK József, A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28. – október 4., *Valóság*, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.

BÖDÓK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938, szerk. HETÉS Tibor, MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918–1920*, *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia*, 1991/20, 51–67.

CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

DOBÁK Imre – REGÉNYI Kund, Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között, *Nemzetbiztonsági Szemle*, MMXV/I, 146–197.

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza közti történetéhez, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.

DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

FÁBIÁN Máté, *Egy fajvédő főispán. Borbély-Maczkay Emil (1887–1945)*, Budapest, Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat, 2020.

FAZEKAS Csaba, Prohászka Ottokár és a „hungarizmus” fogalmának genezise, *Múltunk*, 2017/1, 4–34.

FEGYÓ János, Adalékok a szélsőjobboldal fokozódó szervezkedésének történetéhez a gazdasági világválság éveiben, in *A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1967–1968*, Budapest, Népművelési propaganda iroda, 1969, 261–289.

FODOR Miklós Zoltán, Az Etelközi Szövetség története, in *Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007 (XXXI.)*, Salgótarján, 2008, 118–156.

GERGELY Ernő – SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi–Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó.

Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erőszak Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2017, 71–92.

Robert GERWARTH – John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH – John HORNE, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2017, 13–32.

G. SOÓS Katalin, Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921, *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica*, 1967/XVII, 3–43.

G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája. 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után, szerk. Robert GERWARTH – John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

HATOS Pál, *Rosszfiúk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

HATOS Pál, Veszedelmes viszonyok? A két világháború közötti katolikus–protestáns versengés történelmi kontextusai, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HÖNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 2022, 137–166.

HETÉNYI IMRE, *Amikor a rend őre voltam*, Budapest, Pantheon Kiadás, 1941.

HOLLÓSI Gábor, Országgyűlési választási rendszer a Horthy-korszak Magyarországon, *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás*, 2015/1, 115–133.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

JAGADICS Péter, A Horthy-hadsereg Nemzetvédelmi Szolgálata, *Szakmai Szemle – A Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsának szakmai kiadványa*, 2010/3, 191–205.

KÁDÁR Gábor – VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóintézete, 2010.
http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

KÁDÁR LYNN Katalin, *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

Janet KERÉKES, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018.

KEREPESZKI Róbert, A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor – IFJ. BERTÉNYI Iván – RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 373–388.

KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2012.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2013.

KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon. II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012.

KONOK Péter, Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösterro-
fehérterror, *Múltunk*, 2010/3, 72–91.

KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3. – 1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, (Clio Kötetek 2.), 2020.

KOVÁCS Tamás, Adalékok a Magyar Királyi Külügyminisztérium szerepéhez az államvédelemben és az államrendészetben, *Fons*, 2008/1, 81–94.

KOVÁCS Tamás, Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921, *Múltunk*, 2009/2, 64–92, 75.

KOVÁCS Tamás, A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása*. (Rendészettörténeti Tanulmányok 2.), szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona – TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.

KOVÁCS Tamás, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szerveinek létrejötte és működése, avagy elhárítás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2020.

KOVÁCS Zoltán András, Ládai Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései, *Lymbus*, 2008/6, 321–355.

KOVÁCS M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.

L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs, főszerk. SIPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó – Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete – Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem – Magyar Hadtudományi Társaság, 1997.

Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846–2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséről 1920–1944, forráskiad. BERÁNNÉ NEMES Éva, HOLLÓS Ervin, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.

NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

ORMOS Mária, *Hitler*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1994.

PAKSA Rudolf, Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban, *Kommentár*, 2007/5, 68–75.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

PATAKI Ferenc, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.

PELLE János, Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírósi pere, *Életünk*, 2017/1, 1–29.

PÓCS Nándor, *Varjúsereg. Kováts Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, 2022.

PORKOLÁB Imre, *Az aszimmetrikus hadviselés adaptációja. A tradicionális és irreguláris hadikultúrák összecsapásainak vizsgálata*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszája. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

Alexandra ROBBINS, *Secrets of the Tomb. Skull and Bones, the Ivy League, and the Hidden Paths of Power*, Back Bay Books, Boston–New York, 2002.

ROMSICS Ignác, *A Duna–Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2018.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

ROMSICS Ignác, *Honmentők/honvesztők*, Budapest, Helikon Kiadó, 2021.

RÓNA Tamás, *Judaizmus és községtörténet. Kecskemét rabbijainak működése történet-szociológiai megközelítésben*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Az örökös éjszakája. Válogatott zsidó vallástudományi tanulmányok*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Lásd túl a falakon! Tamás Róna főrabbi válogatott tanításai, beszédei, előadásai*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *A község szolgálatában. Kecskemét négy neves rabbijának pályarajza a dualizmustól a Kádár-korszakig*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Kiáltó folyam, avagy a hullámtörés analógiája. Róna Tamás főrabbi egybegyűjtött írásai*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

Thomas L. SAKMYSTER, *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994.

SCHUTZBACH Csaba, *Friedrich István. 100 éve történt az őszirózsás forradalom*, Veszprém, Magyar Vidék 56-os Szervezet Országos Központja, 2018.

SERFŐZÓ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica*, Tomus LVII, 1976, 3–60.

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. Perneki Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

Jean-François SIGNIER, *Titkos társaságok*, Athenaeum Kiadó, Budapest, 2006.

SIPÓS Péter, A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944, *Beszélő*, 1995/29–30.

SOÓS László, A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926, *Levéltári Szemle*, 1979/1–2, 277–291.

SZAKÁLY Sándor, *Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922*, in *A XIX–XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági testületei*, szerk. BODA József – PARÁDI József, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014, 101–116.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó – VERITAS Történetkutató Intézet, 2015.

SZAKÁLY Sándor, *Az Evidenzbürotól az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséig*, *Felderítő Szemle*, 2016/11, 64–74.

Szakmatörténeti szemelvények, forráskiad. BODA József – DOBÁK Imre – REGÉNYI Kund–SZILI László, Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014.

SZÁSZ László, *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós, a haditengerésztiszt*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2022.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a boltak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkjf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó, 2007.

UJVÁRY Gábor, „Egy európai formátumú államférfi”. *Klebsberg Kuno (1875–1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó – Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

UNGVÁRY Krisztián, *Kiugrás a történelemből. Horthy Miklós a világpolitikai színpadán*, Budapest, Open Books, 2022.

VÁGI Zoltán, Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

VARGA Krisztián, Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában, *Betekintő*, 2009/1. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf

VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

VESZPRÉMY László Bernát, „Ne hagyjátok őket elcipelni!” Zadravec István és a holokauszt, *Sapientiana*, 2016/1, 78–91.

VESZPRÉMY László Bernát, *1921. A Horthy-rendszer megszilárdulásának története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

WAYAND Tibor, *Önvallatás. Wayand Tibor fogságban írt visszaemlékezései, 1945–1946*, forráskiad. VARGA Krisztián, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz Kiadó, Budapest, 2019.

WINDISCH-GRAETZ Lajos, *Hősök és csirkefogók. Megélt történelem 1899–1964*, ford. NYIZSNYÁNSZKY Ferenc, Budapest, Athenaeum Kiadó, 2019.

ZADRAVECZ István, *Páter Zadravec titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009.

ZINNER Tibor, Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez, *Történelmi Szemle*, 1979/3–4, 562–576.

ZINNER Tibor, Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november – 1920. március közötti történetéhez, *Budapest Főváros Levéltára Közleményei*, 1978/1, 251–284.

ZINNER Tibor, Az egyesületek, pártok feloszlása Budapesten 1945 és 1948 között 1., *Politika-Tudomány*, 1987/4, 60–77.; 2. rész: *Politika-Tudomány*, 1988/2, 76–88.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

Magyarországi működése során a szabadkőműveséget, e humanista, a felvilágosodás eszméit valló, a nyugati világban a kelet-európai közegnél kétségtelenül nagyobb hagyományokkal és presztízzsel rendelkező, ugyanakkor az összeesküvés-elméletek igen gyakori céltábláját képező értelmiségi mozgalmat magyarországi története során is többször betiltották. A mozgalom a Horthy-korszakban többé-kevésbé szabadon, de intézményes keretek, székház, vagyon és gazdasági tevékenység nélkül mégis illegalitásban, magánlakásokban tartott informális összejövetelek formájában működhetett, és bár tagjai a gyakorlatban semmiféle komoly, az államrendet veszélyeztető politikai tevékenységet nem folytattak, az állami szervek mégis alaposan szemmel tartották a nem-hivatalos keretek között továbbra is működő mozgalmat, mint a fennálló politikai rendszerre potenciális veszélyt jelentő szervezetet. Számos 1938-as és 1939-es jelentés és arról tanúskodik, hogy a Magyar Királyi Belügyminisztérium szervei, a korabeli polgári titkosszolgálatok, valamint a katonai titkosszolgálat szatelliteszerveiként működő, radikális jobboldali félkatonai szervezetek az igen apró részletekig bezárólag tisztában voltak az illegalitásban működő szabadkőműves mozgalom céljaival, eszmeiségével, pontos történetével, na és persze az immár illegalitásban való működés minden részletével. A forrásoktól pedig finoman szólva sem idegen a korszakra oly jellemző antiszemitizmus sem, amely a szabadkőművesek és a zsidóság, illetve a cionista mozgalom primitív összemosásával mintha egy országos, de akár világméretű szabadkőműves-cionista összeesküvés lehetőségét vázolná fel, illetve említésre kerülnek bennük olyan prominens magyar értelmiségiek, közéleti szereplők is, akik később, 1944–1945 folyamán zsidó származásuk vagy épp embermentő tevékenységük miatt a Holokauszt embertelenségeinek estek áldozatul. E forráskiadvány a közölt, vegyes műfajú és eredetű dokumentumok révén egyszerre próbálja meg kidomborítani a téma szabadkőműveségtörténeti, politikatörténeti, valamint rendészeti- és titkosszolgálat-történeti aspektusait.